KASIM 2018 • YIL: 1 • SAYI: 9 • 10 TL

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

ÜTOPYA
Yalçın Küçük
KAHRAMANLAR YANLIŞ YAPMAMALIDIR
Afşar Timuçin
ARA GÜLER
Ekrem Ataer

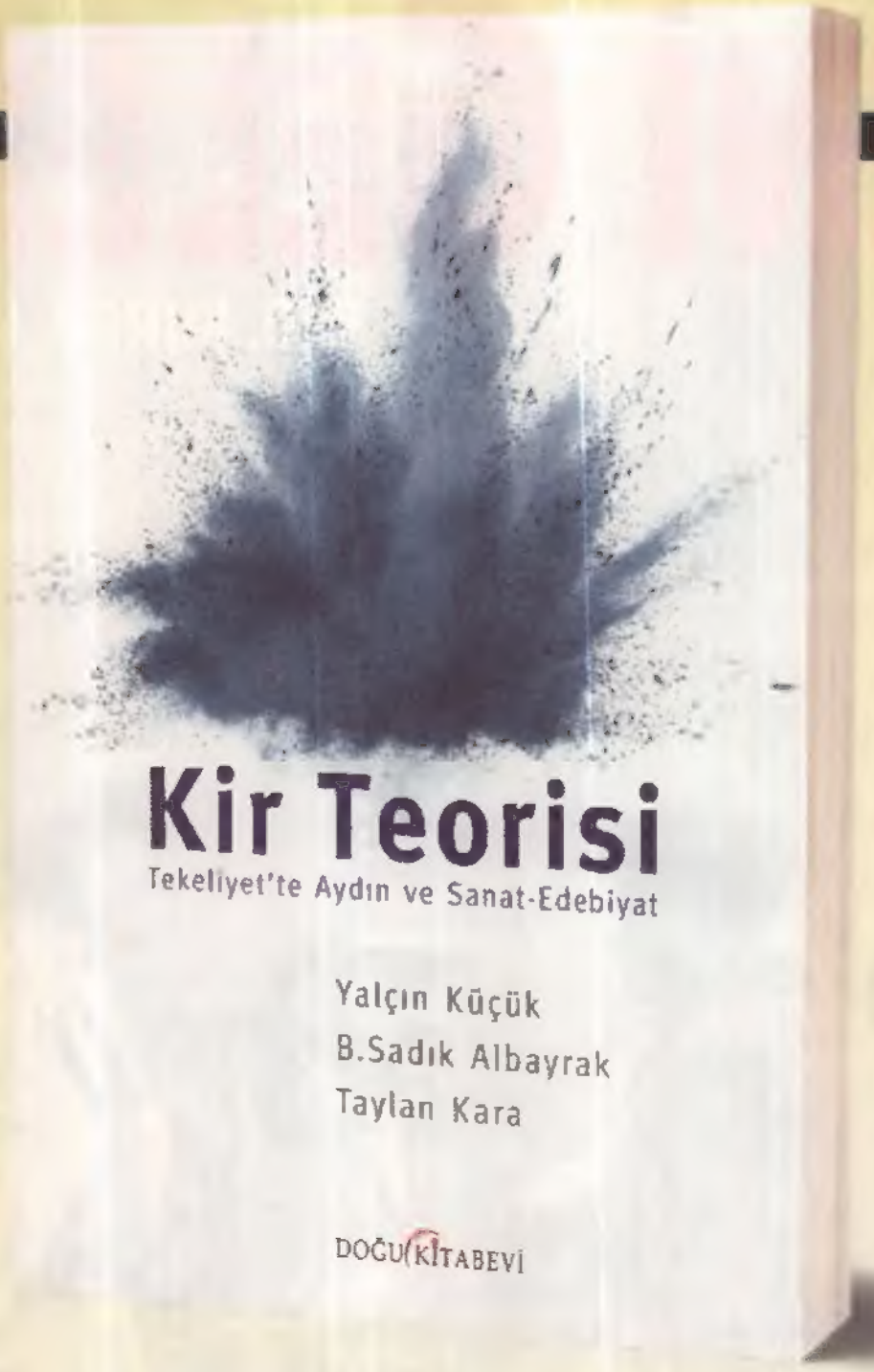

Kir Teorisi, darlık içinde insan imalathanesi Tekeliyet düzeninin kültürel yapısını anlamayı ve anlatmayı deniyor.

Tekeliyet'e karşılık düşen kir'li bir sanat ve edebiyattır.

Roman yazanlar, resim yapanlar, senfoni besteleyenler, tiyatro sahneleyenler, film çevirenler tekellerin ablukasına alındılar. İnsana değiştirme istenci kazandıracak bir sanat ve edebiyatı beşiğinde boğdular. Toplumu kir'le, çirkinlik'le, cehalet'le kuşattılar.

Artık yalnızca "işaret edileni" gören bir okur-izler kitlesi yaratılmıştır. Kir Teorisi, bu kültürel mekanizmayı ortaya koyduğu gibi, "işaret edenleri", kir'letmek için çalışanları da incelemeye alıyor. Kirli Portreler bölümü, çürümüş bir kültürün vaka incelemelerinden oluşuyor; Tekeliyet düzeninin "ölü canlar'ıdırlar"; eleştirisi yazılıyor ve romanını yazacak Gogol'ler gecikmeyecektir.

Kir Teorisi, biçimi ve kurgusuyla da bir ortaklaşma denemesidir; üç yazar kuşağını, 58'li Yalçın Küçük, 88'li B. Sadık Albayrak, 98'li Taylan Kara'yı bir araya getiren ortak bir kitaptır.

"Bellek kaybına" ilaç; geleceğin bağrındaki sorularımızdır.

Eleştiri, aklı özgürleştirme eylemidir; özgürleşen aklıyla insanın tarih yapmaya girişmesidir. Bu kitap, hepimizi nefes alamaz hale getiren tekellerin kir'li gerçeğine karşı aklı uyarmaya çalışıyor. İnsanlığı kendi gerçeğine sahip çıkmaya çağırıyor.

İÇİNDEKİLER

4 • **TARİH BİZİ ÇAĞIRIYOR**
B. SADIK ALBAYRAK

5 • **MİCHELA ZANERALLA'DAN DÖRT ŞİİR**
ÇEVİREN: ÖZKAN MERT

6 • **AİAS VE CORİOLANUS: TANRILARIN BUYRUĞUYLA DA OLSA BİR KAHRAMAN YANLIŞ YAPMAMALIDIR**
AFŞAR TİMUÇİN

11 • **TEPELERE DOĞRU**
GÜLÇİN YAĞMUR AKBULUT

12 • **ÜTOPYA**
YALÇIN KÜÇÜK

18 • **HERKESİN OKUMADIĞI KİTAPLAR**
ORHAN GÖKDEMİR

21 • **BİR GÜNÜN SONUNDA İSYAN**
TURGAY ÇİMEN

22 • **SERBEST UYDURMA TEKNİĞİ İLE TARİH ANALİZİ YAPMAK**
TAYLAN KARA

26 • **BİR SAÇMALIĞIN 100 YILDIR ARAŞTIRILMAYA DEVAM EDİLEN NEDENİ VE SANATTA ANTİ-MİLİTARİZM**
DR. ULVİ ÖZDEMİR

31 • **ÖZGÜN ÇAĞRI**
MUSTAFA GÖKSOY

32 • **ARA GÜLER: "KALACAK BİR TÜRKÜ SÖYLER GİDERİZ..."**
EKREM ATAER

37 • **ÇAĞRIŞIM**
MEHMET ERCAN

38 • **HAMALLAR (FOTOĞRAF: ARA GÜLER)**

40 • **HALKINI SEVMENİN TANIKLIĞINDA BİR ŞAİR: BERİN TAŞAN**
ASIM ÖZTÜRK

43 • **MAVİ PORTAKAL**
HASAN ÇAPİK

44 • **SANAT VE YAŞAM**
EFE EĞİLMEZ

46 • **OKUMAYANLAR ÜLKESİNDE YAZAR OLMAK**
YASEMİN EĞİNLİOĞLU

50 • **BİZ DEVRİMCİ BİR ATÖLYEYİZ: HER ŞEYİ DEĞİŞTİREBİLECEĞİMİZE İNANIRIZ!**
AYDAN KARA

54 • **EPİKTETOS'DA FELSEFE EĞİTİMİ**
ALİ TIMUÇİN

60 • **YORGUN HERAKLES VE UYUZ ATLAS'IN TEKMİLİ KİRDEN MACERASI**
HAYDAR ALİ ALBAYRAK

66 • **ESKİ BİR AVCIYLA SAKARYA IRMAĞI ÇEVRESİNDE GEZİNTİ**
CELAL İLHAN

70 • **SULTAN HAMİD DÜŞERKEN'DE DEVRİM SAHNELERİ**
B. SADIK ALBAYRAK

76 • **FRANKFURT DEYİŞLERİ**
HAYRETTİN ÖKÇESİZ

YENİ GELEN. RED. KURGU. ÜTOPYA

YIL: 1 • SAYI: 9 • KASIM 2018
AYDA BİR YAYIMLANIR
ISSN 2619-9432

YAYIN SAHİBİ
YURDANUR ALBAYRAK

YAYIN TÜRÜ
YAYGIN SÜRELİ AYLIK GAZETE

GENEL YAYIN YÖNETMENİ VE YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ
B. SADIK ALBAYRAK

YENİ GELENLER
ALİ EŞKİ
AYHAN ÇAYLAR
AYSUN ADALI
B. SADIK ALBAYRAK
ELİF YILMAZ
HAYDAR ALİ ALBAYRAK
MAHİR ERGUN
MAHİR ARDUÇ
ÖZGÜN ERGEN
TAYLAN KARA
UBEYDULLAH GÜNEL

İSVEÇ TEMSİLCİSİ
ÖZKAN MERT

ESKİŞEHİR TEMSİLCİSİ
CENGİZ ERSÖZ
TEL: 0537 498 96 57

KAPAK FOTOĞRAFI
ARA GÜLER

GRAFİK TASARIM
FATİH MUTLU

YÖNETİM YERİ
TOPÇULAR MAH. OKUR SOK. NO: 5/2.
EYÜP / İSTANBUL
TEL: 0542 593 27 94
WEB: www.yenigelen.org
E POSTA: yenigelendergisi@gmail.com
yenigelendergi@gmail.com

BASKI
CEYLAN MATBAA
MALTEPE MAH. DAVUTPAŞA CAD.
GÜVEN SAN. SİT. B BLOK.
ZEYTİNBURNU. İSTANBUL

ABONELİK İÇİN
YURDANUR ALBAYRAK
TEB-TÜRK EKONOMİ BANKASI
TR580003200000000037975929
HESABINA VEYA
YURDANUR ALBAYRAK. 15719029
NO'LU POSTA ÇEKİ HESABINA
150 TL YATIRILDIKTAN SONRA ADRES
BİLGİLERİNİN VE ÖDEME MAKBUZUNUN
KOPYASININ E-POSTA İLE İLETİLMESİ
YETERLİDİR.
YURDIŞI ABONELİK 80 AVRO
KARŞILIĞI TL.DİR

TARİH BİZİ ÇAĞIRIYOR

Cervantes, 1605 yılında yayınlanan ve bir edebi tür olarak romanı başlatan kitabında, silahtarı Sancho Panza'nın sakınmasız konuşmasından rahatsız olan Don Quijote'yi şöyle konuşturur: "Galya'lı Amadis'in silahtarı Gandalin, Firme Ceziresinin kontu olmuştu; buna rağmen, efendisiyle daima şapkası elinde, Türk usulü, başı önünde, iki büklüm eğilerek konuştuğu yazılıdır." On Yedinci yüzyılın başında karakteristik özelliklerinden biri başı önünde, boyun eğerek konuşan ve yaşayan bir Türk gerçeğinin edebiyata kaydedilmesidir. Zaman zaman yanan isyan ateşleri başkaldıran Türkü de aydınlatsa da tarihin bu katı gerçeği 1876, 1908, 1923 dönüşümlerine kadar pek değişmemiştir. Padişahlık düzeninde köklü gedikler açan 1839 Tanzimat'ını da iki büklüm kulluktan doğrulmaya çalışan Türkün tarihinde hak ettiği yere koymak gerekir. Yirminci yüzyılın başında ise dünya literatürüne başkaldıran Türk olarak Jön Türk kavramı girmiştir. Başı önünde Türklükten çıkma, başı dik alnı açık yaşama mücadelesinin ürünüdür.

"Etrak-ı biidrak"lıktan kurtulma tarihidir.

Osmanlı hanedanının sömürü ve zulmünden kurtuluş, Cumhuriyet ile cemaat ya da ümmet olmaktan çıkma, halk olma ve hür yurttaşa dönüşme tarihi de diyebiliriz.

***

Çok kısadır.

Marx'tan beri tarihin dinamiğinin sınıf mücadeleleri olduğunu biliyoruz. Devlet bu mücadelelerin ürünüdür; son tahlilde egemen sınıfın baskı ve zor aracıdır. Cumhuriyetin kısa tarihinde de bu aracın başını kaldıranın tepesine acımasızca indiğini biliyoruz. "Eğeri kaltak Osmanlı"dan kurtuluşun sevincini doya doya yaşayamadan, doymaz kapitalistlerin pençesine düştüğümüz bir kısa tarihtir. Osmanlı'nın "yeşil gece"sinden çıkamadan, emperyalizmin "yeşil kuşağı"yla, kapitalistlerin imam hatip zincirleriyle bağlandığımız bir tarihten geliyoruz.

***

Yeni Gelen'in elinizdeki sayısında Ütopya yazısıyla bizi aklının gücüyle başkaldıran insanın tarihine götüren Yalçın Küçük Hocamız, 12 Eylül 1980 darbesinden birkaç gün önce çıkan kitabına "Bir Yeni Cumhuriyet İçin" adını uygun görmüştü. Cumhuriyetin bittiğinin ve yenisinin, emekçilere dayalı bir yeni Cumhuriyetin gerektiğini en erken görenlerden biri olmuştu. Bitirenler de ne yaptıklarını çok iyi biliyorlardı; bugünün saraylar saltanatının dipsiz temellerini Kenan Evren ve beşibiyerde'si kazdı.

Bu erken saptamanın kitabın yargılanmasına, yasaklanmasına ve Hocamıza birkaç yıl hapse mal olduğunu biliyoruz. 12 Eylül'den bugüne 38 yılda yaşadıklarımız, Cumhuriyet'in bitişini sağır sultanların bile duyabildiği gürlükte haykıran olaylarla doludur.

Artık emekçi cumhuriyetinin değil, kapitalist cumhuriyetin bile lüks ve çok ulaşılmaz olduğu bir dönemde yaşıyoruz. Bir yeni Cumhuriyet gerekliliği toplumun temel tarihsel dinamiği haline gelmiştir ve bu karanlık gerçekten çıkışımızın emekçi cumhuriyetinden başka bir yolu olmadığı her gelişmeyle kendini ispatlamaktadır.

***

Gezi ya da Haziran başkaldırısı, bu ispatlardan en muhteşemidir; emekçi cumhuriyetinin dayandığı toplumsal gücü ve birikimi sahneye çıkarmıştır. "Bu daha başlangıç, mücadeleye devam" sözü, bir yeni cumhuriyete kadar yürüyüşünü sürdürecek tarihsel dinamiğin dışavurumudur. "Boyun Eğme!" çağrısı da Gezi'nin sözü olmuştur. 400 yıl önce Cervantes'in kitabına giren bir gerçeğe karşı hâlâ mücadelede olduğumuzun resmidir.

Mücadele sokağa taşıyor. Gezi'nin sözleri emekçi sınıfla buluşuyor. Geçenlerde işe giderken sokakta "Boyun Eğme" gazetesi satan üç gençle karşılaştım. Gazeteyi alırken Cervantes'in Don Kişot'ta 400 yıl önce yazdığı Türk usulü konuşmadan söz ederek yüzlerce yıllık bir sömürü gerçeğini değiştirme inancı ve umutlarını kutladım.

***

Yeni Gelen'in Kasım sayısıyla biz de boyun eğen bir felsefeyi, sanatı ve edebiyatı reddetmeye devam ediyoruz. Bu sayının içeriğine bakınca, Afşar Hocamızın İlkçağa, Yalçın Hocamızın Yeniçağa eğildiğini görüyoruz. Orhan Gökdemir daha da eskiye gidiyor, Mısır dini ile Yahudilik ve Hıristiyanlık arasındaki köprüleri tartışıyor. Ali Timuçin İlkçağın direniş felsefesi stoacıların en önemli filozofu Epiktetos'u ele alıyor. Dr. Ulvi Özdemir, emperyalizmin büyük insanlık kıyımını, 1. Dünya Savaşı'nı hatırlatıyor; Taylan Kara üç beş Freud kavramıyla Jön Türk tarihimizi karartmaya girişenleri teşhir ediyor. 1908 Devrimi'nin romanı Sultan Hamit Düşerken de, edebiyatın devrime ve tarihe bakışını tartışmamıza kaynaklık ediyor. Haydar Ali Albayrak, Samsatlı Lukianos'un ironisini aratmayacak bir gözle mitolojinin kahramanlarını öyküye taşıyor.

Bu sayımızla yazar dostlarımız arasına katılan Ekrem Ataer, fotoğrafla Anadolu'nun ve yirminci yüzyılın tarihini yazan, geçenlerde aramızdan göçen Ara Güler Ustamıza ağıdımızı dillendiriyor. Kapağımızda, onun gözünden 1950'lerin başında köylerinden koparılıp duvar diplerine sürüklenmiş emekçilerin fotoğrafı var.

Sanki özel bir sayımızdır; tarih bizi çağırıyor. Geçmişten geleceğe bakmaya çalışıyoruz. İnsanlığa yakışan, başı dik alnı açık bir gelecek kurmak için...

B. Sadık Albayrak

MİCHELA ZANERALLA'DAN DÖRT ŞİİR

Çeviri: Özkan Mert

Michela Zanarella şiir, kurgu ve oyun yazarıdır. 1980 yılında Cittadella'da doğan M. Zanarella, çeşitli dergilerle işbirliği içinde çalıştığı Roma'da yaşıyor. Sekiz şiir kitabı yayınladı: Credo (2006), Awakenings (2008), Yaşam, Sonsuz, Cennet (2009), Duyusallık (2011), Kadınlarda Meditasyon (2012), Ötesinin Estetiği (2013), Gökyüzünün Kimliği (2013). Romanya'da iki dilli bir baskıda, Imensele Coincidențe (2015) koleksiyonu ortaya çıktı.
Şiirleri İngilizce, Fransızca, Arapça, İspanyolca, Romence, Sırpça, Yunanca, Portekizce, Hintçe ve Japoncaya çevrildi. Özkan Mert (Türkiye) ve Noris Roberts (Venezüela) ile birlikte Uluslararası Naji Naaman'ın Ödülü'ne layık görüldü. Bu üç şair aynı zamanda Naji Naaman Vakfı Dünya Kültür Elçisi seçildiler.
Zanarelle, Aulo Giano Parrasio tarafından 1511 yılında kurulan Academy Cosentina'nın muhabiri. EMUI EuroMed Üniversitesi için uluslararası ilişkilerde çalışıyor. Avrupa-Akdeniz Diyaloğu için İtalyan Ağı Başkanı.

Kendimi Orjinalime Zincirliyorum
Kendimi orjinal ışığa zincirliyorum,
gün batımını geri alıyorum,
şiirin bana dokunuşuyla,
ufuk çizgisinin yüceliğinde.
Dudaklarımla geleceği yaratırım,
mezarlıklar kemiklerle dolu.
Bir bulutun titreşiminde dinlenirim,
kesişen nehirlerin mavi zamanlaşmalarında.
Toprağa ve suya sürgün,
kendimi rüzgârlara bağladım, alevlere verdim.
Dünyayı delen ve güneşi çevreleyen gözlerle
sonsuzlaştırdım kendimi Daphne gibi.
Zeytin ağaçlarından bir orman oldum.

Ağustosun Işığında
Sen beni ara
Ağustos aylarının ışığında,
dudaklarımın kenarına
mavini atıyorsun.
Damarların ve kasların atıyorken
sonsuzluğun ışığında
elektrikleniyorsun,
ter yerine çam sakızı
ve deniz kokuyorsun.
Hayatımı hayatınla kuşattın.
Retinanla
beni aşka davet et aşkım.

Hayatın Kıvılcımları
Bu kemiklerde
seyahat ediyorum
ve benimle birlikte taşıyorum,
hayatın küçük kıvılcımlarını.
Ben ısıyı açığa çıkardım,
nefes al.
Seviyorum.
Bu ten'de kalmak, istiyorum
sihirli bir
gelecekte.
Patlatmamı istiyorum
benim dışımda
ve bilmek istiyorum
denizin tadını.

Sessizlik Olgunlaşır
Sessizlik olgunlaşır
denizde,
bakışlarımı taşır,
kibarca dünyayı sev,
insan sefaletini taşır.
Usumun eti suya sığınır.
Kaslarımın derinliğinde
üretkenliğin gücünü
ve nedenini buluyorum.
Hayat sürüp gidiyor fedakârlıklarla
köpüğümün duruluğu arasında.

AİAS VE CORİOLANUS:

TANRILARIN BUYRUĞUYLA DA OLSA BİR KAHRAMAN YANLIŞ YAPMAMALIDIR

Afşar Timuçin

Büyük kahramanlara gelince onların izini sürmek gerçekten çok zor artık: kahraman dediğin nitelikli bir savaşçıdır, herhangi bir savaşçı da değildir, başını inancının yoluna koymuş biridir. Kimseye arkadan saldırmaz, kimseyi arkadan vurmaz. Gerçek kahramanların yanlış yapma hakları yoktur. Yanlış yaptıkları zaman kahraman olmaktan çıkarlar. Herkes yanlış yapabilir ama kahraman yanlış yapamaz. Kahraman yanlış yaparsa gülünç olur ve tümüyle anlamını değerini onurunu yitirir. Kahraman kurnaz değil uyanıktır. Kurnazlık gibi bayağılıklar ona gitmez.

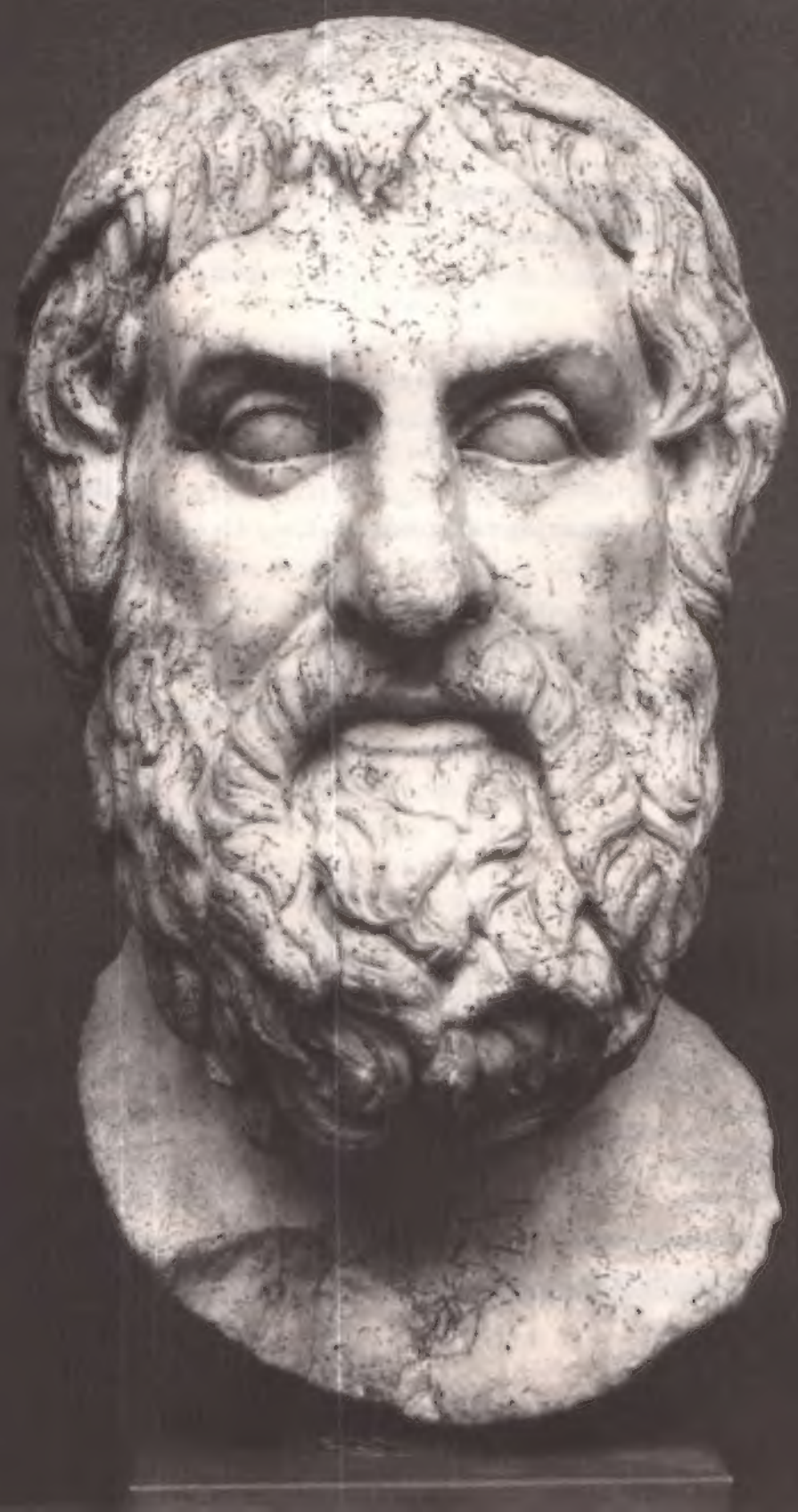

Sofokles

Aias bütün temiz yüreğiyle gururunun kurbanı olmuştur. Kahramanlar için en büyük tehlike onların kendilerini ayrı bir varlık gibi hatta insanüstü bir varlık gibi görmeye yatkın oluşlarından gelir. Onlar korkusuz olmanın, tehlikelere atılmaktan çekinmiyor olmanın ayrıcalığını yaşarken yanılıp kendilerini gurura kaptırırlarsa bütün güçlerini yitirirler. Kahraman Coriolanus da aynı sona uğramıştır. Onun yanlışı halkına ağır sözler söylemesiyle başlamıştı.

İyiden iyiye gevşemiş hatta pelteleşmiş, onursuzca çıkar peşinde koşan bir dünyada kahramanlara ve kahramanlıklara yer var mı hala? Var gibi görünmüyor. Gene de çok ararsanız orada burada bir dört yol ağzında bir kenar mahallede bir sokak arasında bir kahramana raslayabilirsiniz. Arka mahallede kahraman diye kimseleri bulamazsanız Aygır Fatma'ya uğrayabilir, bu dikkafalı ve sıcak yürekli kadının bir acı kahvesini içebilirsiniz. Onun size temiz bir oyun oynayabileceğini size yalanlar söyleyebileceğini düşünmeyin. Aygır Fatma yalansız dolansız sağlam kadındır, annelerinden yapmacıklık ve hesaplılık dersi almış burjuva kızlarına benzemez. Aygır Fatma'nın içi dışı birdir. Bir gün sizinle onu daha geniş konuşabiliriz. Belki şu garip dünyada görünür kahramanlardan çok kıyıda köşede kalmış kahramanlara bakmalıyız. Kahpece öldürülene kadar o hep içi dışı bir Aygır Fatma olarak kaldı. Büyük kahramanlara gelince onların izini sürmek gerçekten çok zor artık: kahraman dediğin nitelikli bir savaşçıdır, herhangi bir savaşçı da değildir, başını inancının yoluna koymuş biridir. Kimseye arkadan saldırmaz, kimseyi arkadan vurmaz.

Gerçek kahramanların yanlış yapma hakları yoktur. Yanlış yaptıkları zaman kahraman olmaktan çıkarlar. Herkes yanlış yapabilir ama kahraman yanlış yapamaz. Kahraman yanlış yaparsa gülünç olur ve tümüyle anlamını değerini onurunu yitirir. Kahraman kurnaz değil uyanıktır. Kurnazlık gibi bayağılıklar ona gitmez. Tanrılara gelince, onlar zaman zaman kahramanca davransalar da kahramanlıklarına güvenilemeyen varlıklardır, gerektiğinde tuzaklarını sinsice kurarlar, kahramanlardan da pek hoşlanmazlar. Tanrılar gerçek kahramanların kendilerine yakıştıramayacakları oyunları pek güzel oynayabilirler. Bereket bu tanrıların insan yaşamı üzerinde büyük etkileri yoktur. Bazen yürekleri iyiliğe de çalışır. Odysseus ülkesine ya da kentine dönmekte geç kalınca hem kral olmak hem de karısı Penelope'yle evlenmek hırsına kapılan birçok çapulcu saraya doluşmamış mıydı? Odysseus o çok uzun seferden dönünce baskıdan bunalmış olan Penelope'nin acıklı durumunu gördü. Bereket oğulları Telemakhos annesinin yanındaydı, onun yılmaz bir savunucusuydu. Bu zor durumunda Odysseus tanrıça Athena'yı yardıma çağırdı ve onun desteğiyle bu rezil kalabalığa dersini verdi. Bazen böyle olsa da tanrılar insanların işine çokça karışmazlar. Epikuros'a bakarsanız kendileri de atomlardan yapılmış olan tanrıların dünyası insanların dünyasından epeyce ayrıdır.

Büyük trajedi yazarı Sophokles'in bugüne ulaşmış en eski trajedisi *Aias* bir kahramanın acı sonunu anlatır. Bu acı sonda bir tanrının hilesi başrolü oynamıştır. Tanrılar hile hurda bilmeseler ne iyi olurdu. Bu hilede bir intikam duygusu da yok değildir: kahraman da olsanız tanrı değilsiniz, tanrıları hiçe saymanız yanlış olur. Kahramansanız insan olarak kahramansınız ve insanüstü varlıklar karşısında daha ölçülü olmanız gerekir. Sophokles'in *Aias* trajedisi 450'ye doğru oynanmıştır. Salamis kralı Telamon'un oğlu Aias aka ya da akha ordusunun en güçlü savaşçısıdır. Üvey kardeşi Teukros'la birlikte on iki gemiyle Truva savaşına katılmış ve büyük yararlık göstermiştir. O yalnız güçlü bir savaşçı değil aynı zamanda ince zekasıyla insanları kendine bağlayan seçkin bir kişiliktir. Her şeyden önce de gözünü budaktan esirgemeyen gerçek bir kahramandır. Akhilleus'un ölümünden sonra ilgililer çok önemli bir sorunla karşılaşırlar: Akhilleus'un silahları kime verilsin?

Silahlarının kime verilmesi gerektiği konusunda çıkan anlaşmazlığı sonunda ilgililer tatlıya bağlarlar ve onları Odysseus'a vermeyi kararlaştırırlar. Aias bu silahlar benim hakkımdı onları ben almalıydım diye düşünür ve kendisine Akhilleus'un silahlarını vermekten kaçınanları cezalandırmak için aka ordusuna saldırmaya

Vazo Resimleri: Üstte Akhilleus ile Aias. Altta intihara hazırlanan Aias.

karar verir. Yanlışı işte bu noktada yapar: kendine aşırı güveni ona biraz pahalıya patlayacaktır. Aias orduya saldırdığını sanırken kendisini gülünç düşürecek bir iş yapmış, yanlışlıkla ordunun hayvanlarını kılıçtan geçirmiştir. Aias işin aslını anlayınca onuru ve umudu kırılmış olarak kendini öldürür. *Aias*'da tanrıların belli ölçülerde de olsa insanların işine karışmasının ilginç bir örneğini buluruz. Oyunun başında Odysseus'la konuşan Athena hileyi kendisinin düşündüğünü, Aias'ı şaşırtanın kendisi olduğunu söyler. Aias Athena'nın oyununa gelmiş ve insanları öldürdüğünü sanarak bir sürüyü telef etmiştir. *"Onun gözüne ben aldatıcı imgelerden bir perde çektim"* der Athena. Kahramanlar da bazen korkarlar. Kahraman Odysseus Aias'dan korkar. Athena ona korkmamasını söyler. *"Gerçekte tanrıların hilesi karşısında hiçbir şey olanaksız değildir"* der Odysseus. Athena bunu onaylar: *"Görüyorsun Odysseus tanrıların ne kadar güçlü olduğunu."* Tanrıların gerekçesi bellidir: *"Tanrılar ölçülülüğü severler ve bozulmuş yüreklerden tiksinirler."* Oyunun ikinci bölümünde Aias'ın gömülmesi sorunu ortaya çıkar. Odysseus Agamemnon'un izniyle Aias'a cenaze töreni düzenler.

Aias'ın sonu çok kötü olmuş, onurlu bir insanın yaşamı acılı bir biçimde bitmiştir. Hiçbir kahra-

Coriolanus bu yanlışı nasıl yaptı? Plutarkhos Coriolanus'un yapıp ettiklerini cahilliğine verir. İşlenmemiş iyi bir toprağa benzetir onu: o bu yüzden bazen iyi bazen kötü meyva verir. Haylardan zenginliklerden ünlerden pırıltılardan nefret ederken kalabalıklardan da nefret eder. "Hepiniz Roma'nın utancısınız" diye hakaret eder insanlara. "Anaları onları Roma'da yavrulamış da olsa onlar Romalı değil" der. Bir ünlü onun arkasından şöyle demiştir: "Kişiliği bu dünyaya göre fazla soyluydu."

man böylesine gülünç bir duruma düşmemelidir. Yanılgısı yüzünden onursuz insan durumuna düşen bu gerçek savaşçının yaşadığı sıkıntıyı eşi Tekmessa acı çekerek anlatır: *"Ortalığın hayvan ölüleriyle dolu olduğunu anlayınca kafasına vurmaya başladı, bir çığlık attı ve bitkin düştü. (..) Her zaman ağlayıp sızlanmanın korkaklara ve umutsuzlara yaraşır olduğunu söyleyen adam ağzından duymaya alışık olmadığım korkunç bir inleme tutturdu. Can çekişen bir boğa gibi derin ve boğuk bir sesle inliyordu. Oracıkta acılara gömülmüş olarak oturuyor, ne yiyor ne içiyor, boğazladığı hayvanlar arasında hiç kımıldamadan bekliyordu."*

Aias sık sık *"Yazıklar olsun bana!"* der ve gemici kardeşlerine beni öldürün diye yalvarır. *"Kanlı çarpışmalarda gözünü budaktan esirgemeyen benim gibi gözüpek* yürekli biri nasıl *cellat gibi kıyar bu zavallı hayvanlara? Nasıl gülünç oldum nasıl rezil oldum!"* Şöyle düşünür: Akhilleus yaşasaydı, ordunun en yiğit adamını seçmek elinde olsaydı bana verirdi silahlarını. Aias kendisine bu oyunu oynayanın Athena olduğunu sezer, gene de kendini bağışlamaz. Bir yandan da kral babasını düşünür: kalkıp babasının yanına gitse, onun yüzüne nasıl bakacak? Aias'ın başına gelenlerde dünyaya metelik vermeyen mağrur kişiliğinin payı yok mudur? Haberci de o arada Aias'ın kibrinden sözeder. Babası onu yolcu ederken zaferi mızrağıyla kazanmasını ve yanında bir tanrının bulunması gerektiğini söylemiş, Aias da babasına ancak güçsüzler zafere ulaşmak için tanrı desteğini gereksinirler demiş, kendisinin buna gerek duymadığını söylemiş. Bu yetmezmiş gibi birinde de doğrudan Athena'ya kafa tutmuş. Tanrılar alçakgönüllüleri severler ve kibirlileri hoşgörmezler. Aias bütün temiz yüreğiyle gururunun kurbanı olmuştur.

Gene de masallarda destanlarda bile olsa iyi ki kahramanlarımız var. Bütün kahramanlar gururlarına mı yenildiler? Çoğu öyle oldu belki de. Coriolanus, Burutus, Caesar, Marcus Antonius... Onları yöneten daha çok gururları değil miydi? Ne olursa olsun kahraman olmanın kendini beğenmek ve kendine aşırı güvenmek gibi bir tehlikesi yok denemez. Kahramanlık her zaman alçakgönüllülükte mayalanmıyor ya da çokça serpilmiyor belki de. Kibir kahramanın iç düşmanıdır. Uydurma kahramanlar için böyle bir sorun yok elbette. Onlar alçakgönüllü olamadıkları gibi gururlu da olamazlar ya da gururlu olsalar ne çıkar.

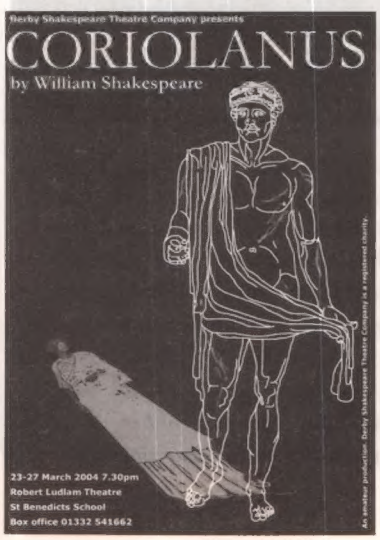

Kahramanlar için en büyük tehlike onların kendilerini ayrı bir varlık gibi hatta insanüstü bir varlık gibi görmeye yatkın oluşlarından gelir. Onlar korkusuz olmanın, tehlikelere atılmaktan çekinmiyor olmanın ayrıcalığını yaşarken yanılıp kendilerini gurura kaptırırlarsa bütün güçlerini yitirirler. Kahraman Coriolanus da aynı sona uğramıştır. Onun yanlışı halkına ağır sözler söylemesiyle başlamıştı. Ne diyordu halkına: *"Siz kim güzel sözden anlamak kim. Bunu yapmak kendimi aşağılamak olur. Ne istiyorsunuz gene köpekler? Ne barışta rahat verirsiniz insana ne savaşta. Birinden ödünüz patlar öbüründe kımıldanmaya başlarsınız. Size bel bağlayan karşısında aslan beklerken tavşan, tilki beklerken kaz bulur. Buz üstünde kor parçasına ya da güneşte dolu tanesine ne kadar güvenirsem size de o kadar güvenirim. Tek erdeminiz suçlu bulunandan yana çıkıp adalete lanet okumak. Hakkıyla yükselen her insan sizin nefretinizi çeker..."* Kitlelerin ya da kalabalıkların çocuksu zayıflıkları vardır. Onlar bu zayıflıklarını kimsenin ağzından duymak istemezler. Kahraman her aklına geleni şıp diye söylemeli midir? Yalancılar çok iyi bilirler: doğru her zaman söylenilmesi gereken bir şey değildir. Coriolanus da gururuna yenilmiştir.

Coriolanus bu tutumundan ötürü Roma'dan kovulunca düşman toplumun koruyuculuğuna sığınır. O düşman toplum da bir süre sonra Roma'ya saldıracaktır. Mağrur ve doğrucu Coriolanus birden hain

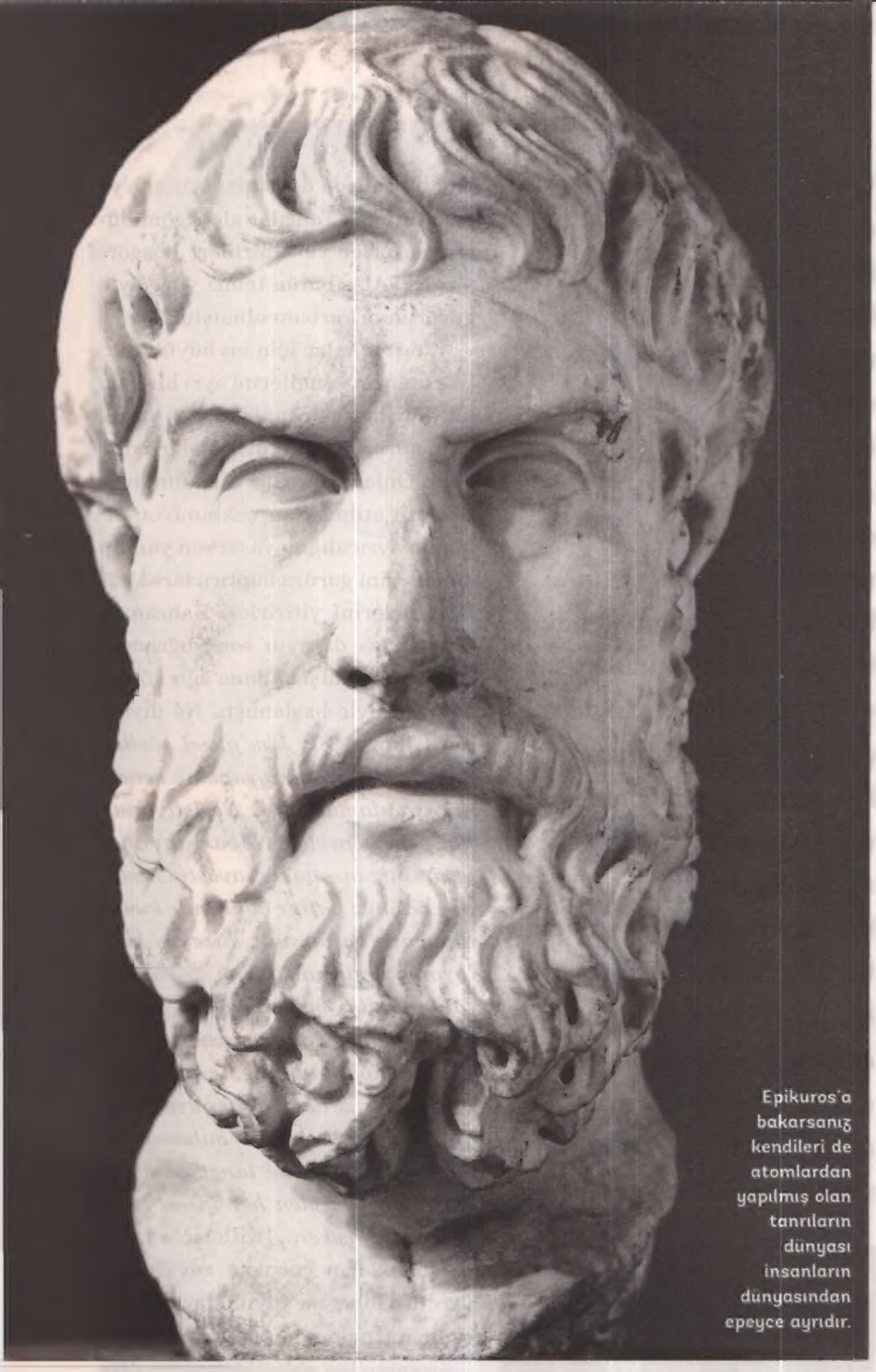

Epikuros'a bakarsanız kendileri de atomlardan yapılmış olan tanrıların dünyası insanların dünyasından epeyce ayrıdır.

durumuna düşer. Savaşı kimler kazanırsa kazansın Coriolanus yitirmeye mahkumdur. Romalılar kazansa Coriolanus bir başka türlü yeniktir, Volsciler kazansa daha başka bir türlü yeniktir. Coriolanus annesinin sözünü dinleyip Roma'ya saldırmaktan vazgeçince Volsciler onu öldürürler. Coriolanus bu yanlışı nasıl yaptı? Plutarkhos Coriolanus'un yapıp ettiklerini cahilliğine verir. İşlenmemiş iyi bir toprağa benzetir onu: o bu yüzden bazen iyi bazen kötü meyva verir. Hazlardan zenginliklerden ünlerden pırıltılardan nefret ederken kalabalıklardan da nefret eder. *"Hepiniz Roma'nın utancısınız"* diye hakaret eder insanlara. *"Anaları onları Roma'da yavrulamış da olsa onlar Romalı değil"* der. Bir ünlü onun arkasından şöyle demiştir: *"Kişiliği bu dünyaya göre fazla soyluydu."*

Bir düşsel kahramanla bir gerçek kahramanın ikili öyküsüdür bu. İki gururlu kahramanın birbirini andıran öyküsüdür. Gene de masallarda destanlarda bile olsa iyi ki kahramanlarımız var. Bütün kahramanlar gururlarına mı yenildiler? Çoğu öyle oldu belki de. Coriolanus, Burutus, Caesar, Marcus Antonius... Onları yöneten daha çok gururları değil miydi? Ne olursa olsun kahraman olmanın kendini beğenmek ve kendine aşırı güvenmek gibi bir tehlikesi yok denemez. Kahramanlık her zaman alçakgönüllülükte mayalanmıyor ya da çokça serpilmiyor belki de. Kibir kahramanın iç düşmanıdır. Uydurma kahramanlar için böyle bir sorun yok elbette. Onlar alçakgönüllü olamadıkları gibi gururlu da olamazlar ya da gururlu olsalar ne çıkar. Gurur yüce ruhların ayıbıdır. Kahramana yakışan onurlu olmaktır. Onurlu yani dürüst hoşgörülü bağışlayıcı açık sağlam korkusuz... Dünya giderek sanki yıvışık bir havaya bürünüyor. Onurlu bildiğimiz insanlar bile zaman zaman kendilerinden çıkıp ikiyüzlü yaratıklar olmaya başlıyorlar. Onur kavramı yıpranınca kahramanlıklar biter. Özlediğimiz kahramanlar belki de bundan böyle hiç olmayacak. Boş kahramanlar ya da düzmece kahramanlar olacak, kahraman bozuntuları olacak onların yerinde. Biz belli ki bundan böyle hep yalnız olacağız. Güleryüzlü hoşgörülü yürekli alçakgönüllü kahramanları özleyeceğiz her zaman. Onlar Kaf dağlarının arkasında daha güzel daha doğru daha yalın ve hiç yalansız zamanları bekliyor olacaklar.

TEPELERE DOĞRU

Gülçin Yağmur Akbulut

Sarmalayıp naftalinlerle
açılmaz sandıklara kilitledim
ayrık otu kara günleri

Süpürdüm bütün
dünü kanatan cam kırıklarını
kapı önü eşik altı

Kesiklerimi yamadım
kazıdım tırpanladım
yaktım elime batan dikenleri

Derimi parçalayan sözler
caddesiz bir kent kıvrımı
arındım gecemin kıymıklarından

Kapattım aklımın koridorlarını
yok artık arsız keşkelerim
gülüşlerim gökkuşağına terfi

Galibim gök gürültüsüne
papatyalarla doldurdum
göğüs boşluğumu

Velhasıl çirkin değilim artık
Aynaların da rengi değişti
çisil çisil yedi türlü yağmur

Kuruyan hüzünleri budadım
İçimden şarkılar yükseliyor
Zamanın tırmandığı tepelere doğru

ÜTOPYA

Yalçın Küçük

İngiltere'de şimdiki başbakanlığa eşit Chanceller görevine de gelmiş olan More'un şakacı ve yüksek bir mizah duygusuna sahip bir kişi olduğu biliniyor. Ütopya'nın okunması da zaman zaman bir gülmece hazzı sağlıyor. Fakat bunun ötesinde, More'un yakın arkadaşı 'Deliliğe Methiye' yazarı Hollandalı Erasmus, 'tanıdıkları arasında gülünç şeyleri en çabuk onun sezdiğini', 'kendi kendisiyle de alay etmesini bildiğini söyler.'

Komedi, insanoğlunun önlenebilir çelişkilerinin gülünçlü görüntüsünü sergilemesi ise, ütopya da toplumsal düzeltilebilir bozuklukları gidermek için tasarılar hazırlamaktır. Hem komedi ve hem ütopya, insan aklına sonsuz güveni yansıtıyor; iki anlama geliyor. Birisi, insan aklının egemenliği altında toplumsal yapıda bozuklukların olmayacağı ve ikincisi, eğer olacak olursa, bunun kesinlikle düzeltilebileceğidir. Düzeltmek için ise, anlatmak göstermek ve ikna etmek yeterlidir. Bu yapılınca, var olan yapıdaki bozukluklar ister gülünç bir konuma indirilecek ve isterse, insan onuruna yakışmaz nitelikte bulunarak mahkûm edildikten sonra, komediler, mutlaka mutlu son ile biter; ütopyacılar, binlerce yıl sürecek mutluluğun reçetelerini verirler.

Mantıksal olarak doğru olan tarihsel olarak da geçerlidir. Gülmece ile ütopya arasında mantıksal bir köken ortaklığı saptanınca bunun tarihsel örneklerle ortaya çıkması gerekiyor. Ütopya sözcüğü ilk kez, İngiliz Thomas More tarafından, 1516 yılında uyduruldu; Grekçe u-, yok anlamına geliyor, ön eki ile topus, toprak ya da ülke demek oluyor, birleştirilerek ve 'yokolanülke' yada 'olmayantoprak' anlamını veren 'utopia' yaratıldı. Thomas More, ismini de Latinceye çevirerek

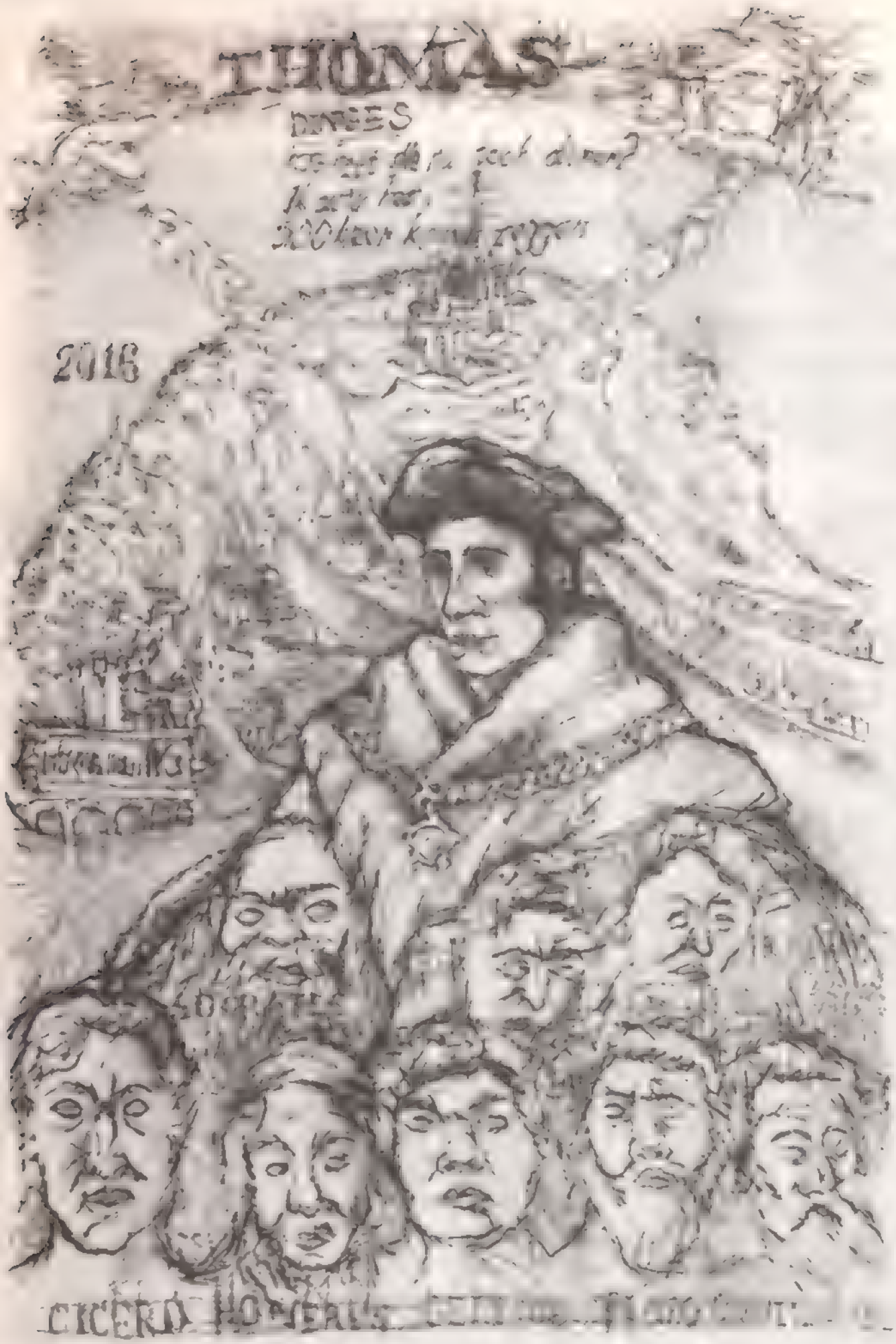

Thomas More, kapitalizmin doğarken yarattığı kargaşaya ve ortaya çıkardığı fakirlerin çokluğuna tepkisini yansıtıyor. Üç büyük ütopyacı, Saint-Simon, Fourier ve Owen ise sanayi devrimi ile Batı Avrupa'da egemenliğini kuran kapitalizmin zenginlikle yan yana alabildiğine büyük bir yoksulluğu, sanayici sermayedar ile fabrikada çalışan yoksul işçiyi yaratmasını, bir büyük şaşkınlığı ve tepkiyi kişileştiriyorlar; yaşam biçimi yapıyorlar.

'Morus', ve zamanın aydın dili olan Latince yazdığı bu kitabında, yaşadığı günlerde İngiltere'de çözülen feodalite ile belirmeye başlayan kapitalizan ilişkilerin yarattığı kargaşaya ve özellikle koyun yetiştirmek için ortak toprakların çitlenip özel mülkiyete geçirilmesi sonucunda kasabalara dolmaya başlayan,'rapor', fakir veya 'vagobond', serseri, aylakların içine düşürüldüğü duruma tepkisini dile getiriyor. Bir hayal ülkesini, ütopya'yı, İngiltere'nin içine atıldığı kargaşadan temizleyip planlayarak, kendi ülkesinin de kurtulabileceğini göstermek istiyor.

İngiltere'de şimdiki başbakanlığa eşit Chanceller görevine de gelmiş olan More'un şakacı ve yüksek bir mizah duygusuna sahip bir kişi olduğu biliniyor. Ütopya'nın okunması da zaman zaman bir gülmece hazzı sağlıyor. Fakat bunun ötesinde, More'un yakın arkadaşı 'Deliliğe Methiye' yazarı Hollandalı Erasmus, 'tanıdıkları arasında gülünç şeyleri en çabuk onun sezdiğini', 'kendi kendisiyle de alay etmesini bildiğini' söyler (Mina Urgan, Edebiyatta Ütopya Kavramı ve Thomas More, 1984, İstanbul, s.24). Erasmus, Morus'un başkalarının düpedüz felaket sayacakları durumlarda bile gülünecek bir yan bulduğunu ekliyor. More, İngiltere Kilisesi'nin papalıktan koptuğu zaman da sadık bir Katolik olarak kalıyor; Sekizinci Henry'nin karısını boşayarak sevgilisiyle evlenmesini, inançlarına aykırı bulduğu için, onaylamayınca idama mahkûm oluyor. Baltayla kafası koparılıncaya dek tüm seremonilerde gülünçlü bir yan buluyor. En son yaptığı iş, sakalını baltanın saldırısından korumak ve en son söylediği söz de, 'ne de olsa sakalım vatana ihanet etmedi, o da ölüm cezasına çarptırılmasın' demek oluyor.

Aydınlanma'nın Ütopyacı Çocukları

Thomas More, kapitalizmin doğarken yarattığı kargaşaya ve ortaya çıkardığı fakirlerin çokluğuna tepkisini yansıtıyor. Üç büyük ütopyacı, Saint-Simon, Fourier ve Owen ise sanayi devrimi ile Batı Avrupa'da egemenliğini kuran kapitalizmin zenginlikle yan yana alabildiğine büyük bir yoksulluğu, sanayici sermayedar ile fabrikada çalışan yoksul işçiyi yaratmasını, bir büyük şaşkınlığı ve tepkiyi kişileştiriyorlar; yaşam biçimi yapıyorlar.

Aydın hayal kırıklığının çocuğudur, ütopyacı, bir hayal kırıklığını daha büyük hülya'ya çevirebilendir. Her üçü de, on sekizinci yüzyılın aydınlanma felsefesinin çocukları idiler; mutlak aklın sonsuz çözümleyici gücüne inanarak büyüdüler. Bununla birlikte, tarih on dokuzuncu yüzyıla dönerken, yaşadıkları topluma, aklın egemen olmamasına şaşırdılar. Aydınlanma çağının ürünü oldukları için, bunu yalnızca ahenkli bir toplumun gösterilmemiş ve bunu gösterebilecek dahilerin ortaya çıkmamış olmasına bağladılar. Robert Owen, gösterisine, New Lanarck sanayi tesislerinin yönetimini eline aldığı 1800 tarihinde başladı; Claude de Saint- Simon, ütopyacı kariyerini, 1802 yılında Cenevre mektuplarıyla açtı. Charles Fourier'in ilk çalışması ise 1808 yılında yayınlandı.

On dokuzuncu yüzyılın ilk on yılında, üç büyük ütopyacı, aydınlanma felsefesinin pratiğe uygulanması olarak algılanan Fransız İhtilali'nin evrenselleştirdiği ilkelerin; eşitlik, kardeşlik ve özgürlük ile sınırlı kalmasına ve bir araya gelmeyi ihmal etmek bir yana yasaklanmasına da, bir tepki oluşturdular. Her üçü de Fransız Devrimi'nin bu pek anlamlı yasağını, ütopyaların temeli yaptılar. Saint- Simon, özel mülkiyeti kaldırarak bütün çalışanları, sanayici ve işçi bir arada, bir araya getiren atölyelerini geliştirdi. Fourier, özel mülkiyeti reddetmeden sanayici ve işçi tüm çalışanları, falans adını verdiği, üretimi ve tüketimi içine alan büyük otellere benzetilen birliklerde topladı. Owen ise New Lanarck'daki deneyimlerin sınırını özel mülkiyette görerek, özel mülkiyetin olmadığı, çamaşırhaneden komünal mutfağa kadar tüm yaşamın planlandığı ve tüm bireylerin ortak depodan ihtiyacı ölçüsünde yararlanabileceği Kooperatif Toplumu savundu.

F. Engels, Fourier'yi 'yalnızca bir eleştirici' olarak değil, aynı zamanda ve 'kuşkusuz bütün zamanların en büyük mizahçılarından birisi' diye niteledi. K. Marx ise sekseninci yaş törenine katılarak gördüğü Owen'ı, 'şakacı ve sevimli' bulduğunu yazdı. Bir asil olarak bir şatoda doğan, oda hizmetçisinden kendisini 'efendimiz' kalkınız, büyük işler sizi bekliyor' sözleriyle uyandırmasını isteyen küçük Saint–Simon, 1805 yılında kendisini tanıyan eski oda hizmetçilerinden birisinin evine almasıyla açlıktan ve ölümden kurtuldu, sonra açlığa ve projelerine olan ilgisizliğe dayanamayarak intihara kalkıştı, bir gözünü kaybetti; yaşamı, bir şaka olarak yaşadı.

Üç büyük ütopyacı da kişisel karakter olarak son derece inatçıdır; bilimsel sosyalist yazına, kadının kurtuluşunun, toplumun genel kurtuluşunun ölçütü olduğu görüşünü bırakan Fourier'nin yaşamında hiç kadın izi bulunmuyor. Yıllar yılı, hergün saat on ikide, planlarını gerçekleştirecek kredinin finansörü için, sokak kapısını açıyor; hiçbir gün finansörün ortaya çıkmaması, Fourier'i hayal kırıklığına uğratmıyor.

'Mümkün olan en özgün, en eylem dolu yaşamı' bir ilke olarak seçen Saint- Simon bir gözünü kaybettikten sonra da insanlığı kurtarmak için proje hazırlama seferberliğini sürdürdü, en önemli çalışmasını ve Marx'ın, Saint-Simon'un işçi sınıfına hitabeden tek çalışması saydığı Le Nouveau Christianisme'i ekmek ve suyla, yakıtsız ve mumsuz, hazırladı; tamamladıktan birkaç hafta sonra öldü. Owen ise, başarılı ve reformcu bir iş adamı olarak yaptığı bütün serveti, daha da önemlisi kendisine bütün kapıları açan ününü, aklının peşine takılarak, ütopyalarını gerçekleştirmek uğruna harcadı; yüzüne kapıların bir bir kapanmasına aldırmadı. 170 yıl önce görüşlerini yazan gazetelerden 30 biner sayı alarak dağıttı; İngiltere'de uygulama umudunu yitirince, komünizan ilkelere dayalı toplumu gerçekleştirmek için Amerika'ya gitti. 87 yaşında ölürken papazı reddetti; zamanından ileri, dünyaya önemli gerçekleri bırakan ve anlaşılmayan bir adam olarak mutlulukla öldüğünü söyledi.

Ahenkli Toplumu Kurmak

Ütopyanın temelinde mutlaka bir ahenk düşüncesi var; ütopyacılar, klasik siyasal iktisattan ahengin kendiliğinden ortaya çıkmayacağı görüşüyle ayrılıyorlar. Bunun kurulması gerekiyor; bu gereklilik, ütopyanın din ve planlamayla ilgisini de belirliyor. Fourier, Tanrıya inancını yazmakla birlikte doğadaki ahenk'in Tanrı tarafından sağlandığını ve projeleriyle toplumda ahenk'i sağlamanın tanrısal bir iş olduğunu belirtiyor. Saint-Simon ütopyasına, yeni bir hıristiyanlık

demekten çekinmiyor; din bir yana, toplumda politikayı da kaldırarak yönetimi, sanayi ve bilimin egemenliğine bırakıyor. Owen, tüm insanlığı kurtaracak ayrıntılı planlarına yöneticilerin gösterdiği ilgisizliği, bekâreti ve yoksullara yardım etmeyi savunan vaiz Malthus'un etkisine bağlayarak, giderek dine hücumlarını arttırıyor. Hazırladığı ayrıntılı Kooperatif Toplum planlarında kilise yerine ibadet yeri için mekân ayırıyor.

Terziden önce elbise, ütopyacıdan önce de ütopya var: Antik Grek dünyasında Eflatun ütopyacı sayılmasa bile yazdıklarında ütopya var. İdeal site kurmaya çabalıyor. Bunun için L. Mumford, şunları yazıyor. "Kısmen bu çaba, aklın süreçlerinin her türlü insan eylemine ölçü ve düzen getirebileceğine güvene işaret ediyor: İlkel büyü döneminden beri, insan aklı, elindeki güçlerden hiçbir zaman bu kadar emin olmadı. Sitenin kendisi, tasarıma ve bilinçli yeniden yapıma bağlı bir sanat eylemi olarak düşünülemez mi? Ütopya, tüm akıllı insanların bir toplumsal geometrici olmak istedikleri varsayıldığında uzay geometrisinde yeni eksersizden başka bir şey değildi." (L. Mumford, City in History, N.Y., 1961, s.172) Tüm ütopyaların planlamacı yanı, başlangıçtan beri sürüyor; burada vurgulanıyor.

F. Engels, Owen'ın planlamacı yanını övmek için sözcükleri seçmekte güçlük çekiyor. Owen'ın, New Moral World kitabında komünizmi 'mümkün olarak net biçimde', the most clear -cut communism possible, çizdiğini belirtmesine ek olarak, 'gelecek komünist topluluğun, master planı, cephe ve yan cephe ve yan ile kuşbakışı tasarımları dahil en kapsamlı yapım projesini', the most Comprehensive building Project of the future communist community with its ground, plan front, and side and bird's eye views, vermiş olduğunu da belirtiyor. (Anti- Dühring, s.314) Owen'ın komünist ütopyasının hep bir pratik nitelik taşıması ve ticari sonucu olması ayrıca övgüye değer bulunuyor.

Bir bütün olarak ve bilimsel soğukkanlılıkla değerlendirildiğinde Marx ve Engels'in üç büyük ütopyacıdan aldıkları düşüncelerin, klasik siyasal iktisattan aldıklarından, sayıca çok fazla olduğu görülüyor. Saint-Simon'un ütopyasında yalnızca üretim biliminin egemen olması ve politikanın kalkarak, hükümetin görevlerini, çalışanlar meclisi ile bunun altındaki uzmanlar meclisine devretmesiyle devletin ortadan kalkması arasında çok kısa bir mesafe bulunuyor. Çalışma hakkını ilk kez Fourier'in ifade etmesi bir yana, on dokuzuncu yüzyılın ilk yıllarında, tüm burjuvazinin ebedi kıldığı kapitalist sistemin geçiciliğini ifade etmesi ve tarihin periodizasyonunu, üretim biçimlerine denk düşen üç ana dönem ile kapitalizmin sonrası dönemi de kendi içinde aşamalandırması, bundan sonraki geliştirmeler için, önemli bir temel oluyor. Owen'ın ana okulları, kooperatifçilik türünden öncelikleri ayrı, gelecek toplumun kurulmasını ayrıntılı plan düşüncesiyle ekonomik hesaba bağlaması, şu ya da bu biçimde, daha sonraki geliştirmeleri önemli ölçüde etkiliyor.

Ütopyaları Pratiğe Geçirme Denemeleri

Bütün bunlara karşın ütopyacıların, bilimsel sosyalizmin kurucuları tarafından kötülenmiş izleniminin açıklanması gerekiyor. Açıklamaları çeşitli düzeylerde yapmak mümkün görünüyor. İlk önce Marx ve Engels'in, popüler izlenimlerine rağmen, ütopyacıları çok zaman ve şaşırtıcı ölçülerde övmüş oldukları kesindir. İkincisi on dokuzuncu yüzyılın ortalarına gelindiği zaman, belli başlı ütopya denemelerinin birer skandalla sonuçlandığı ve çoğunun birer tarikata dönüşme pratiği gözleniyor.

Amerika Birleşik Devletleri, yerleşime açık toprakları, henüz kaybolmamış serüven ruhu ve dünyanın çeşitli yerlerinden gelen insanları bir araya toplaması nedenleriyle ütopyaların denenmesi için uygun yer oluyor. Owen, kendi ütopyasını denemek için Amerika'yı seçtiği zaman, Peder Rabb'ın kurmuş olduğu ve Harmony adını taşıyan ve komünizan ilkeleri benimsemiş bir köyü satın alıyor. Owen'ın başında olduğu zamanı işleyen ve New Harmony olan topluluk, 1827 yılında iç kavgalarla sona eriyor. Fourier'in taraftarları, Fourier'in ütopyasını 1841 yılında Boston yakınında Brook Farm'da uygulamaya koyuyorlar, kısa zamanda başarısızlık kendisini kabul ettiriyor. Etiene Cabet'nin 1840 yılında yayınladığı La Vayage en İcarie, ütopik bir romandır; taraftarları Amerika'da toprak alıp İcaria ütopyasını uygulamak istiyorlar. Cabet'nin on yıl diktatöryel yetkilerle donatılma koşulu da kabul edilince, İcaria 1849 yılında Cabet olmak üzere İllinois'de deneniyor; en kısa zamanda hiziplere ayrılıyor.

Zaman içinde ütopya, pratik olarak, itibarını yitirmeye başlıyor. Ütopyacılara gelince, bunlar geniş kitleler için de bir ilgi kaynağı olmakla birlikte hiçbir zaman güven vermiyorlar. Güvensizliğinin sap-

Aydın hayal kırıklığının çocuğudur, ütopyacı, bir hayal kırıklığını daha büyük hülya'ya çevirebilendir. Her üçü de, on sekizinci yüzyılın aydınlanma felsefesinin çocukları idiler; mutlak aklın sonsuz çözümleyici gücüne inanarak büyüdüler. Bununla birlikte, tarih on dokuzuncu yüzyıla dönerken, yaşadıkları topluma, aklın egemen olmamasına şaşırdılar. Aydınlanma çağının ürünü oldukları için, bunu yalnızca ahenkli bir toplumun gösterilmemiş ve bunu gösterebilecek dahilerin ortaya çıkmamış olmasına bağladılar.

tanabilen iki nedeni var: Ütopyacılar bütün insan sevgilerine karşın demokrat bir kişilik taşımıyorlar; 'despot' olarak nitelendirilebilirler. Başlangıçta, kendilerinin ayrı ve tüm dünyayı kurtaracak formüle sahip olduğu inancı var. Bu o kadar öyle ki, Saint-Simon, Fourier ve Owen birbirlerinin projelerini hiç ciddiye almıyorlar, sözünü etmiyorlar; söz etmek gerektiği zaman da küçümseyen bir iki sözcükle yetiniyorlar.

Kişiliğin ötesinde, ikinci olarak, ütopyacılar, kendi felsefelerinin bir sonucu olarak, hem sınıf ayrımı yapmıyorlar ve hem de hep yöneticileri ikna etmeye bakıyorlar; Gözleri yöneten sınıflara çevrili oluyor. Bu, işçi sınıfı içinde ütopyacılara güvensizlik kaynağıdır.

Ancak on dokuzuncu yüzyılın ortalarına gelindiğinde, ütopyacılar, kişi olarak kitlesel bir destekten yoksun olmakla birlikte, işçi sınıfı içinde Fourier'nin, Saint Simon'un, Owen'ın etkisi ve taraftarları bulunuyor. Buna karşın, kapitalizmin savunucusu klasik iktisatçıların, Ricardo'nun veya diğerlerinin işçi sınıfı içinde izleyicilerinin bulunması söz konusu değil.

1877 yılına ait bir mektubunda Marx, Alman işçilerinin kafalarından ütopyacı sosyalizmi temizlemek için on yıllardır her türlü çabayı gösterdiklerini ve bu nedenle Alman işçilerinin, Fransız ve İngiliz işçilerinden üstün olduklarını yazıyor. (Selected Correspondes, s.290) Bu çabalarında, ütopyacıların sınıf savaşı kavramını bilmemelerinin yanında; mevcut düzende gördükleri bozuklukların düzeltilebilir olduğunu sanmalarının rolü çok büyük. Üç ütopyacı da, kapitalizmi mahkûm etmenin dışında, bu sistemin iç bunalımlarla yıkılacağı düşüncesi yer almıyor.

Klasik siyasal iktisat, geliştirdiği emek—değer kuramı ile artık değer yaratmanın kaçınılmazlığına dayalı sınıf kavgası ve Sismondi'nin açtığı tartışma ve buna eklenen 1825 yılının büyük bunalımıyla da kapitalizmin yıkılacağı düşüncesini getiriyor. Ricardo, kapitalizmi savunsa da emek- değer kuramını mümkün olan nitelikte ve düzeyde geliştirerek, istemeden de olsa, kapitalizmin sonunun kaçınılmazlığını haber veriyor.

1881 yılında Domela Nieuwhhuis'e yazdığı mektubunda K. Marx, "dünyanın sonunun geldiği rüyası, ilk hıristiyanlara, Roma imparatorluğu ile mücadeleyi ilham etti ve zafere güvenmelerini sağladı" diyor. (Selected Correspondence , s.318) Ütopyalardaki cennet düşüncesinin belli bir atalet doğurma eğilimine karşın, kapitalizmin sonunun yakın olduğunun bilimsel olarak gösterilmesinin, işçileri, sınıf kavgalarında yüreklendireceğine inanıyor.

Bir diğer mektubunda da, ütopyan kurumların, materyalist eleştirel sosyalizm çağından önce, bu sosyalizmin ilk ilke ve öğelerini içermesine karşın, bu yeni dönemde piyasaya sürülmesi halinde 'yalnızca aptalca, bayat ve temelden gerici' olacağını yazıyor. (Selected Correspondence, s.291) Kaçınılmazlığın kanıtlanmış olduğu bir zamanda önlenebilirliğin öne çıkarılması, kararlılığı azaltıcı sayılıyor.

K. Marx ve F. Engels, ütopyacıları, kapitalizmi eleştirmekle birlikte anlamamakla suçlarken, genel bir anlayış eksikliğini değil, kaçınılmazlığı anlamayı anlatıyorlar.

HERKESİN OKUMADIĞI KİTAPLAR

Orhan Gökdemir

Kısa bir süre sonra faşist cinnet rayından çıktı, sonuçları malum. Ama o kaygıyla yazılan kitap dinler tarihini ve tabii bu arada "uygar Batı"nın kültürünün önemli bir parçası olan Hıristiyanlığı altüst etmek üzere. Freud'un Yahudilerin "Adonay" diye bildiği tanrının aslında Akhenaton'un tektanrısı "Aton"un İbrani biçimi olduğunu keşfetmesinin artçı sarsıntıları sürüyor. Ahmet Osman, giriştiği dini devriminin yenilgiye uğramasından sonra "kâfir kral" Akhenaton'un adının anılmasının yasaklandığını, bu yüzden ondan sadece Moses, "çocuk" diye söz edildiğini ileri sürüyor. Böylece "baba"ya -Akhenaton- ve "kutsal ruh"a -Aton- ulaşmış oluyoruz. Geriye sadece "oğul"u açıklamak kalıyor.

Sadık kardeşim ısrar etti ama çekingenim yazmak için. Edebiyata meyilli bir yayına ne yazayım, bilemiyorum. Kitap -en azından beni- kurtarır belki.

Sigmund Freud'un "Musa ve Tektanrıcılık" adlı kitabından başlayayım öyleyse. Türkçesinde fazladan bir "Hz." var. Hâlbuki aslı "Moses and Monotheism"dir. Yani "Moses"in önünde bir saygı sözcüğü yoktur. "Hz.", açık ve uzun biçimiyle "huzurda bulunma" hali bize özgüdür. Bana kalırsa bu tür saygı ifadeleri böylesi kitaplarda kullanılamaz, çünkü doğrudan dini bir tutuma ya da inanca gönderme yapmaktadır. Hâlbuki Freud'un "Musa ve Tektanrıcılık"ta herhangi bir inanç beyanı yoktur. Yapmaya çalıştığı şey psikanaliz yöntemine dayanarak Yahudi inancını çözümlemeye, hatta giderek bu konuda tarihsel bir tez ileri sürmeye çalışmaktan ibarettir. Dediğinin özeti, Yahudi inancının kaynağının Mısır olduğu, Musa'nın da 18. Sülale döneminde tek tanrıcı bir din kuran Akhenaton'un tilmizlerinden biri olabileceğidir.

"Hazretsiz" Musa'nın İlanına Ret

Buna döneriz ama "Hz."le ilgili söyleyeceklerim var. Yakın zamanda bu konuyla ilgili bir kitabın editörlüğünü üstlendim. Kitabın adı "Musa ve Akhenaton", yazarı Ahmet Osman. Kitapta Freud'un tezi bir adım daha ileri taşınıyor ve Osman, Musa'nın Firavun Akhenaton'un ta kendisi olduğunu ileri sürüyor. Çok irkiltici ve çok devrimci bir tezden söz ediyoruz. Kitap yayımlandığında, yayımcı yandaş gazetelerden birine kitabın ilanını vermek istedi. Fakat gazete ilanı yayımlamayı reddetti. Hayır, devrimci ve irkiltici tezi nedeniyle değil, Musa'nın hazretsiz yazılmış olması sebebiyle. Tuhaf bir hal gerçekten. Musa'nın aslında bir firavun olduğunu söylemekte sakınca yok ama "hazretsiz" olması sakıncalı.

Ahmet Osman'ın "oğul"u incelediği kitabı da yakında Türkçede yerini almak üzere. Osman bu kitabında, "oğul"un gerçekten oğul olduğu tezini ileri sürüyor. Yani oğul, Akhenaton'un oğlu ve varisi Tutankaton'dur. Fakat Tutankaton babasının koltuğuna oturduktan sonra eski çok tanrıcı inancın yolunu açtı. Adını da değiştirip Tutankamon yaptı. Ahmet Osman işte bu hazretin İsa'nın ta kendisi olduğunu söylüyor. Demek ki, mezarı da, mumyası da, eşyaları da elimizdedir.

Belli ki ülkemizde çok büyük bir kalabalık -buna gazeteciler de dâhil- "Hz."yi peygamberlerin vasıflarından biri sayıyor veya sanıyor. Hâlbuki "sayın" gibi sıradan bir saygı ifadesi hazret. Esasın, içeriğin değil, biçimin, görünüşün önemli olduğu tuhaf bir ülke bizimki. İnançlar da sadece görüntülerden, biçimlerden ibaret. Ramazanda sirkeyi kapıp "uyku dede"ye koşma hali. İnanç mı inanç. Din mi, eh. Müslümanlık mı, katiyen!

Bu arada gazetenin düzeltmeye çalıştığı kişi Ahmet Osman. Size biraz hazretten söz edeyim. Ahmet Osman Mısır asıllı bir yazar. Gençliğinde İhvan üyesiymiş. Hani şu darbede devrilen Mısır'ın İslamcı AKP'sinin. Fakat merakı İhvan'ın sınırlarını ihlal etmesine neden olmuş, ülkesinde daralınca İngiltere'ye göçmüş. Orada da merakının peşinden gitmiş, araştırmalarını sürdürmüş. Eski Mısır dili ve İbranice öğrenmiş. Amaç Kuran'daki hikâyelerin çıkış noktasına ulaşmak. Ulaşıp ulaşmadığına kitaplarını okuyarak karar verebilirsiniz. Hazret hâlâ hayatta, üretmeyi sürdürüyor ama kitapları Mısır'da yasak. Hatta Mısır'da kitaplarının toplanıp yakıldığı söyleniyor.

Firavun Akhenaton Musa mı?

Osman'ı bu yola sürükleyen kişi ve kitap da Freud'un "Musa ve Tektanrıcılık"ı. Önemli bir kitap bu. Bir anlamda "Totem ve Tabu"nun devamı sayılabilir. Aralarındaki fark, "Musa ve Tektanrıcılık"ta psikanalizin bildik bir konuya neşter atması. Ölümüne yakın kaleme almış kitabı. Yazıldığı tarihte Almanya'da faşizm koşar adım iktidara yürüyor. Yahudilerin üzerindeki baskı dayanılmaz bir hale gelmiş. Yahudi inancı taşımak ağır bir suça dönüşmek üzere. Freud bu kitabıyla, "uygar Batılılara" kin duydukları inançta Yahudilerin payının pek az, hatta ihmal edilebilir düzeyde olduğunu anlatmaya çalışıyor. Belki alttan alta öf-

Dinler tarihi dinde hayal gücünün çok geniş olmadığını, hepsinin aynı hikâyeleri kendi dillerine çevirmekle yetindiğini gösteriyor. Bu durumda bilime düşen şey "Hz." örtüsünü kaldırıp takip eden adın tarihini ortaya çıkarmak. Bu doğru dürüst yapıldığında "Hz." de hükmünü yitiriyor zaten.

keyi dindirme umudu bile var.

Fakat işe yaradığını söylemek mümkün değil. Kısa bir süre sonra faşist cinnet rayından çıktı, sonuçları malum. Ama o kaygıyla yazılan kitap dinler tarihini ve tabii bu arada "uygar Batı"nın kültürünün önemli bir parçası olan Hıristiyanlığı altüst etmek üzere. Freud'un Yahudilerin "Adonay" diye bildiği tanrının aslında Akhenaton'un tektanrısı "Aton"un İbrani biçimi olduğunu keşfetmesinin artçı sarsıntıları sürüyor. Ahmet Osman, giriştiği dini devriminin yenilgiye uğramasından sonra "kâfir kral" Akhenaton'un adının anılmasının yasaklandığını, bu yüzden ondan sadece Moses, "çocuk" diye söz edildiğini ileri sürüyor. Böylece "baba"ya -Akhenaton- ve "kutsal ruh"a -Aton- ulaşmış oluyoruz. Geriye sadece "oğul"u açıklamak kalıyor.

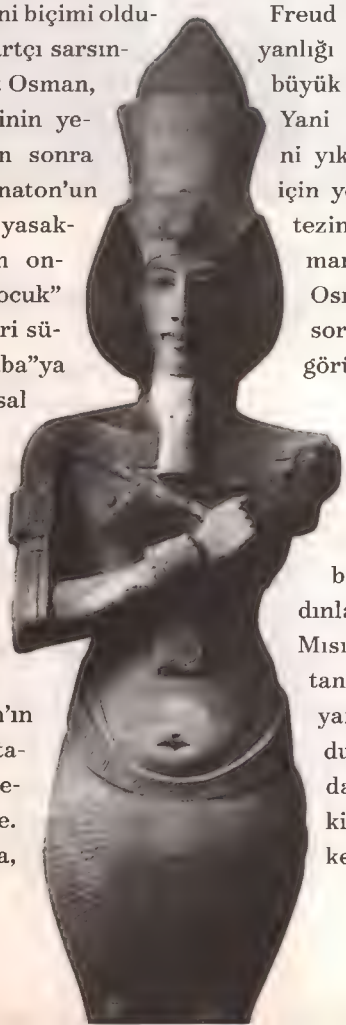

Akhenaton'dan Tutankamon'a, Musa'dan İsa'ya

Ahmet Osman'ın "oğul"u incelediği kitabı da yakında Türkçede yerini almak üzere. Osman bu kitabında, "oğul"un gerçekten oğul olduğu tezini ileri sürüyor. Yani oğul, Akhenaton'un oğlu ve varisi Tutankaton'dur. Fakat Tutankaton babasının koltuğuna oturduktan sonra eski çok tanrıcı inancın yolunu açtı. Adını da değiştirip Tutankamon yaptı. Ahmet Osman işte bu hazretin İsa'nın ta kendisi olduğunu söylüyor. Demek ki, mezarı da, mumyası da, eşyaları da elimizdedir.

Freud da kitabında, Hıristiyanlığı "Amon rahipleri"nin büyük geri dönüşü sayıyor. Yani Akhenaton'un dinini yıktılar ve tanrı Amon için yolu açtılar. Freud'un tezindeki tek sorun zamandaki uzama. Ahmet Osman'ın tezi bu zaman sorununu da halletmiş görünüyor.

Son bir hatırlatma. Aydınlanma tarihi, "Güneş"in bilinen evrenin merkezine oturtulması ile başlıyor. Üstelik Aydınlanmacılar alttan alta Mısır'dan kalan Güneş tanrı inancının Hıristiyanlığın orijinal hali olduğuna derin bir inanç da besliyordu. Demek ki Aydınlanmanın kökeninde de Freud'un dikkat çektiği dinsel hesaplaşmanın etkisi var. Gerisini merak edenler benim "Din ve Devrim" kitabıma bakabilir.

E bu kadar din muhabbeti yaptık madem, ruhuna uygun bir şekilde bitirelim. Fark etmişsinizdir; Tanrı Amon bize pek yabancı bir sözcük değil. Mesela Hıristiyanların ve Müslümanların dualardan sonra söyledikleri sözcük olan "Amin" veya "Amen"i çok çağrıştırıyor. Çağrıştırmaktan öte, Ahmet Osman'a göre bunlar "Amon" sözcüğünün versiyonları. Dramı fark etmişsinizdir!

Dinler tarihi dinde hayal gücünün çok geniş olmadığını, hepsinin aynı hikâyeleri kendi dillerine çevirmekle yetindiğini gösteriyor. Bu durumda bilime düşen şey "Hz." örtüsünü kaldırıp takip eden adın tarihini ortaya çıkarmak. Bu doğru dürüst yapıldığında "Hz." de hükmünü yitiriyor zaten.

İyi kitaplar böyle, yapıcı değil yıkıcı etkileri var. İyi okuyucular ise sorusu olanlardan ibaret. Sorunuz varsa kitaplar size hizmet eder, sorunuz yoksa siz kitaplara hizmet edersiniz. Ve unutmayın, herkesin okuduğu kitapların iyi kokmasını umamazsınız.

Yüce gök hepimize iyi kitaplar ve sorusu olan iki okuyucular ihsan etsin. Amin!

BİR GÜNÜN SONUNDA İSYAN

Turgay Çimen

Bu boş vermişlik
Banal rahatlık batıyor bana
Ponpon kedileriniz
Egosu yüksek köpekleriniz
Konforlu otomobilleriniz
Steril bayanlar
Sürrealist baylar
Ben hiç umurunuzda değilim
Kaldırın başlarınızı
Yukarda bulutlar var kuşlar var yüreklerimizde
Yangın var her yerde yağma var

Varsayın ki göçebe bir çingeneyim
Oğluna ağıtlar yakan bir Türk anasıyım
Oğluna ağıtlar yakan bir Kürt anasıyım
Kocası tarafından boğazlanmış bir kadınım
Vahşete tanık olmuş bir çocuğum
İşsiz güçsüz Âdem'im
Betona yenik düşmüş kadim bir sokağım
Garip Turgay'ım

Yolunuza çıkacağım bütün mutsuzluğumla
Burjuvalardan ve ezilenlerden söz edeceğim
Tanrıyla aldatanlardan savaşlardan
Emperyalizmden bir sürü boktan püsürden
Bir gece villanızın camına taş atacağım
Kuşunuzun yemini çalacağım siz
Aşk falına bakarken rahatınızı kaçıracağım

Hepinizi seviyorum biliyorsunuz
Kedilerinizi köpeklerinizi kuşlarınızı
Ama işte bu sıradan faşizm
Bu zorbalık ölü soyuculuğu iffetsizlik
Sıkıyor boğazımı
Kaldırın başlarınızı kaldırın başlarınızı
Hep yan yanayız

2018, Kocaeli

SERBEST UYDURMA TEKNİĞİ İLE TARİH ANALİZİ YAPMAK

Taylan Kara

Yazarın aklında bir kavram seti vardır: Oidipal çelişki, baba nefreti, nevroz, psikoz vs. Aklında "ulaşılması gereken ve zaten en baştan ulaşılmış bir sonuç" vardır ve yazar modellemelerini olgulara giydirerek kendince derin çözümlemeler yapmaktadır. "Toplumların Oidipal takıntısı" ne demektir?

Ahmaklaştırma ile uydurma birçok yerde yan yana, omuz omuza, sırt sırta yürür. Buna verilebilecek en iyi örneklerden biri **Bülent Somay**'ın "Çok Bilmiş Özne" adlı kitabıdır. B. Somay, bu kitapta Cumhuriyet tarihi başta olmak üzere birçok tarihi olguyu, aklındaki üç beş kavram ile açıklamaktadır. Açıklamakta mıdır peki?

Açıklama diye bir derdi yoktur.

Kural çok basittir:

Eğer olgular kavramlarınıza uymuyorsa, kavramlarınızı olgulara zorla giydirin. Uysa da uymasa da...

Kitaptan bazı örnekler verelim:

"Yekpare devlette kendi Oidipal korkularının yansımalarını bulan Batı Asya (ve onların etkisi altındaki Balkan ve Doğu Avrupa) toplumlarında isyancı genç kuşakların vatanseverlikleri, devlet iktidarına olan kontrolsüz tutkuları ve şiddete başvurma konusundaki gönüllülükleri, bu korkunun "yabancı düşmanlığı" şeklinde ifade edilen baba nefreti ve bununla atbaşı giden "baba yalakalığı" arasında yarattığı ikircikli konumdan kaynaklanır."[1]

***

"Batı Asya toplumlarının (esas olarak Rusya ve Türkiye) devlet ile ilişkisi, başlangıçta da anlatmaya çalıştığım gibi, son derece Oidipal bir ilişki."[2]

***

"Batı Asya'da ise devlet, iyi devlet/kötü devlet, anne devlet/baba devlet, eril devlet/dişil devlet diye, muhayyel olarak, ahlaki terimlerle bölünüyor. Bu da devletle karşı karşıya kalındığında bireylerde nevrotik ikircikli tutumlara, giderek psikotik bölünmelere yol açıyor."[3]

B. Somay'ın iddiasına göre Rusya ve Osmanlı devrimcileri, 200 yıl boyunca Fransız İhtilali'nin sloganı olan "özgürlük, eşitlik, kardeşlik"in taleplerinden ikisini sahiplenirken "özgürlük" talebini sahiplenmemiştir.

***

"Hamlet'in iyi baba ile kötü babayı ayrıştırarak nevrozdan psikoza transfer etmesi gibi, '60'lar ve '70'ler kuşakları da devleti "iyi/kötü", "anne/baba" ve "dişil/eril" olarak parçalayarak benzer bir psikotik sürece girdiler. "Ana" devleti var olan hâkim ve yönetici sınıfların elinden kurtarma macerasına girerken, meşruiyetlerini tıpkı Hamlet gibi, ölü/iyi babanın hayaletinden aldılar."[4]

Bu alıntılarda tek bir tarihsel çözümleme yoktur. Ele aldığı ve yargıda bulunduğu toplumlarla ilgili bir satır bilgi yoktur. Ulaştığı sonuçlarla ilgili tek bir somut kanıt yoktur.

Her Şey Oidipus,
Her Şey Freud!

Yazarın aklında bir kavram seti vardır:

Oidipal çelişki,
baba nefreti,
nevroz,
psikoz vs.

Aklında "ulaşılması gereken ve zaten en baştan ulaşılmış bir sonuç" vardır ve yazar modellemelerini olgulara giydirerek kendince derin çözümlemeler yapmaktadır.

"Toplumların Oidipal takıntısı" ne demektir?

"Batı Asya Toplumları" diyerek tek bir torbaya doldurduğu toplam, nereden baksanız birbirinden farklı

"Batı Asya Toplumları" diyerek tek bir torbaya doldurduğu toplam, nereden baksanız birbirinden farklı kültürleri ve tarihleri olan onlarca halktan ve 400 milyonun üzerinde insandan oluşmaktadır. Bu toplumların hepsinin analizini tek bir kavramla yapmaktadır: Oidipal ilişki... B. Somay, üç beş Freud klişesiyle bütün Cumhuriyet tarihini ve Batı Asya toplumlarının tarihini çözmüştür!

kültürleri ve tarihleri olan onlarca halktan ve 400 milyonun üzerinde insandan oluşmaktadır. Bu toplumların hepsinin analizini tek bir kavramla yapmaktadır: Oidipal ilişki...

B. Somay, üç beş Freud klişesiyle bütün Cumhuriyet tarihini ve Batı Asya toplumlarının tarihini çözmüştür!

Burada, Türkiye Cumhuriyeti'ni çıkartıp yerine Roma İmparatorluğu, Fransız Devrimi, İnka Medeniyetini de koyabilirsiniz, hiç fark etmez; mantık düzeneği aynıdır.

Bu keyfilik ve özgüvenle yazarın bilemeyeceği ne olabilir ki!

Kitabın adı tam da bu tutumu açıklamaktadır: Çokbilmiş Özne...

B. Somay'ın bu yazdıkları en iyimser bakışla kanıtsız ve uydurmadır. B. Somay aklına geleni kâğıda dökmüştür. Yazarın hiçbir şekilde kanıt gösterme ya da olguya dayanma derdi yoktur.

Bu kitabın detaylı incelemesini yapmayacağız, konuyu aydınlatmak için bir örnek daha verelim.

Aşağıdaki alıntıda uydurmanın üzerine cehalet de biner:

"Ne yazık ki Batı Asya toplumlarının tarihi, yekpare toplum/devlet yapısı, bütün değişim süreçlerini Oidipal bir çelişkiye kilitlemiştir. O yüzden de bu toplumların devrimci kuşakları, değişim mücadelelerini asla 'özgürlük' talebi çevresinde kurmazlar. Rusya ve Osmanlı örneklerinde, ikisi de Fransız Devrimi'nden esinlenen bu iki ülkenin devrimci kuşakları iki yüzyıl boyunca 'Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik' sloganının son iki talebini almış, ama ilk talebi kâh 'Cumhuriyet'le, kâh 'Adalet'le, kâh 'Bağımsızlık'la ikame etmişlerdir. ***'Özgürlük!' diye bağırmaya dilleri dönmemiştir bir türlü."***[5]

B. Somay'ın iddiasına göre Rusya ve Osmanlı devrimcileri, 200 yıl boyunca Fransız İhtilali'nin sloganı olan "özgürlük, eşitlik, kardeşlik"in taleplerinden ikisini sahiplenirken "özgürlük" talebini sahiplenmemiştir. Yazara göre Osmanlı ve Rus devrimcilerinin dilleri *"'Özgürlük!' diye bağırmaya bir türlü dönmemiştir."*

***

Böylesine açık bir tarih çarpıtması yapmak için birçok olguyu görmezden gelmek ve gerçekten çok uğraşmak gerekir. Bu bir bilgisizlik ise sıradan bir bilgisizlik değil, edinilmiş bir bilgisizliktir.

Yazar çok basit bir araştırmaya girmiş olsaydı, böylesine gerçeğe aykırı iddialarda bulunamazdı. Bu analiz tamamen yanlıştır, uydurmadır, tarihi olgularla asla uyuşmayan keyfi bir saptamadır.

Çok basit bir soru soralım: İttihat ve Terakki Partisi'nin meşhur sloganı nedir?

Yanıt: **hürriyet,**
müsavat,
adalet,
uhuvvet...

Bugün kullandığımız şekliyle: **özgürlük, eşitlik, adalet, kardeşlik...**

1908 seçimlerinde İttihat ve Terakki'nin sloganı "Yaşasın hürriyet!", "Yaşasın millet!", "Yaşasın vatan!" olmuştur.[6]

B. Somay çok değil iki dakika araştırsaydı 1908 Temmuzunda 2. Abdülhamit tahttan indirildiğinde meydanlardaki kitlenin şu sloganla yürüdüğünü bilirdi:

"Kahrolsun istibdat, yaşasın hürriyet!"

Dipnotta verdiğimiz internet bağlantısındaki fotoğraf İstanbul'daki 1908 kutlamalarından alınmış olup pankartlarda Osmanlı Türkçesi ve Ermenice ile şunlar yazmaktadır:

AZADUTYUN-HÜRRİYET, HAVASARUTYUN-UHUVVET, ARTARUTYUN-ADALET...[7]

Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra Resneli Niyazi Bey Selanik'te "hürriyet

Hürriyet Geyiği, hurriyet savaşçıyarıyla.

Bu yazdıklarım herkesin her yerde bulabileceği basit düzeyde bilgilerdir, aslında malumun ilamıdır. Bu yazılanlar herkesin bildiği, B. Somay'ın ya bilmediği ya da biliyorsa umursamadığı somut olgulardır. Bülent Somay uydurmaktadır. B. Somay'ın kitabında Osmanlı ve Rus devrimcileri için yazdığı "Özgürlük!" diye bağırmaya dilleri dönmemiştir bir türlü." yorumu açıkça bir palavradır.

kahramanı" olarak karşılanmıştır.[8]

Resneli Niyazi'nin, dağda bulunduğu sırada evcilleştirdiği geyik, bir hürriyet sembolü kabul edilmiş ve **"gazal-i hürriyet"** olarak tanınmıştır.[9]

1917 Ekim Devrimi'nin temel sloganı "Ekmek, barış, özgürlük!" idi.

Sayısız örnek verilebilir.

Bu yazdıklarım herkesin her yerde bulabileceği basit düzeyde bilgilerdir, aslında malumun ilamıdır.

Bu yazılanlar herkesin bildiği, B. Somay'ın ya bilmediği ya da biliyorsa umursamadığı somut olgulardır.

Bülent Somay uydurmaktadır.

B. Somay'ın kitabında Osmanlı ve Rus devrimcileri için yazdığı *"Özgürlük!" diye bağırmaya dilleri dönmemiştir bir türlü."* yorumu açıkça bir palavradır.

***

Bunlar çok gizli bilgiler midir? İnsan **bu denli somut tarihi olguları görmezden gelerek** şu satırları böylesine büyük bir özgüvenle nasıl yazabilir? Böylesine keskin ve kendinden emin yargıları büyük bir özgüvenle yazarken yazdığı şeyle ilgili hiç mi bilgi sahibi olmaz?

Ahmaklaştırıcı metinlerde en sık rastlanan özelliklerden biridir:

Sınırsız özgüven...

Bir Önyargı Denemesi

Bir insan size toplumsal olayları psikolojinin düzenekleri/modellemeleri ile anlatıyorsa karşınızda bir uydurukçunun olma olasılığı %90'dır.

Toplumsal olayları ya da tarihi, psikolojinin kavram, düzenek ya da modellemeleriyle açıklama eğilimleri kendi başına zaten son derece sorunlu yöntemlerdir. Üzerine yukarıda örneklerini gördüğünüz maddi yanlışlıklar ve keyfilik yığınını da eklediğinizde bu tür bir "tarih analizi"ne sadece bir isim uygun olabilir:

Serbest uydurma tekniği...

---

[1] Bülent Somay. Çok Bilmiş Ozne. Metis Yayınları, 2008. İstanbul. s.111

[2] Age. s.103

[3] Age. s.104

[4] Age. s.97

[5] Age. s.112.

[6] Kâğım Nami Duru. Ittıhat ve Terakki Hatıralarım. İstanbul. 1957; https://b.anet.org/bianet/siyaset/12225-1908de secim propagandasi

[7] http //bonpurloryan com/2016/01/05/1908 devrimi ozgurluk esitlik-kardeslik-adalet/https.//i higliresim com/JDNW0J jpg

[8] https://tr.wikipedia.org/wiki/Resneli . Niyazi_Bey

[9] http //web.archive org/web/20150831205839/http //www zaman com tr 80/yazarlar/besir-ayvazoglu/geyik muhabbeti_2163325 html

BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI-2018/9

BİR SAÇMALIĞIN 100 YILDIR ARAŞTIRILMAYA DEVAM EDİLEN NEDENİ VE SANATTA ANTİ-MİLİTARİZM

Dr. Ulvi Özdemir

Aradığımız aslında bir mantıklı neden. 100 yıllık bu gizemi çözemiyoruz çünkü yok böyle bir mantıklı neden. Benim başka okumalarla birlikte "Avrupa 1914'te Savaşa Nasıl Girdi?" sorusuna şu an için yanıtım, Avrupalılara 1914'te rahatın battığıdır. Daha mantıklı bir açıklama bulamıyorum; her adımı saçmalıklar yığını bir sürü karar ve eylem en büyük saçmalığın yolunu açmış. Makineli tüfeğin, yüksek kalibreli ve uzun menzilli topların ve özellikle tel örgülerin geliştirilmesi de 1. Dünya Savaşı'nın her cephesinde çok dar alanda çok sayıda askerin ölmesini sağlayarak bu toplu çılgınlığın bu derece öldürücü bir boyut kazanmasına neden olmuş.

Birinci Dünya Savaşı ile İlgili Okunması Gereken Kitaplar

İçinde bulunduğumuz yıl Birinci Dünya Savaşı'nın bitişinin 100. Yılı. Tüm dünyada bu ilk paylaşım savaşı üzerine dört yıldır, yani başlangıcının 100. yılından itibaren birçok şey yazıldı, söylendi ve daha da söylenecek. Tarihçiler hâlâ bu saçma sapan toplu katliamın nedenleri üzerine kitaplar yazıyorlar. Örneğin Niall Ferguson'un orjinali 1999'da yayınlanan ama Türkçede Haziran 2015'te yayınlanan ***"Hazin Savaş 1914-1918"*** (Yapı Kredi Yayınları), önemi ölçüde savaşın neden çıktığı üzerine odaklanıyordu ve savaşı çok iyi analiz ediyordu. Kitabı okurken "İnsanlar neden hâlâ 100 yıl önceki savaşın neden çıktığını merak ediyorlar?" diye sormuştum. Öyle ya, 100 yıl önceki bir olayın nedenleri az çok kavranmıştır diye düşünüyor insan. Ama bir taraftan da hiçbir gerekçe, hiçbir akıl yürütme 1. Dünya Savaşı adını verdiğimiz saçmalık boyutlarındaki bu toplu katliamlar silsilesinin neden başladığı, başlatıldığı hakkında ikna edici bir açıklama getiremiyor.

Henüz okumayı bitiremediğim ama kesinlikle okunup bitirilmeye ve tartışılmaya değer bir diğer kitap ise Christopher Clark'ın ***"Uyurgezerler Avrupa 1914'te Savaşa Nasıl Girdi?"*** adındaki kitabı (Pegasus Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Ağustos 2017). Kitabın iç kapağında Amerika'da CNN'de program yapan Fareed Zakaria'nın da belirtiği gibi *"Tarihin en büyük gizemlerinden biri Avrupa'nın büyük devletlerinin Birinci Dünya Savaşı'na nasıl sürüklendiğidir."* Aradığımız aslında bir mantıklı neden. 100 yıllık bu gizemi çözemiyoruz çünkü yok böyle bir mantıklı neden. Benim başka okumalarla birlikte *"Avrupa 1914'te Savaşa Nasıl Girdi?" sorusuna* şu an için yanıtım, Avrupalılara 1914'te rahatın battığıdır. Daha mantıklı bir açıklama bulamıyorum; her adımı saçmalıklar yığını bir sürü karar ve eylem en büyük saçmalığın yolunu açmış. Makineli tüfeğin, yüksek kalibreli ve uzun menzilli topların ve özellikle tel örgülerin geliştirilmesi de 1. Dünya Savaşı'nın her cephesinde çok dar alanda çok sayıda askerin ölmesini sağlayarak bu toplu çılgınlığın bu derece öldürücü bir boyut kazanmasına neden olmuş.

Aslında savaşı anlatan her sanat eseri gerçekliğe yaklaştığı ölçüde anti-militaristtir. Örneğin Eric Maria Remarque'nin "Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok" adlı ünlü romanını herkes bilir. Bizi okuduğumuzda hemen duraklatan "Bu benim yüz yüze öldürdüğüm ilk adam." gibi çok cümle var romanda. Tek başına bu cümle bile savaşın "romantik" ya da "kahramanlık zamanı" maskesini düşürüyor. Sanatın ve edebiyatın gücü ve işlevi bu zaten. Aslında bilimin de işlevi benzer: Katmanları (maskeleri) aşmak, gerçeği ortaya çıkartmak.

Christopher Clark'ın kitabını bitiremedim ama okuduğum kadarıyla 1. Dünya Savaşı gibi katliam boyutunda, saçmalık boyutunda, insanların birbirini hesapsızca katlettiği, aklın, sağduyunun ve insanlığın yitip gittiği böylesine neredeyse bir toplu sarhoşluk yaşanmasının bazı mekanizmaları yok değil. Bana göre büyük savaşlar, toplumların büyük bir bunalımdan çıkıştan hemen sonra olsa bile göreceli olarak uzun bir süre halinden memnun olmalarının ve bu memnuniyet içinde ülkelerinin güç biriktirmesinin yükselen etkisini hissetmelerinin bir sonucu gibi görünüyor. Yani "güç" söylemi bu gücün kullanılmasını zorlayan bir mekanizma oluşturuyor.

Milliyetçilik ve gücün görünürlüğünü, kullanımını aramak (gücü görmek istemek) arasında diyalektik bir ilişki var. Güç, "güçlüyüz, ezer geçeriz" söylemi, gücün sergilenişi ile birlikte eninde sonunda bir iç-dış düşman olgusunu üretiyor. Birilerinin doldurulacağı böyle bir küme mutlaka oluşuyor. Buna demokratik mekanizmaların eksikliğini de katarsak zemberek kurulmuş oluyor. Birkaç karar verici politik figürün gücü ellerine alışları, ülke-lider birlikteliğinin bu güç-güçlülük miti üzerinde kurgulanışı, devletlerin insanlar gibi davranmalarına dolayısıyla duygusal-hayalci devlet tavırlarına götürüyor. Aslında bu zaman kesitlerinde politika gücü üretme ve yönlendirme sanatı olmaktan ziyade gizlice üreyen toplumsal öfkeyi yönlendirme sanatı oluyor. Toplumlar savaşı, öldürmeyi ister hale geliyorlar. Bu insan tipini 1. ve 2. Dünya Savaşı'nın her evresinde gör-

mek mümkün. Milliyetçiliğin yükselişi, "öteki"nin belirlenişi, silahlı gücün artışı, silahlanma çılgınlığı, devletin (ya da demokratik mekanizmaların yokluğunda devleti yöneten elitin ve çoğu kez de tanrısal havaya bütünmüş bir liderin) giderek güçlenişi, hep büyük savaşların ve savaşma isteklerinin belirtileri olarak değerlendirilebilir. Bu bakımdan yukarda adını andığım iki kitabı çok önemsediğimi belirtmek isterim.

Savaşı Anlatan Her Sanat Eseri Gerçekliğe Yaklaştığı Ölçüde Anti-Militaristtir

Birinci Dünya Savaşı'nın bitişinin 100. yılında sanat alanında da savaşın etkilerini ele alan eserlere değinebiliriz. Anti-Militarist sanatın çok değişik uç noktaları var. Edebiyatta ve sinemada çok etkileyici örnekler sayabiliriz. Müzik ve resim alanında da savaşın acımasızlığını vurgulayan ve insanın küçülüşünü konu edinen ya da tersine

Ama umut verici nokta ise insanın ve insanlığın en uç noktada bile yok olmayışı. Bu açıdan ünlü kimyacı Lavoisier'in maddenin korunumu yasası gibi bir yasadan söz edebiliriz: İnsanın en kötü anlarında, savaşın en derin acımasızlık çukurunda bile insanlık yok olmaz; onu bir evren kadar büyütecek, insanlık big-beng'inin ilk küçük parçası olarak bu çekirdeği saklayacak bir insan yüreği mutlaka kalır. Bunu çoğaltan ve insanlığı yeniden yeşertense sanattır.

mertlik, centilmenlik, fedakârlık açısından insanı yücelten temaları içeren çok sayıda önemli eser var.

Aslında savaşı anlatan her sanat eseri gerçekliğe yaklaştığı ölçüde anti-militaristtir. Örneğin Eric Maria Remarque'nin ***"Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok"*** adlı ünlü romanını herkes bilir. Bizi okuduğumuzda hemen duraklatan *"Bu benim yüz yüze öldürdüğüm ilk adam."* (Oda Yayınları, 1. Baskı, Aralık 2002, s.157) gibi çok cümle var romanda. Tek başına bu cümle bile savaşın "romantik" ya da "kahramanlık zamanı" maskesini düşürüyor. Sanatın ve edebiyatın gücü ve işlevi bu zaten. Aslında bilimin de işlevi benzer: Katmanları (maskeleri) aşmak, gerçeği ortaya çıkartmak.

Remarque'nin romanına benzer çok fazla savaş romanı var. Ortak

nokta bireyin yok oluşu. Ama umut verici nokta ise insanın ve insanlığın en uç noktada bile yok olmayışı. Bu açıdan ünlü kimyacı Lavoisier'in maddenin korunumu yasası gibi bir yasadan söz edebiliriz: İnsanın en kötü anlarında, savaşın en derin acımasızlık çukurunda bile insanlık yok olmaz; onu bir evren kadar büyütecek, insanlık big-beng'inin ilk küçük parçası olarak bu çekirdeği saklayacak bir insan yüreği mutlaka kalır. Bunu çoğaltan ve insanlığı yeniden yeşertense sanattır.

Çizgi Roman Sanatının Doruğu: Tardi, *1914-1918 Siperlerdeydik*

İnsanlığın gerçek taşıyıcıları olan, insanın zenginliğini araştıran ve onu yücelten sanat eserlerinin her türünde savaşın acımasızlığını öne çıkaran ve insanın, insanlığın yok edilemeyeceğini vurgulayan örnekler bulmak mümkün. Roman türünde *Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok* neyse çizgi roman türünde de örneğin Jacques Tardi'nin hem yazdığı ve hem de çizdiği *1914-1918 Siperlerdeydik*'i (NTV Yayınları, Ocak 2010) aynı nitelikte bir yer kaplıyor bu açıdan. Önemli tarihçilerimizden Ahmet Kuyaş'ın bu esere yazdığı önsöz de çok önemli. Kitapseverlerin mutlaka okuması gereken, dört dörtlük bir eserden söz ediyorum. Tardi eserinin önsözünde yukarda belirttiğim "rahat batma" durumunu, insanların I. Dünya Savaşı'na neredeyse bir eğlenceye gider gibi gidişlerine değiniyor: *"'Sömürgelerimizin' büyük bir coşkuyla 'şenliğe' davet edilen yoksul insanlarına da bir selam göndermek istedim."* diyor. Bu cümle bile savaş gerçeği açısından çok büyük anlamlar içeriyor. Çizgi romanı bir tür olarak küçümseyenler Tardi'nin önünde selam durmak zorundalar. (Tardi'nin *1914-1918 Siperlerdeydik* adlı eserine daha önce *Bir Kitap Bağımlısı'nın Notları* adlı kitabımda da kısaca değinmiştim).

Sinemada Anti-Militarizmin Başyapıtlarından Biri: *Paths of Glory*

Kuşkusuz sinema sanatı da savaş gerçeğine kayıtsız değil. Birçok eser sayılabilir. Beni en çok etkileyen filmlerden biri ise 1957 yılında çevrilmiş, *Paths of Glory* adlı film. Türkçeye *Zafer Yolları* olarak çevrilmiş bu siyah beyaz filmi Stanley Kubrick yönetmiş ve başrolü Kirk Douglas oynamış. Film aslında Humprey Cobb'un aynı adlı romanından uyarlanmış. Filmi izledikten sonra "keşke romanını da okuyabilseydim" diye düşünmeden edemiyor insan.

Film savaş karşıtlığı açısından son derece başarılı. İnsanın savaşta ne kadar değersizleştiği ve bir şekilde birilerinin başka insanların ölmelerine ve yaşamalarına nasıl rahatça karar verebildiği üzerine çok dokunaklı bir yaklaşım getiriyor. Zaten Birinci Dünya Savaşı bu açıdan insanlığın o güne kadar görmediği bir uç noktayı temsil ediyor. Büyük bir romantizmle, pikniğe gider gibi savaşa koşan ve koşturulan insan yığınlarının nasıl bozuk para gibi harcandığını çok iyi gösteriyor. Savaşın bitiminin 100. yılında izlenmesi gereken bir film. İnsanlık hangi "çukurlara" girdi ve hâlâ girmeye devam ediyor, çok iyi gösteren bir film. Bir anlamda içimizde yok edilemeyen insanlık tohumu ile ona eşlik eden ve yine hep içimizde bir yerlerde küçülse bile yok edilemeyen ortaçağ çekirdeği arasındaki mücadeleyi çok iyi işliyor. (Başka türlü ifade edemedim!)

Müzikte Anti-Militarizm: Iron Maiden ve *Passchendaele*

Heavy Metal grup Iron Maiden'in 2003 yılında piyasaya çıkan bir stüdyo albümü olan *Dance Of Death*'deki *Passchendaele* adlı parça bana göre müzik var oldu olalı insanın ürettiği en anti-militarist müzik parçalarından biridir.

Iron Maiden 1975 yılında Londra'da

İnsanın hüzünlenmemesi elde değil. Bu savaşta birbirlerini anlamsızca boğazlayan Fransız ve Almanlar, şimdi aralarındaki sınırları bile ortadan kaldırmış durumdalar. Bu bile savaşın anlamsızlığının bir anıtı gibi. Acaba insanoğlu savaşsız günleri görebilecek mi? İçimizdeki yok olmayan insanlık, içimizdeki ortaçağı yenebilecek mi? Sanat ve bilim var oldukça umutsuz olmamak gerek.

Kubrick'in Zafer Yolları filminde siperdekiler

kurulmuş bir Heavy-Metal müzik grubu. Bu tür müzik genel olarak "yoz müzik" kategorisinde değerlendirilir ve çok da haksız bir değerlendirme değildir bu ama Iron Maiden yine de ayrı bir yer hak ediyor. Bazı parçalarının protest niteliğini görmezden gelemeyiz. *Passchendaele,* bana göre söz-müzik bütünleşmesi açısından ayrı bir yere konulması gereken bir eser. *Passchendaele,* 1. Dünya Savaşı'nın en acımasız sahnelerinin yaşandığı Batı Cephesinde, 1917 yılının Haziran ayında başlayan ve 3. Ypres muharebelerinin bir parçasını oluşturan, bugün Belçika sınırları içinde kalan bir bölgenin adı olan *Passchendaele*'de 11 Temmuz - 10 Kasım 1918 tarihleri arasında geçen muharebeler üzerine, tarihçi A.J.P. Taylor'un deyimiyle "kör bir savaşın en kör kıyımı..." (Niall Ferguson, **Hazin Savaş 1914-1918**, s.33) hakkında yazılmış bir şarkı. (Bu muharebelerde her iki taraf 250 bin kadar zayiat verdi.) *Passchendaele,* 1. Dünya Savaşı'nın bitişinin 100. yılında bu savaşın nasıl bir saçma kıyım süreci olduğunu gösteren en önemli sanat yapıtlarından biri. Çoğunlukla küçümsediğimiz bir müzik türünde insani duyarlılığı en yüksek parçalardan biri. Kesinlikle dinlenmesi gerekiyor. Burada şarkının sözlerinin bir kısmına vermek istiyorum. (İnternette şarkı sözlerinin de verildiği sunumları var parçanın: *Passchendaele* Türkçe diye aranabilir.) Bu sözlerin tarihin bu en acımasız boğazlaşmalar hakkında fikir vereceğini düşünüyorum. (Sözler: Adrian Smith).

Son gözyaşlarıyla / mermilerini paslandır / bırak sana onun son anılarını anlatayım
Kan havuzuna dönmüş siperde eğilmiş bekliyorum / kendi ölümüme kadar
Burası benim öldürme yerim.
Yüzüme düşen yağmuru hissediyorum
Arkadaşlarımı bir daha asla göremeyeceğimi biliyorum
Sis ve çamurun içinde ilerliyorum
Korkunun kokusunu alıyorum ve hissediyorum dehşeti
Birazdan siperden atlama zamanı gelecek hücum için
Yaylım ateşi...
Ve hepimizin sonu gelecek
Işıklar, çığlıklar ve daha fazla silah ateş ediyor
Cansız bedenler dikenli tellerde ızgara oluyor
Savaş alanı kanlı bir mezardan başka bir şey değil.
Yakında ölü arkadaşlarımla tekrar buluşacağım
Çoğu asker on *sekizinde bile değildi*
Çamura daha fazla gözyaşı düşüyor
Kimsenin kazanamayacağı bir savaş bu...
Öldürme zamanı başlamak üzere
Ev çok uzakta savaştan...
Tekrar bir yaşama şansı...
Ev çok uzakta... ama savaş...
Yaşamak için bir şans yok.
Bizim ve düşmanlarımızın cesetleri taşan bir ölüm denizi gibi
Tanrı bilir, kimsenin olmayan ve olmayacak bu topraklarda
Ölümün dişlerine doğru hücum ediyoruz
Sanki çarmıha gerilmiş gibi ölüler...
Müttefik askerler kendi kayıplarına yanıyor
Yemin ederim ki melekleri ağlarken duydum
Artık daha fazlası ölmesin diye tanrıya yakarıyorlardı.

İnsanın hüzünlenmemesi elde değil. Bu savaşta birbirlerini anlamsızca boğazlayan Fransız ve Almanlar, şimdi aralarındaki sınırları bile ortadan kaldırmış durumdalar. Bu bile savaşın anlamsızlığının bir anıtı gibi. Acaba insanoğlu savaşsız günleri görebilecek mi? İçimizdeki yok olmayan insanlık, içimizdeki ortaçağı yenebilecek mi? Sanat ve bilim var oldukça umutsuz olmamak gerek.

PASSCHENDAELE MUHAREBESİ İÇİN EN AZ BİLGİ

Passchendaele Muharebesi (11 Temmuz - 10 Kasım 1917) Aynı zamanda Üçüncü Ypres Muharebesi olarak da bilinir. Birinci Dünya Savaşı'nın en büyük muharebelerinden biridir. Passchendaele Muharebesi, çamur deryasında geçmiş anlamsız bir çarpışmaydı, ama iki taraftan da yüz binlerce can kaybına yol açtı. Muharebe, Britanya İmparatorluğu'nun emri altındaki İtilaf askerlerinin, Alman İmparatorluğu'na saldırdığı Haziran 1917'den başlayıp ve Kasım 1917'de sona eren saldırıların bir parçasıdır. Muharebede, Belçika'da Batı Flanders'te Ypres şehrinin yakınında Passchendaele köyünün kontrolü için savaşıldı.

ÖZGÜN ÇAĞRI

Mustafa Göksoy

Yoldaşıyım hep yeni gelenin

İnsan sıcaklığı dünyanı gördüm
An olur zaman bunaltır zamanı
Üzüldüm
Hep hüzün gözlerin

Bebelerin dünyası inancım
Yüreğinin güzelliğine dokunmak istedim
Direnç yaprakları umudun öfkesi gönlüm
Kavgam dünyalaşan gözlerim

Eleştirini canıma sarmaladım
Çocukluğumla başbaşa düşlüyorum
Hep hüzün olmasın gözlerin
Bebelerin dünyası inancım

Yoldaşıyım hep yeni gelenin

ARA GÜLER:

"KALACAK BİR TÜRKÜ SÖYLER GİDERİZ.."

Ekrem Alaer

Ara'nın yapıtlarına salt fotoğraf olarak bakılmasının, okyanus kıyısında oturup kovadaki su üzerine şiirler yazmak gibi bir şey olduğunu ve bugüne kadarki yapılanların büyük bölümünün de böyle olduğunu düşünüyorum.

İlk karşısına dikildiğimde, buruşmuş göz kapaklarını ağırca kaldırıp ters bir bakış fırlattı ve dudaklarını büzerek tarazlanmış sesi ile sordu:

-Ne istiyorsun?

Can Yücel'den alışkındım bu tavra, gardımı aldım ve:

-Beni boş ver, asıl sen ne istiyorsun?

Üzerimde gezen şaşkın ve müteredditt bakışları daha da keskinleşti ve hafif çelebi edasıyla kulağıma doğru eğildi;

-Bela mısın sen?

* * *

Ara Kafe'nin loş ışıkları altında onun kadim masasında karşılıklı oturuyoruz. Önümüzde ballı zencefil çaylarımız ve karşılıklı hayaller kuruyoruz. Ondan istediğim şey yaşamının özeti veya hayat hikâyesi değil, 90 yıla yakındır ne söylediği, ne anlatmak için çırpınıp durduğunu kendi ağzından duymak.

Ara'nın yapıtlarına salt fotoğraf olarak bakılmasının, okyanus kıyısında oturup kovadaki su üzerine şiirler yazmak gibi bir şey olduğunu ve bugüne kadarki yapılanların büyük bölümünün de böyle olduğunu düşünüyorum.

90 yıllık yaşadıkları; tabii ki çok hareketli, güncel, heyecan verici, güldüren, ağlatan bir zenginlikte fakat benim gözüm onlarda değil. Tüm bu reytingi yüksek (!) enstantanelerin dışında; Ara Güler ne diyordu? Ne istiyordu? Benim tek derdim buydu.

Onun için sormuştum o soruyu dik dik, güvenli ve pek bilmişçesine:

-Beni boş ver, asıl sen ne istiyorsun? diye...

Çaylarımızı yudumlarken, ona yaklaşan sığ bakışlardan, magazin röportajlarından, sabun köpüğü belgesellerden geriye hiçbir şey kalmamasından üzüntülü ve kaygılı olduğumu anlattım. Sonunda da ekledim üzerine basa basa:

-Haksız mıyım? Annadın mı?

Dudaklarının ucunda kahkahaya gebe bir gülümseme, gözlerinde "hadi kolları sıvayıp başlayalım" heyecanı ile yüzüme baktı ve...

-Annadım, annadın mı? Senin tam bir belâ olduğunu da anladım, derdinin ne olduğunu da. Benim de anlatacaklarım var. Ne zaman başlıyoruz?

Ara Güler zenginliğine böyle adım attım.

Ara Güler de Can Yücel gibi yapmacıksız, riyasız, organik bir adamdır

Ara Güler tam da budur ve sapına kadar da "sol"dur. Akıllı ve insan seven bir sol.

* * *

Ara Güler meselesine hep üç başlık altında baktım; gördüğümüz, hissettiğimiz ve bilmediğimiz Ara Güler.

Gördüğümüz "kolay" (!) Ara Güler.

Hani denize bakarız ya uzun uzun ve hani dalgalar vurur ya ayaklarımızın dibine, işte gördüğümüz ve en kolay anladığımız Ara Gürel tam da budur. Elle tutabileceğimiz, sesini duyabileceğiz, derinliğini görüp, kokusunu içimize çekebileceğimiz... Kolay Ara Güler!

Hissettiğimiz "zor" Ara Güler.

Bir de hissedeceğimiz Ara var ki, o da ancak ufka kadar gördüğümüz deniz gibidir. Görürüz görmesine de bilemeyiz derinliğinin ne kadar olduğunu, içinde ne hayatlar gizlendiğini, ne iç dalgalar ne akıntılar taşıdığını, ne batıklara kucak açtığını. O derinliklerin ne renginden haberdarızdır ne kokusundan ne de sıcaklığından. Yalnızca bakar ve hissederiz. Hepsi bu! Tıpkı anlamakta zorlanacağımız zor (!) Ara Güler gibi.

Bilmediğimiz "imkânsız" Ara Güler.

Bir de hiç bilmediğimiz Ara vardır. O da gözümüzle gördüğümüz ufkun çok çok ötesinde bir yerlerde gizlidir. Sahilden çok uzaklarda, bilmediğimiz hayatları sarmalayan, duymadığımız seslerin, görmediğimiz renklerin ve derinliklerin yeridir oraları. Hangi renkler, hangi canlılar, hangi sesler var hiç bilmeyiz ve hatta tahmin bile edemeyiz. Ne kadar yaklaşırsak yaklaşalım ufuk daima önümüzde bize yeni bir menzil sunar. Tıpkı hayalini bile kuramayacağımız imkânsız (!)Ara Güler gibi

Beni ilgilendiren tam da bu sular ve derinliklerdir işte. Söylediklerinin ve yaptıklarının arkasındaki adamı bulmaktı tek derdim. Çünkü bilirim ki bu derinliklerin ve inceliklerin farkında olmayanlar, Ara'yı çok incitecekler. İşte bu telaş beni Ara'ya daha da çok yaklaştırdı.

Gönlü Cam Kırıklarıyla Doluydu

Biliyordum ki; hiçbir dönemin, siyasetin, kampın, düşüncenin kulu kölesi olamayacak kadar özgür bir kafaya sahipti Ara. Çünkü hepimizin başına aynı bela musallattır bu ülkede; "kimin adamısın, necisin?" sığlığı. Kimi yaklaşıp dinlemeye kalksan "onun adamı" damgasını yemek. Ya da görece yanlışlarla dolu bir mantığa "Bu sefer doğru yaptı!" dediğinizde "döneklikle" suçlanmanız sürekli tepenizde bekleyen tokmak gibidir. Bu ülkenin siyaset mahalleleri, medyası, sanatı o kadar yalnız ve güvensizdir ki kimin penceresinden içeri baksanız sizi karga tulumba içeri atmaya çalışırlar. Bir diğeri de ne geziyorsun oralarda diye sizi dışarı atmanın telaşına kapılır. Aslında din – tarım toplumlarının feodal parselasyon hastalığından başka bir şey değildir bu. Onun içindir ki bu ülkenin sanat ve bilim Panteon'u bir türlü inşa edilememiştir. Senin tanrın, benim tanrım didişmesi bizi yıllarca değerlerimizden uzaklaştırmış, bizi biz olmaktan çıkartmıştır.

Bu eblehlikler yüzünden kaybedilmedi mi koskoca Cemil Meriç?

Halkın dilini en güzel ve en dik kullanan Abdurrahim Karakoç tam da bu reflekslerle itilmedi mi? Mih-

riban türküsünü yana yakıla söylerler ama saklarlar şairinin kim olduğunu.

Bu yüzden Hz. Mevlâna'ya bir sürü abuk sabuk teorilerle saldırırlar, türlü edepsizliklerle bühtan ederler.

Bu yüzden kaybedilmedi mi Cem Karaca, Ahmet Kaya, Yılmaz Güney ve daha niceleri? Hep bu yarı cahil siyaset kulelerinden aşağıya atılmadı mı bu insanlar, bu düşünceler, bu üretimler? Aşağıya düştüklerinde ise parçalanan bedenleri kim yakalarsa elinde kalmadı mı bu değerlerimizin?

İşte, Ara Güler'e daha da yaklaşmamın altındaki temel sebeplerden biri tam da buydu. Bu siyaset ve politika satıcılarına, simsarlarına ve cehl-i cühelâ taifesine yem etmemek. Gördüm ki her biri ustanın bir yerine yapışmış, atacakları kuleye doğru yaka paça götürmek isterler. İki yol vardı; ya sırıtarak kenardan seyretmek ya da onun asıl ne anlatmak istediğini topluma anlatmayı görev edinmek. Ben ikincisini seçtim çünkü o çok yorgun ve üzgündü. Umursamaz görünüyordu ama içinin yandığının farkındaydım, gönlü cam kırıklarıyla doluydu.

Gizli Bir "Anarşist"ti

Ara'da hissettiğim en kuvvetli duygu, otoriteyi reddeder haliydi. Yönetimsel mantığın otoriter argümanlara yaklaştıkça insanlığı kavgaya gürültüye ve hatta savaşa sürüklediğini söylerdi. Ara için önemli adam yoktu. Sohbetlerimizin birinde sormuştum:

-Ara Abi, bu ülke için önemli bir adamsın, kültür dünyamızda da ciddi bir yerin var, bu sana nasıl bir sorumluluk yüklüyor? Kendini kısıtladığın oluyor mu?

Cevap olarak şunları kulağıma fısıldadı:

-Şimdi, şurada anlaşalım. Bir kere "önemli adam" olunmaz, "mühim adam" olunmaz. Ben **bunların hepsini reddediyorum. Ben tarihe tanıklık ediyorum ve bunu önemli buluyorum. Önemli olan da o, tanıklıktır, ben değilim. Mühim adam olmak insanları birbirinden uzaklaştırır. Tabii, bizim "mühim adam" da yalnız kalır. İletişimi kopar. Hâlbuki insanların birlikte düşünüp birlikte üretmeleri gerekir; insanlık o zaman ilerleyecektir, yürüyecektir. Şimdi ortada "mühim adam" diye gezenler, bak işte, genelde boktan boktan adamlardır. Hayatımızın da içine sıçanlar hep bu adamlardan çıkar.** Bu hıyarlardan birini görünce kafasına bir şey geçirmek geliyor insanın içinden.

-"Önemli insan!" olmak eşitliği bozar, öyle mi?

-Evet, doğrudur! Eşitliği bozar, hır gür çıkar. Senin bilgin, birikimin, emeğin olabilir ama önemli değilsindir. Bu, başka bir şey.

Ara Güler sonra şöyle devam etti:

-Bak! Daha bitmedi! Bir de başımızın belası modernite var, modernlik filan falan... Tıpkı modernlik de "mühim adam"

gibi tehlikelidir! Ne demekse? Ben modern olmaya da modernliğe de inanmıyorum çünkü o da insanlığın arasına ayrı bir nifak ekiyor. İnsanları ayrıştırıyor, sınıflandırıyor, öteliyor, ötekileştiriyor. Modernlik, insanlığın her yönden zenginleşmesine engeldir. Modernlik düpedüz fukaralıktır. İnsanlar veya toplumlar kendilerini modern olarak görmeye başladığı zaman, önemli olduklarını hissederler, ayrıcalıklı filan falan... Bir bok zannederler yani. Kimse de sormaz ***"Sen neye göre, kime göre modernsin?"*** **diye... Kötü bir aldatmacadır modernlik. Bu modern geçinenler yüzünden başımız beladan eksik olmuyor."**[1]

Modernist sefaletimizi tam da böyle anlattı Ara Güler.

* * *

Ara Güler Emekten ve Emekçiden Yanaydı

Ara Güler'in objektifi her ne kadar zaman zaman saraylarda, malikânelerde, lüks otellerde gezse de ömrü, emeği ile yaşam mücadelesi veren insanları fotoğraflamakla geçmiştir. Yeni Cami önündeki dilenciler, balıkçı barınağında güneş doğmadan ağlarını tamir eden balıkçılar, 1960'larda, sabah iş kurumunda kuyruğa girmek için Anadolu'dan gelmiş işçilerin Tophane'de sabahladığı kahvehaneler, hamallar, sabah ayazında kar altında Unkapanı Köprüsü'nde buram buram tüten salep satanlar... Ara Güler tam da budur ve sapına kadar da "sol"dur. Akıllı ve insan seven bir sol.

Ara Güler tabii ki bende çok izler bıraktı ama izninizle bunları birkaç minik başlık altında toplamak isterim:

• Ara'ya bir ara sordum ***"Hangi balığı seversin?"*** diye ve öğrendim; en sevdiği balık pisi ve dil balığıymış. İkisi de "tabanda" yaşayan ve yukarıdan aşağıya değil aşağıdan yukarıya bakan! Tıpkı Tophane'nin yoksul semtlerinin gerçeğini fotoğraflayıp yüksek tirajlı gazete ve dergilerde sergileyen Ara gibi! Pisi ve dil, hayalet gibi balıktırlar, kuma gizlenerek etrafı gözlerler, görünmesi gereken anlarda görünürler. Tıpkı insanların arasında onları ürkütmeden gezen bir foto muhabiri Ara gibi.

> Bu ülkenin siyaset mahalleleri, medyası, sanatı o kadar yalnız ve güvensizdir ki kimin penceresinden içeri baksanız sizi karga tulumba içeri atmaya çalışırlar. Bir diğeri de ne gezıyorsun oralarda diye sizi dışarı atmanın telaşına kapılır. Aslında din – tarım toplumlarının feodal parselasyon hastalığından başka bir şey değildir bu. Onun içindir ki bu ülkenin sanat ve bilim Panteon'u bir türlü inşa edilememiştir.

• Ara'ya bir ara dikkat ettim; Ermeni asıllı ve Hıristiyan olduğu halde Ermeni, Rum ve Yahudi kızlarına "gâvur kızlar" diyecek kadar da özgüvenli. Ara Güler'in diline "gâvur" kelimesi dinsel veya etnik öteleme değil de baştan çıkarıcı, aldatıcı, gönül çelici olarak yerleşmiş. Keşke o dili "gâvurluk" etmese de bütün ülke kullansa.

• Ara için; din, dil, milliyet, etnik yapı değil, insan gibi insan olmaktır asl'olan. Müslümanla Müslüman, Hıristiyanla Hıristiyan, Türkle Türk, Rumla Rum, Ermeni ile Ermeni olmasını bilir. İmparatorluk mantığı ile bakar dünyaya. ***"Başıma dert açma, yaşam ortamımı bozma, bana ne senin inancından, milliyetinden!"*** dercesine.

• Ara, ara ara çoğuna göre "küfürlü" konuşur ve argo kullanır. Ara Güler de Can Yücel gibi yapmacıksız, riyasız, organik bir adamdır. Gerçektir, en az İstanbul'un sokakları kadar, salına salına gezen çelebiler kadar gerçek.

• Ara, arada sırada söyler ***"Oğlum biz zengin piçiydik!"*** diye. Varlıklı bir ailenin çocuğudur. Varlıklı olmakla zengin olmanın ayrımını çaktırmadan tevazu ile faş eder. Tıpkı "aydın" olmakla "münevver" olmanın farkı gibi!..[2]

Şimdilik bu kadar gerisini kitaptan okursunuz.[3]

Ezcümle sözü kısa keselim. Ara Güler daha çok "yaşayacak" günü, yılları, asırları ve geleceğe söyleyecek sözü olan bir değerdi.

80'li yıllarda bestelediğim ve Özdemir Asaf Usta'ya ait bir dörtlükle bitirelim.

Neler gördük neler bugüne kadar
Daha gidilecek yerlerimiz var
Bizi buralarda unutamazlar
Kalacak bir türkü söyler gideriz.

(Bundan böyle "Yeni Gelen" dostlarımın sayfalarında olmaktan onur duyacağım.)

---

[1] Ara ile bir Ara, Ekrem Ataer, Librum Kitap, 2018, İstanbul, s.32 33.
[2] Ara ile bir Ara, Ekrem Ataer, Librum Kitap, 2018, İstanbul, s. 122.
[3] Ara ile bir Ara, Ekrem Ataer, Librum Kitap, 2018, Istanbul

ÇAĞRIŞIM

Mehmet Ercan

M . Cevdet Anday'dan mülhem
uzak bir çağrışımdan geliyorum
yol bir hüzün imgesidir
ne kadar unutmak istesem de
yiğit kaleleri gelir aklıma

bin yıllık lahitler gibi ağrıyor başım
bir destan kitabından kaçmışım
not düşseler de dağlar tarihine
köroğlu, dadal gelir aklıma

yalnızlık, yalnızlık, yalnızlık
kum çölünde yitirilmiş bir gülüş gibi
girer düşlerime habersiz
leyla'nın mecnun'u gelir aklıma

alıp başımı nereye gitsem
herkes sen, sen herkes oluyorsun
bir ben ben değilim
asi şairliğim gelir aklıma

anam öldü, babam da; şimdi öksüzüm
çocukluğum gözyaşlarımda saklıdır
sevinenlere hediyem olsun
dayak deyince babam gelir aklıma

on sekizinde bir yaşlı
altmışında bir çocuğum
eski fotoğraflarda kaldılar şimdi
yokluğun, yoksulluğum gelir aklıma

doğmamış olsaydım ey bahar çalgıcısı
çekmezdim bunca acıyı
dağlarda yiten yankılar gibi
dostlar... eski dostlar gelir aklıma

adını bilmediğim bir ülke kadar uzaksın
koru diyor aklını ikinci ben
devam et yazmaya fakat
okunmamış kitaplar gelir aklıma

Yeni Gelen.

BÜYÜKBABAM!

"Bir gün bir akrabamın evine gitmiştim. Odanın başköşesine asılı fotoğrafı görünce şaşırdım. Ara Güler'in o olağanüstü fotoğrafı. "Hamallar" asılıydı duvarda. Kapitalizmin bütün yağmacılığıyla, köylerinden sürdüğü ve hamallara dönüştürdüğü yorgun insanları, küçük bir nefeslenme anında donduran Ara Güler'in fotoğrafı bu eve nasıl girmişti? Akrabam, "ilkokul aydınlığı bile gösterilmeyen" emekçilerden biriydi. Sorumu bakışlarımdan anladı. "O fotoğraftaki, ayakta duran, arkası dönük adamı tanıdın mı?" dedi. Fotoğrafa yaklaştım ve dikkatle baktım. "Büyükbabam!" Nasıl sevindim anlatamam. Hamalların hepsi benim köyümdendi. 1950'lerin Türkiye emekçisinin simgesi bir fotoğrafta bir araya gelen insanların torunuydum. Bir zamanlar, üstlerinde yırtık pırtık giysileri, yorgunluktan öne düşmüş başları, uzaklardaki köyünün düşleriyle dolu bakışları, kapitalizmin onları sürüklediği duvar dibindeki bekleyişleriyle emekçinin fotoğrafını çeken sanatçısı vardı. Onların hayatını yazan romancıları da vardı. Orhan Kemal'in "Gurbet Kuşları"nda, Adnan Özyalçıner'in "Dokumacının Ölümü"nde onlar anlatıldı. "Memleketimden İnsan Manzaraları" onların maceralarını destanlaştırdı. Ara Güler bu destanı fotoğrafla yeniden yazdı. Ruhi Su onları türküleştirdi.
Gerçekçi sanat, emekçinin sanatı vardı ve var olmaya devam edecek."

B. Sadık Albayrak,
Düşkıranlar, Önsöz'den

HALKINI SEVMENİN TANIKLIĞINDA BİR ŞAİR: BERİN TAŞAN

Asım Öztürk

Türkiye İşçi Partisi'nin (TİP) yoğun ilgi gördüğü yıllar; Partinin İzmir İl Genel Kurulunun seçimleri vardır. Tüm partililer ve genel kurul delegeleri Fuar'da genel kurulun yapılacağı salonun önünde toplanmıştır. Ankara'dan ve İstanbul'dan partinin kurucuları ve önemli kişileri de gelmiştir. Bunların arasında ünlü yazarlar ve şairler de bulunmaktadır. Berin Taşan onları görmek, ayaküstü de olsa sohbet etmek için salonun önünde bulunduğu sırada, bir arkadaşıyla görüşürken Yaşar Kemal yaklaşır, "Ya, Berin ne zaman bu partiye gireceksin?" der.

Cumhuriyetin kuruluşunun ilk yılları olan 9 Kasım 1928 de, o bölgenin köklü bir ailesinin çocuğu olarak Merzifon'da yaşama gözlerini açan Berin Taşan, büyük büyük dedelerinden bu yana sürdürülen eğitim ve kültür ortamında yetişmiştir.

On üçüncü yüz yılda Horasan'dan Ahmet Yesevi'nin bir öğrencisi olarak Merzifon bölgesine gelip yerleşen bir âşık, bir bilim insanı olarak daha sonraki yıllarda türbesi ziyaret edilen Merzifonlu Şeyh Abdürrahim Rumi'nin büyük dedelerinden birisi olmasından sürekli gurur duyan Berin Taşan onunla ilgili çalışmasıyla bu alandaki bilimsel verilere kaynaklık edecek "Merzifonlu Şeyh Abdürrahim Rumi " kitabını bırakmıştır.

Hasan Hüseyin Korkmazgil'in Adana Lisesinde parasız yatılı olarak son sınıfta olduğu yıl, Berin Taşan da yatılı öğrenci olarak lise birinci sınıfta bulunmaktadır. O yıllarda Hasan Hüseyin'in resimle ve şiirle olan ilişkisini tüm lise öğrencileri gibi Berin Taşan da yakından izlemektedir. Yazına ve şiire olan tutkusunu lise yıllarından başlayarak sürdüren Berin Taşan hukuk eğitimi süreciyle birlikte dergilerde şiirler yayınlayarak yazınla olan ilişkisini belirginleştirmiştir.

Savcı olarak atandığı İzmir'de o yıllarda yoğun bir edebiyat çevresinin bulunduğu ortama girmiş, dönemin önemli şairleri ve yazarlarıyla, bürokratik konumuna bakmaksızın ilişki kurmuştur. O yılla-

rın İzmir'inde öykücü ve romancı Samim Kocagöz, Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir Kabaağaçlı, Metin Eloğlu, Attila İlhan, Kemal Bilbaşar, Tarık Dursun K., Turgay Gönenç, Nahit Ulvi Akgün, Rıza Apak'la birlikte yazınımıza yeni giren diğer yazarlar yaşamaktadır. Günlük yayın yapan dört beş gazetenin dışında, düşünce ve sanat ürünlerinin yayınlandığı edebiyat dergileri de çıkmaktadır. Demokrat Parti'nin baskılarının yoğunluk taşıdığı günlerdir ve yazarların birçoğu şiirlerinden, öykülerinden, yazılarından ötürü yargılanmakta, soruşturmadan geçirilmektedir. İşçiden, emekten, sendikadan söz etmenin sürekli izlenip yargıdan geçirildiği günlerdir. O günlerin İzmir Adliyesinin Basın savcısı olan Berin Taşan bu tür ihbarların, yargılanmak üzere önüne getirilmiş dosyaların ne denli geçersiz savları içerdiğini görerek takipsizlik kararı vermektedir. Benzer suçlamalara başka savcılar uzun uzadıya iddianameler yazarak yıllarca sürecek davalar açıyorlardı.

Cumhuriyet Savcısına TİP'e Girme Çağrısı

Yaptıklarıyla, dokunduğu kişilerin yaşamlarına olumlu katkılarla hiçbir zaman öğünmeyen birisidir Berin Taşan. Bire bir yaşayanların anlattıkları ve tanıklığından öğrendiğimiz bilgilerle, özgün, dolu bir şairle karşı karşıya olduğumuzu bilirdik. Az konuşan, derin mavi gözleriyle bir bakışta insanı anlayan, değerlendiren Berin Taşan, her girdiği toplulukta saygınlığını duyuran bir şairdi. Yazınımızın çağdaş, ilerici tüm yazarlarıyla yakınlığı hep olmuştur. Onlara ilişkin anıları, onların sanatlarıyla ilgili birikimlerle doluydu hep. Ne zaman baş başa kalsak, o dostlukların bir sayfasını aralar, oradan o güzel anlardan deneyimler, yaşanmışlıklar aktarırdı.

Türkiye İşçi Partisi'nin (TİP) yoğun ilgi gördüğü yıllar; Partinin İzmir İl Genel Kurulunun seçimleri vardır. Tüm partililer ve genel kurul delegeleri Fuar'da genel kurulun yapılacağı salonun önünde toplanmıştır. Ankara'dan ve İstanbul'dan partinin kurucuları ve önemli kişileri de gelmiştir. Bunların arasında ünlü yazarlar ve şairler de bulunmaktadır. Berin Taşan onları görmek, ayaküstü de olsa sohbet etmek için salonun önünde bulunduğu sırada, bir arkadaşıyla görüşürken Yaşar Kemal yaklaşır, "Ya, Berin ne zaman bu partiye gireceksin?" der. Diğerlerinin tanımadığı ama Berin Taşan'ın tanıdığı TİP İzmir İl Genel Kurulunu izlemeye gelen sivil polisler vardır. Onlar Berin Taşan'ın görevi gereği orada bulunduğunu sanmaktadır.

O sürgünlerin şiirleri, sürgün gittiği Karaburun'dan, Sinop'tan uç vermeye başlar. Gittiği her sürgün yerinde halkını yakından tanımanın ve savcı olmasına karşın alışılmışın dışına çıkarak aralarına karışmanın sevincini yaşamıştır. Osmanlının son dönemlerinden başlayarak, Cumhuriyetin ilk yıllarında aydınların sürgün ve cezaevi yeri olan Sinop, onun halkıyla yeniden buluşmasını sağlamıştır.

Ne zamanki Yaşar Kemal Berin Taşan'a "Ya Berin ne zaman partiye gireceksin" seslenişinden sonra hemen dağılırlar. Bu olaydan sonra Berin Taşan'ın değişik ilçelere ve illere sürgünleri başlar.

O sürgünlerin şiirleri, sürgün gittiği Karaburun'dan, Sinop'tan uç vermeye başlar. Gittiği her sürgün yerinde halkını yakından tanımanın ve savcı olmasına karşın alışılmışın dışına çıkarak aralarına karışmanın sevincini yaşamıştır. Osmanlının son dönemlerinden başlayarak Cumhuriyetin ilk yıllarında da aydınların sürgün ve cezaevi yeri olan Sinop, onun halkıyla yeniden buluşmasını sağlamıştır. Birçok kişinin görüşmekten korktuğu idam cezalı mahkûmların koğuşlarına tek başına girerek, bozuk düzenin buralara sürüklediği halkının çocuklarıyla konuşarak biraz olsun acılarını dindirmiştir. Ağır cezalar almış, yüzeysel bakan kişilerin cani dediği insanlara kendi yazdığı "İçerdeki Adam" piyesini oynatmıştır.

Berin Taşan, şiirimizin yurtsever şairleri olarak anılan ve ayni çizgiyi hem yaşamları, hem de yazdıklarıyla örtüştüren şairlerden biridir. Onlardan Ceyhun Atuf Kansu Yeşilırmak vadisindeki halk çocuklarını büyük çabalarla kızamıktan, çiçekten korumak için emek harcarken

Berin Taşan, Merzifon'dan, tarihin derinliklerinden, büyük atalarından aldığı insan sevgisiyle, yaşamın içindeki adaletsizlikle eğitim olanağından yoksun bırakılan, bilgisizlik ve yoksulluk yüzünden hapse düşen halk çocuklarını kollayıp korumuştur. O ustalar yazdıklarıyla, yaşadıklarıyla, yaşamlarımıza kattıkları değerler ve gösterdikleri büyük özverilerle gerçek birer yurtseverdir. Onun için edebiyatımızda, şiirimizde ayrı yerleri vardır.

Berin Taşan savcıydı. Yaşamının hiç bir döneminde bulunduğu konumu kullanmadı, makam aracına binmedi, evine vapurla, otobüsle gidip geldi.

Halkın Şahdamarından

Az üreten şairlerden biriydi Berin Taşan. Yaşamında derinler izler bırakan tanıklıklarını, büyük bir sevgiyle kucakladığı halkının insanlarını "Eğilip Bükülmeden" ve "Bir Tanığım Kalsın" kitaplarında topladı. Ayaklarının üzerinde doğrulmaya çalışan genç bir Cumhuriyetin aydınlık ve yurtsever yüzlerinin bürokrasi içinde karşılaştığı olumsuzlukları içeren bu kitaplar aynı zamanda bir dönemin de tanığıdır. İçinde derin ve acılı insan öyküleri taşıyan kitaplardır. Berin Taşan ile zaman zaman bir araya geldiğimizde, yaşadıklarını sözcüklere döküp dillendirdiğinde mavi gözlerinin acılarla suskunlaştığını görürdüm.

O da "Haziranda ölmek zor" diyen ustamızı anımsattı, 2018'in Haziran ayında yitirdik. Berin Taşan ardında dört şiir kitabı bıraktı. 1960 yılında İzmir'de "Ellerim Gözlerim Yüreğim", 1969 yılında "Yüzünün Bir Yanında" yayınlanmıştı. Uzun bir aradan sonra 1986 yılında "Önce" geldi. 2001 yılında da seçilmiş şiirlerinden oluşan "Şahdamarından" yayınlandı.

Yaşamının hiç bir döneminde bulunduğu konumu kullanmadı, makam aracına binmedi, evine vapurla, otobüsle gidip geldi. Yazdıklarını yayınlatma çabasına da girmedi. Kitaplarını kendi katkısıyla yayınladı, eşine dostuna gönderdi; ben öyle anımsıyorum. Berin Taşan etkinliklerdeki konuşmalara katılır, özellikle yurtsever aydın ve ilerici sanatçıların anma toplantılarında bulunur, gerekirse konuşmacı olurdu. İmza günlerine katılıp kitaplarını imzaladığına hiç tanık olmadım.

Son yıllarda yok edilen değerlerimizin özgün savunucularından demeyeceğim, özgün yaşayanlarından biriydi aynı zamanda Berin Taşan. Türkçeye ayrı bir özen gösterir, dilimizin yaşaması ve güzelleşmesi için çaba harcardı. Karşıyaka'da savcılık yaptığı son yıllarında zaman zaman yanına giderdim, çıkan kitaplardan, dergilerden söz ederdik. Bir gün odasına elindeki sepet meyve dolu bir köylü girdi, Berin Ağabeyin elini öpmek istedi. Berin Ağabey elini öptürmedi, benim yanımdaki koltuğa oturttu. Halini hatırını, çocuklarını sordu. Belli ki eski mahkûmlardan biriydi, aradan yıllar geçmesine karşın onun ziyaretine geliyordu. "Bu yıl ağaçlar güzel meyve verdi, size de getirdim" deyip sehpanın yanına koydu içi meyve dolu sepeti. Berin Taşan o eski mahkûmu kapıya dek çıkarak yolcu ettikten sonra odacıyı çağırdı. Köylünün getirdiği meyve sepetini vererek çalışanlar arasında bölüştürmesini rica etti.

Ceyhun Atuf Kansu'nun kızamıktan kurtardığı ama yoksulluktan ve düzenin bozukluğundan kurtaramadıkları, Berin Taşan'ın ondan devraldığı, hapishanelerde yardım etmeye çalıştığı, halkının iyi çocuklarıydı onlar.

Bıraktığın şiirlerle, halkından alıp çoğalttığın değerlerle ve sevgilerle aramızda yaşayacaksın sevgili (Berin Ağabey, onurlu insan, gerçek yurtsever) Berin Taşan.

MAVİ PORTAKAL

Hasan Çapik

çürüyüşteki portakalım
insandır kurtçuğun
şu hırsına avlanan
çift yüzlü baltanın
kendisine iner aslında
sana vurduğu darbeler

düşlemedi böylesini doğarken
sandı ki mutluluk pınarları
dışa akacak göbek bağından

eşikte doğum ve düş sarsıntıları

kör ve köle hırslar
kurar yalan yapıları
özneler hayata ölümü

söz çıbanlanır ağzında
nasıl karardı göğümüz
göğsümüz böylece

şenlik yolu mezarlığa çıkanın şaşkınlığında
oyuncaktan ayrıklığın bilmez çocukluktan
mephisto'nun ruh satın alan kurnazlığına

nasıl/ ki
hapsettik kendimizi ağlarımıza
öykümüzdür ağlarda çırpınan

SANAT VE YAŞAM

Efe Eğilmez

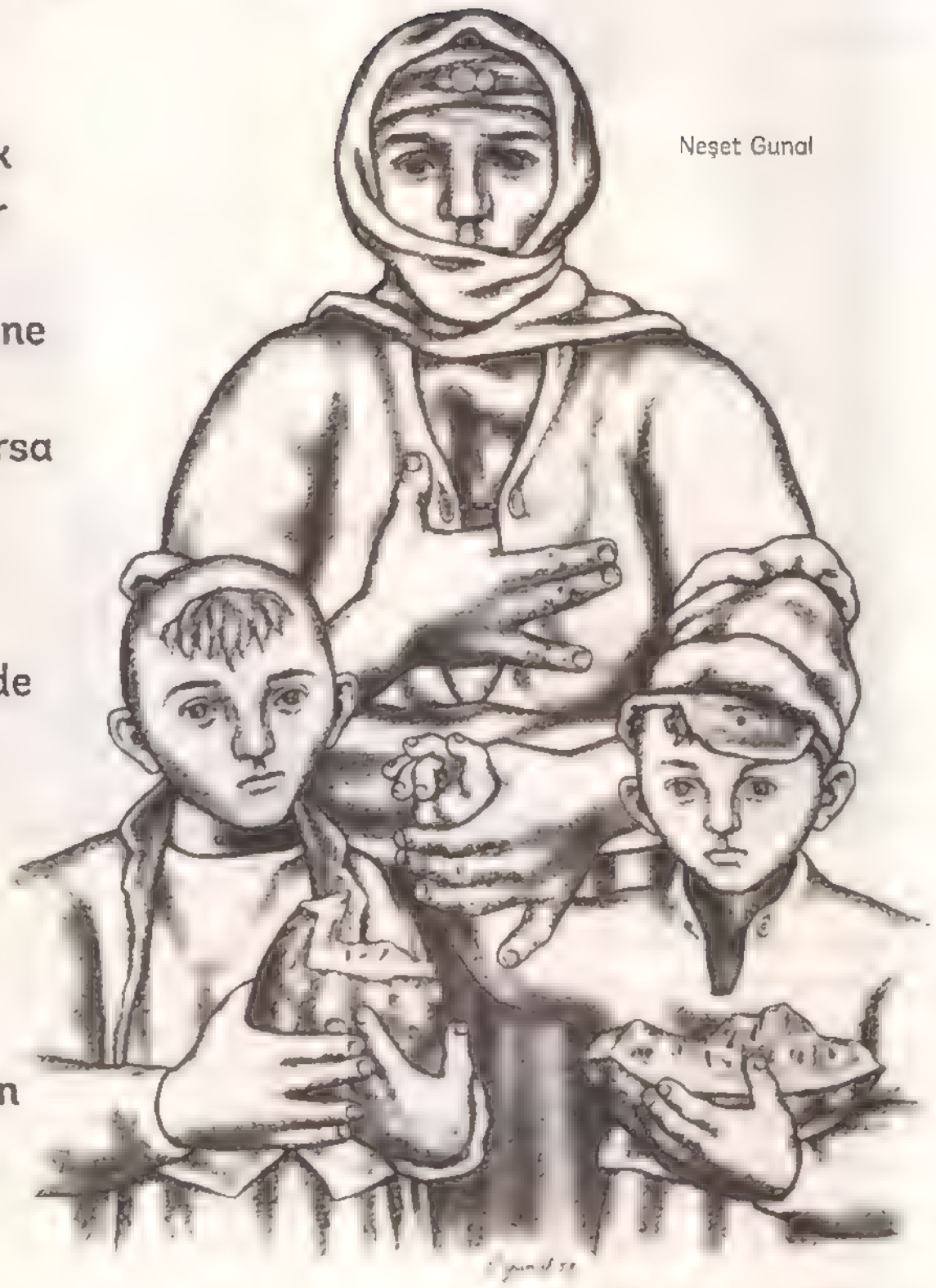
Neşet Gunal

Ancak özgürlük, birbirinden kopuk öğelerin birlikteliğiyle değil, bir tür bütünlükle mümkündür. İnsan, yaptığı seçimlerle insan olur ve yine insan, birbirinden kopuk öğelerin içindeyken seçim yapamaz. Yaparsa da bu özgürce bir seçim olmaz. Çünkü birbirinden kopuk öğelere, kesitlere bakarak seçim yapan insan, bütünlüğü göremediği ölçüde özgürlükten uzaklaşır: fotoğrafın tamamını görmeden yapmıştır seçimini! Buradan özgürlük değil, bilgisizlik çıkar. Sartre, "Her türlü bilgisizlik, baskının bir sonucudur ve yeni baskıları hazırlar" diyor. Bütünlüksüz bir eser ortaya koyan sanatçı, bilgisizliği doğurması bakımından alımlayıcının özgürlüğüne saldırır.

Bugün bize yeni bir sanat gerekiyor. Beylik bir söz mü bu? Hemen hemen her çağda, büyük toplumsal dönüşümlerin öncesinde ya da sonrasında "Yeni bir Sanat" arayışı olduğunu yadsımıyoruz. Tersine, tam olarak da bu arayışın bir parçası olduğumuzu söylüyoruz. Çünkü yeni bir çağdayız, bu çok açık artık.

Sartre, "Yazar gördüğü işin karşılığını alan bir işçiden çok, burslu okuyan bir öğrenci gibidir" diyor kendi yaşadığı dönemin yazarları için. Bu durum tüm sanatçılar ve bizim dönemimiz için de geçerli aslında. Sanatsal üretim toplumsal bir değer olarak görülmüyor. Sanki bir tarafta yaşam, bir tarafta sanat var: bu iki büyük uğraş, birbirinden bağımsız durumlar olarak algılanıyor.

Oysa yaşam da bir sanattır ve insanın, bu yaşam deneyimi, yaşam sanatı içerisindeyken "güzel" sanatlardan öğreneceği çok şey vardır. Zira sanatçı, hiçbir söz söylemediğinde dahi bir gerçeği gösterir: bir nesne dahi olabilir bu ve işte sanatçının bu gösterme hali, ayırtına varmadıklarımızı fark etmeye, gizleri ortadan kaldırmaya, görmeye ve değiştirmeye iter bizi. Çünkü ister konuşalım, ister anlatalım, istersek de gösterelim: tüm bu anlatım olanakları, en nihayetinde değişimin kapısını aralar. Sanatçı, yalnızca bir nesneyi gösterirken dahi alımlayıcıyı özgürlüğe iter.

Ancak özgürlük, birbirinden kopuk öğelerin birlikteliğiyle değil, bir tür bütünlükle mümkündür. İnsan, yaptığı seçimlerle insan olur ve yine insan, birbirinden kopuk öğelerin içindeyken seçim yapamaz. Yapar-

Ancak yaşam ile sanat arasındaki bütünlük bugün olduğu gibi sağlanamadığı, yaşam ile sanat arasında mutlak bir ortaklaşma yakalanmadığı, sanat gündelik ve toplumsal yaşamın vazgeçilmez bir parçası durumuna gelmediği müddetçe sanat da, yaşam da eksik kalır. Yaşamın sanattan öğrenecek çok şeyi var demiştik: ama sanat yaşamdan daha çok şey öğrenir.

sa da bu özgürce bir seçim olmaz. Çünkü birbirinden kopuk öğelere, kesitlere bakarak seçim yapan insan, bütünlüğü göremediği ölçüde özgürlükten uzaklaşır: fotoğrafın tamamını görmeden yapmıştır seçimini! Buradan özgürlük değil, bilgisizlik çıkar. Yine Sartre, "Her türlü bilgisizlik, baskının bir sonucudur ve yeni baskıları hazırlar" diyor. Bütünlüksüz bir eser ortaya koyan sanatçı, bilgisizliği doğurması bakımından alımlayıcının özgürlüğüne saldırır.

Bahsettiğimiz bu bütünlük sorunu, sanat eserinin işlevi ve alımlayıcının sanat eseriyle kurduğu ilişkiyle ilgili bir sorundur ve açıktır ki, günümüzün bütünlüğü ortadan kaldıran Postmodern sanat anlayışıyla açıkça çelişir. Demek ki yavaş yavaş yeni bir sanatın gerekliliği sorununa doğru geliyoruz.

Sanat Bütünlük ve Ortaklaşma Kurar

Öyleyse şimdi yaşam ile sanat arasındaki bütünlük sorununa geçebiliriz. "Güzel" sanatların yaşam sanatına yararlı olabileceğinden bahsederken, "güzel" sözcüğünün İngilizcedeki karşılığının "fine", yani tamamlanmış anlamına geldiğini belirtelim ve soralım: tamamlanmamış bir yaşam olabilir mi? Her şey gibi yaşam da karşıtıyla var olur ve ölüm olgusundan bağımsız bir yaşam düşünemeyiz. İnsanın yaşam deneyimi doğumla başlar ve ölümle biter, 'tamamlanır'.

Tamamlanmamış bir yaşam yoktur: insan doğar ve ölmezse buna yaşam denemez, korku dolu bir düş olurdu bu. Çünkü yaşam her şeyden önce bir tamamlanma, bir bütünlüktür.

Sanat eseri de öyle! Ve bugünün sanatçılarını rahatsız eden yahut rahatsız etmesi gereken, sanat ile yaşam arasında oluşan mesafedir. Günümüz sanatı ya yaşamdan alabildiğine kopuktur ya da insanların yaşamına etki eden sanat "eserleri" bir tür umutsuzluk ve karamsarlık yoluyla insanları yaşamdan uzaklaştırır. Ama bunun ötesinde bugün, yaşam ile sanat arasında değil bütünlükten, bir birliktelikten bile bahsedilemez. Günümüz sanatı, birbirinden kopuk öğeleri bir araya getirdiği ölçüde anlaşılmaz bir hal alır ve alımlayıcının özgürlüğünü elinden alır. Edebiyatta sık sık okurun metni yeniden yaratmasından bahsedilir... Oysa çoğunlukla ortada yeniden yaratılabilecek bir metin dahi yoktur! Oysa sanat, birbirinden ayrı -kopuk değil- öğelerin, sözgelimi bireylerin, uyumlu birlikteliğidir.

Yalnızca belli açılardan da değil, her açıdan durum budur! Ayın yirmisinde bir sergi varsa, ayrı ayrı bireyler, birbirinden habersiz şekilde de olsa ayın yirmisini o sergiye ayırırlar. Bu bir ortaklaşmadır ve ortaklaşma bununla sınırlı değildir: aynı mekânın içinde, aynı saatlerde bulunur ve aynı eserleri görür, alımlama, anlama, duyma çabası içine girerler. Birbirinden duygu, düşünüş ve yaşam biçimi yönünden ayrı olan insanlar, aynı amaç doğrultusunda bir araya gelir: sanat, ortaklaştırır.

Ancak yaşam ile sanat arasındaki bütünlük bugün olduğu gibi sağlanamadığı, yaşam ile sanat arasında mutlak bir ortaklaşma yakalanmadığı, sanat gündelik ve toplumsal yaşamın vazgeçilmez bir parçası durumuna gelmediği müddetçe sanat da, yaşam da eksik kalır. Yaşamın sanattan öğrenecek çok şeyi var demiştik: ama sanat yaşamdan daha çok şey öğrenir.

Bugün, işte böylesi bir sorunla karşı karşıyayız: ilk doğduğu günden beri insanın yaşam pratiğini kolaylaştıran ve geliştiren, evrenin ve yaşamın gizlerini aydınlatma, anlamlandırma çabası içinde olan sanat, bu yanıyla toplumsal yaşamın önemli bir parçası olan sanat, bugün yeniden olması gerektiği yere, yani yaşamın içerisine dönmelidir. Kendisi başlı başına bir bütünlük olan yaşamı, ve zorunlu olarak bir bütünlüğe sahip olması gereken sanatı yeniden bir araya getirmek, bir bütünlük potasında eritmek, bugünün sanatçılarının görevidir. Var olan gerçekliği keşfetmenin, anlamlandırmanın ve yeni bir gerçeklik kurgulamanın bir yolu olan sanat, yukarıda da söylediğimiz gibi değişimin kapısını aralar. Ve hiçbir değişim, yaşamdan bağımsız düşünülemez. Şu çok açık: sanat, yaşamdır. Öyleyse günümüz sanatçılarına çağrımız: sanatçılar, işinizin, yani yaşamın başına.

OKUMAYANLAR ÜLKESİNDE YAZAR OLMAK

Yasemin Eğinlioğlu

Uzun bir aradan sonra yurt dışından yeni dönmüştüm. Daha ilk sabahtan karşıma umut kırıcı bir tablo çıktı: Her zaman gazete aldığım mahalle bakkalına girdim. Aaa, bir de ne göreyim? Sabah sabah gazetelerin tümü tükenivermişti. Okumaya mı başlamışlardı yoksa? Bakkala "Hayrola? Önemli bir olay mı var bugün?" diye sordum. "Yok, abla, karşı komşu taşınacakmış da, hepsini satın aldı; kırılacakları saracakmış," dedi!

Kısa bir süre önce, bu ülkenin küçük bir şehrinin kocaman kasabasında düzenlenen kitap fuarında bir imza günü alabilmek için harcamadığım çaba kalmadı. Konu okumak, yazmak, yazar olmak ve okura ulaşmaksa, insanı kendinden utandırıyor ülkenin durumu.

Hoş, bu duyguya kapılmak için yazar olmaya ya da fuarlarda imza günü kapmak için kırk takla atlamaya da gerek yok. Uzun bir aradan sonra yurt dışından yeni dönmüştüm. Daha ilk sabahtan karşıma umut kırıcı bir tablo çıktı: Her zaman gazete aldığım mahalle bakkalına girdim. Aaa, bir de ne göreyim? Sabah sabah gazetelerin tümü tükenivermişti. Okumaya mı başlamışlardı yoksa? Bakkala "Hayrola? Önemli bir olay mı var bugün?" diye sordum. "Yok, abla, karşı komşu taşınacakmış da, hepsini satın aldı; kırılacakları saracakmış," dedi!

Sonra işte, ülkeme gelmişken kitap fuarına da katılabilmek için uzun süreli bir çırpınışa başlayınca, çocukluğumdan beri, sevilmek için nasıl var gücümle çabaladığım geldi aklıma. Sevgi bardağımın altı delikti ve "Beni görün, bana bakın," diye didinmek tek başına yetmiyordu. Ben farklıydım ve o bardağı daha çok doldurabilmek için bir şeyler yapmalıydım.

Elimde piyanom vardı. Çılgın babam bana altı yaşındayken almıştı onu. Dönemin en en önemli hocalarından ders aldırmıştı. Piyanoma yaraşır şekilde çalabilmek ve tekniğimi güçlendirmek için aylarca, senelerce durmaksızın çalıştım. Czerny, Chopin, Beethoven, hepsi müthiş bir dünyaydı. Mozart'ın eserleriyle ruhsal terapi yapılırdı. Benim için de bir terapi gibiydi. "Çalış, çal, seni dinlesinler!" diyordu iç sesim. Okul konserleriyle yetinmedim. Her yerde fırsat kolladım ve piyano buldum mu "Ben çalacağım," diye atlamaya başladım. Çünkü anlamıştım; piyano çalmak sihir yapmak gibiydi. İnsanlar dinlerken değişiyor ve bana güzel gözlerle hatta sevgiyle bakıyorlardı.

Kendimi fareli köyün kavalcısı gibi görüyordum. Bu duygum hiç geçmedi, çabam hiç bitmedi. Yıllar içinde yenilediğim piyanolarımı gittiğim her yere taşıdım. Çalarken evlerimin pencerelerini yaz kış açık bıraktım. Çocukluğumda Fatih sokaklarında işitilen piyanom, ilerleyen yıllarda Yeşilköy ve Ortaköy'de dinlenir oldu. Ortaköy'ün kahvehaneleri bol ara sokaklarına kadar ulaştı sesi. Erkekler tavla oynarken dinlediler. "Maço" erkekleri bile sakinleştirdim, mahalle yaptırımını saygıya dönüştürdüm piyanomla. Şedaraban saz semailerini piyanoya aktarmama bayıldılar. "Siz gidince piyanonuzu özleyeceğiz," dediler.

ABD'de nehir kıyısında bir ev almıştım, orada yaşamaya gidiyordum. Bizde salon piyanosu dedikleri "Baby Grand" bir piyano aldım. "Güneş odası" denen, dört tarafı baştan aşağı camdan oluşan bölmeye yerleştirdim. Bütün pencereleri açtım ve bizim müziğimizden esintiler taşıdığı için "aksanlı" diye tabir ettiğim doğaçlamalarımı nehir kıyısındaki evlere doğru çalmaya başladım.

Nereden nereye geldim ama anlatmak istediğim şu: Kendimi bildim bileli sesimi duyurmak istiyordum, bunu piyanomla yapabileceğim kadar yapmıştım da ama sonra fark ettim ki, dinlenmek de artık bana az gelmeye başlamıştı. Aldığım sevgi yetmiyordu. Üstelik, piyano da sesimin tamamını duyurmaya yetmez olmuştu. Sesimin tam karşılığının notalarda değil de harflerde olduğunu hissediyordum. Müziğin yetmediği yerde edebiyat kendine çağırıyordu sesimi. Ben sadece çalmak ve dinlenmek değil, yazmak ve okunmak da istiyordum artık.

Yazmaya böyle karar verdim. Büyük bir hevesle, yıllar içinde tuttuğum sayfalarca notlardan ilk olarak bir roman çıkardım. Ve okumayanlar ülkesinde yine aynı duygularla çabalamaya başladım: "Beni görün, okuyun, sevin ve anlayın," diyerek.

"Derinlik Deliliği" cesur ve içten bir romandı. Gücünü edebiyattan alıyordu. Yayınevi sahibi "Edebiyat okumuyorlar," dedi ama ben "Olsun," dedim. Az çok gazetelerde tanıtımım yapıldı. TV kanallarında programlara katıldım. Gözüme kestirdiğim her yerde hemen "İmza günü yapalım," dedim. Ortaköy Fırın Cafe'de, Altınoluk köy meydanında, yazlık evimin sitesinde, hatta Amerika'da bile daha önce oturduğum sitede romanımın İngilizce basımı için imza günü ayarladım. Söylüyordum, akıllarına yatıyordu ve oluyordu. Tanıtım afişlerim zaten hazırdı. Bavullarımın demirbaşıydı!

Kitaplarım beğenildi, haklarında çok önemli kritikler kaleme alındı. Yazı dilim akıcı, yazarlık tavrımsa cesur ve doğal bulundu. Ama kitapevleri kitaplarımı raflarda tutmuyordu. Almak isteyenler olduğunda birkaç kitap için getirtme zahmetine katlanmıyorlardı. Gidip kendi reklamımı yapınca birkaç tane ancak getirip koyuyorlardı rafa.

Okurları da anlamak kolay değildi. "Aradık, bulamadık," diyorlardı. Kitapevlerine getirtmeleri için ısrar etmiyor, internetten iç çamaşırı, ayakkabı alan, market alışverişi yapan yurdum insanı sıra kitaba gelince tutulup kalıyordu. Migros'un sakız niyetine sattığı, zaten çoğu da sakız tadındaki kitapları koyduğu raflara ve sepetlere kendi kitaplarımı atıyordum. Alışverişe gelmişken "Amaan, bir de kitap alalım," diyenler için.

Emekli Vakıflar avukatı olduğum için, Baro'ya bağlı etkinliklerde imza günlerine bir parça daha rahat katılabiliyordum. Sonra, "Kitap fuarlarına da katılayım bari," dedim. Yayınevim sayesinde bunu da başardık. Ama iş ilçelerde belediyelerin tertip ettiği kitap fuarlarına gelince, başta da söylediğim gibi, kırk takla atmam gerekti. Saygıdeğer bir yazar dostumun dediği gibi, bu fuarlar tam bir kurtlar sofrasıydı. "İtibarlı" (!) geçmişimi arkama alarak ancak mücadele verebiliyorum bu kurtlar sofrasında. Adıma bir imza günü konunca sevinçten havalara uçuyorum artık. Sonuçta okurlar o fuarlarda gerçekten ilgileniyorlar kitaplarımla.

Bu arada, haddini bilmeyen, bir telefonla, hiç emek harcamadan imza masası temin edebilen, kitapları da geçmişleri gibi donanımsız yazarları görmezden geliyorum. "Ben de yazarım" demekle yazar olunmuyor. Onlara tahammül edemiyorum çünkü çocuksu sevincimi kırıyorlar.

Dediğim gibi, onları görmezden gelip en sevimli halimle imza masasına oturuyorum. Ayıptır söylemesi, o masalarda, müşteri bekleyen manavlara benzetiyorum kendimi. Gelene geçene laf atıyorum. Gözlerinin içine bakıyorum. Kitaplarımla ilgili bir cümle söyleyen okur çıkarsa, hele bir de kitaplarımın altını çizerek okuyup gelmişse o okur, dünyalar benim oluyor. Sanki piyangodan para kazanmışım gibi hissediyorum kendimi.

Enerjisiz bir güruh da oluyor tabii fuarlarda. Kitabın neresine bakacaklarını bilmiyorlar. Ne aradıklarının bile farkında değiller. Bazen ağızlarından kerpetenle laf alıp ne istediklerini söyletmeye çalışıyorum. İçlerinden cevher gibi parlayan beyinler de çıkmıyor değil tabii. Atlıyorum hemen üstlerine. Bütün hayat tecrübemi kullanarak karşımdaki kişiyi kitabımı almaya razı ediyorum. Yayınevim için bu açıdan önemli bir yazarım, müşteri çekiyo-

rum.

Çabalamaktan hiç vazgeçmiyorum. İlk kitabımın birinci baskısından çokça almıştım kendime. "Bunları bitireyim de ikinci baskısı olsun," diye aklıma gelen her yolu denedim. Kafelerde, deniz kenarlarında başka kitap okurken kendi kitaplarımı da görünür bir yere koydum. "Bu ne? Hangi kitabı okuyorsun?" desinler diye.

Bu da yetmedi, evime badana veya tamirat için gelen ustalar "Abla kitap mı yazıyorsun?" diye sorduklarında hemen imzalayıp verdim kitaplarımdan. Okuyup yorum yaparlar diye telefon numaralarımın yazdığı kartımı da ekliyordum. "Derinlik Deliliği"nin ilk baskısını böyle böyle bitirdim de nihayet ikinci baskısı çıktı.

Son kitabım "Caz Halleri"ni İngilizceye çevirttim. ABD barlarında masaların görünür yerlerine koydum yine. Orada gerçekten de merak edip soruyorlardı. Hemen imzalayıp veriyordum.

Fuarların hali ve ilgisiz okurların çokluğu kendimi okutma çabalarım konusunda yaratıcılığıma yaratıcılık katmaya devam ediyordu. Ev hediyesi, doğum hediyesi olarak kendi kitaplarımı götürmeye başladım. Gittiğim kişilerden biri, fazla samimi olmadığım bir apartman komşumdu. Aslında kitap götürmeye değecek incelikte biri olmadığını biliyordum. Çünkü renkli saksılarda çiçek koyduğum için "Apartmanın ön görünümünü bozuyorsun," demişti bana. Sonra da izah etmeye kalkmıştı, harmoniden, ahengi bozmaktan bahsederek. Ben de "Psikologsun ama diplomanı duvar asmakla yetin," demiştim.

İşte, hem psikoloji eğitimi görmüş hem de kendinden bihaber bu genç hanıma kitabımı hediye etmek gafletinde bulundum. Evine girer girmez, nazik bir dille, kitabın içine kendisi için yazdığım yazıyı okuyup imzaladım. Donukluğu, ruhunun griliği her yere yansımıştı. Kapağını bile kaldırmadan, gösteriş düşkünlüğünün ürünü, dantelâlı masasına bırakıverdi kitabı. Daha o an huzursuz oldum. Biraz sohbet ettikten sonra, çay demlediğini söyledi ve mutfağa yöneldi. Önce çay bardaklarının servisini yaptı. Başıma gelecekleri tahmin ediyordum. Kitap hâlâ masanın üstündeydi. Derken, çaydanlığın su haznesi bir elinde, demliği öteki elinde, tekrar salonda belirdi. Hemen anladım: İkisinden birine altlık gerekecekti! Çünkü kafası griye yatkın insanların el becerisi de olmazdı. Tam da tahmin ettiğim gibi kitabımı nihale yerine kullanmak için yeltendi. O kısacık sürede, buharlar çıkaran çaydanlığı üzerine koymasına fırsat bırakmadan kitabımı kapıp çekiverdim. Kitabımı kurtarmıştım ama örtüsü yanmıştı! Kalakaldı!

Dediğim gibi, onları görmezden gelip en sevimli halimle imza masasına oturuyorum. Ayıptır söylemesi, o masalarda, müşteri bekleyen manavlara benzetiyorum kendimi.

Sonrasında, okumayanların ülkesinde kendimi okutmak konusundaki yaratıcılığım geliştikçe, kitaplarımı dolmuşlarda, otobüslerde bırakmak geldi aklıma. İnsanları seçiyor, yanlarına, yakınlarına oturuyordum. En son, Beşiktaş'tan Kuruçeşme tepesine giden otobüste, düşünceli, soluk benizli ama derin görünümlü bir adamı kestirdim gözüme. Kitabımı okur ve yorumlar diye düşündüm. Son durağa geldiğimizde sadece ikimiz kalmıştık. İnmeden önce kitabımı yanına bırakıverdim. Pencereden dışarı bakıyordu o sırada. Hızla inip uzaklaştım otobüsten.

Tam, ara bir merdivenden Kuruçeşme'ye doğru iniyordum ki, kedileri sevmek için durmuşken birinin gayet kaba bir sesle bana seslendiğini işittim. Baktım, otobüsteki adamdı seslenen. "Bayan! Bayan! Kitabınızı unuttunuz!" diye bağırıyor, kan ter içinde bana doğru koşuyordu.

Kendi kendime gülümsedim. Okumayanların ülkesinde yazar olmanın utançlarını hafifleten şeylerden biri de, halimize ve başımıza gelenlere gülebilmekti galiba.

Ağustos 2018, İstanbul - Altınoluk

BİZ DEVRİMCİ BİR ATÖLYEYİZ:

HER ŞEYİ DEĞİŞTİREBİLECEĞİMİZE İNANIRIZ!

Aydan Kara

Hiç unutmam, ilk dersimizde Ece Hanım bizlere şöyle demişti: "Kitap okuyarak kendinize emek vermiş oluyorsunuz ama bu yeterli değil! Okumak bir anlamda pasif bir eylemdir. Bunun için 'Ne öğrendin?', 'Kiminle paylaştın?' ve en önemlisi 'Neyi değiştirdin?' sorularına sürekli yanıt aramanız gerekir." O gün bu gündür yaptığım her eylem sonrası bu soruları kendime soruyorum. Tüm atölye hep bu soruları soruyor ve bir şeyleri değiştirmenin kendimizce yollarını arayıp duruyoruz.

Önce günaydın... Sonra biraz ümit, biraz sevgi, biraz aşk, biraz hayal kırıklığı, biraz yalnızlık ama fazlasıyla başkaldırı ve devrim. Ardından iyi geceler. Bu ve benzeri duygularla günü yaşarken olmazsa olmazımız kitaplar. O kitaplar, bizi bir araya getiren, her yeni güne yeni başlangıçlara ve yeni umutlara yol olan kitaplar. Biz Ece Ataer Kitap Okuma Atölyesi üyeleri, bu yolda rehberimiz Türkolog Ece Ataer ile görmediğimiz, bilmediğimiz dünyaları keşfetme çabası ve merakı ile bir araya gelmiş sayısı yaklaşık yüzü bulan rengârenk, bin bir çeşit kadınız. Erkeklere kapalıyız gibi bir algı oluşmasın! İki tane de erkek üyemiz var. Bir keresinde sayıları dördü bulmuştu. Ama daha fazla nedense olmadı! Her kesimden insana açığız. Yeter ki iyi niyetleri ve okuma istekleri olsun. Tam bu noktada "kadınlara yönelik aydınlanma çalışması" demek atölyemizin amacını tanımlamak için yeterlidir sanırım.

Okumak, anlamanın, ardından da anlaşmanın temelini oluşturur. Anlamadığımız zaman hayatımız zorlaştığı gibi ilişkilerimiz de zorlaşabilir hatta çıkmaza girebilir. Elbette bunu okumayan insan bilemez.

Çoğunluğun hayatlarını vermek değil, almak üzerine kurduğu insanlardan oluşan bir toplum oldu yeni Türkiye. Bir yandan da dünyanın çoğu gibi kapitalizmin pençesinde kıvranıp duruyor. Bizi rahatlatacak, hayatı daha yaşanır kılacak bazı araçlar olmalı yaşamımızda. Atölyemiz ve okuma sevgimiz bize nefes aldıran bu araçlardan biridir.

Nitelikli Okur Olmak

Hiç unutmam, ilk dersimizde Ece Hanım bizlere şöyle demişti: *"Kitap okuyarak kendinize emek vermiş oluyorsunuz ama bu yeterli değil! Okumak bir anlamda pasif bir eylemdir. Bunun için 'Ne öğrendin?', 'Kiminle paylaştın?' ve en önemlisi 'Neyi değiştirdin?' sorularına sürekli yanıt aramanız gerekir."* O gün bu gündür yaptığım her eylem sonrası bu soruları kendime soruyorum. Tüm atölye hep bu soruları soruyor ve bir şeyleri değiştirmenin kendimizce yollarını arayıp duruyoruz. Bir şeyleri değiştirme çabası önce insanın kendinde başlamalı... Suya atılan taşın yarattığı dalgalar gibi genişleyerek çevremizle birlikte büyümeli.

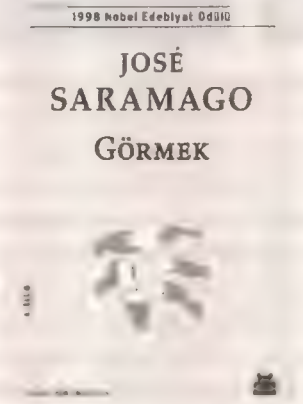

"Eğitimli veya eğitimsiz, kendi ürettiklerinle bir şeyleri değiştiriyorsan devrimcisin" dedik ve toplum için bir şeyler yapan, aynı zamanda kendilerini yaratan kadınları inceledik. Eduardo Galeano'nun "Kadınlar" kitabından yola çıkarak Zafer Toprak'ın "Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm (1908-1935)" kitabıyla devam ettik. Anladık ki bedel ödenmeden, mücadele etmeden hiçbir şeyi değiştiremiyorsun.

Gördüklerini ve bildiklerini paylaşmak, özellikle kadınların hayatına dokunmak ve farkındalık yaratmak için Ece Ataer ile üç yıldır Bahçeşehir ve Şişli'de on beş günde bir iki saat süreyle araştırarak, sorgulayarak, tartışarak, izleyerek hatta oyunlar oynayarak okuduğumuz kitapların etrafında toplanıyoruz. Hemen ardından dönüp bugüne ve kendimize bakıyoruz. Geçmişte neler olmuş? Bugün ülkemizde neler yaşanıyor? Gelecekte ülkemizi neler bekliyor? Bu da bizi nitelikli okur olma yolunda geliştiriyor. "Nitelikli okur olmak" atölyemizde varmak istediğimiz hedeflerden biri.

Goethe *"Okumayı öğrenmek, sanatların en zorudur"* der. Okuma atölyesine başlayınca bu sözle belirtilen zorluğu daha iyi kavradım. Atölyede okumanın bireysel okumadan en büyük farkı önce harfleri, kelimeleri, cümleleri; sonra romanları, şiirleri, hikâyeleri, tarihi, inançları, felsefeyi hatta türküleri ve şarkıları masaya yatırmaktan geçiyor. Bu durum insanda bir muhalefet olma, hemen kabullenmeme, sorgulama güdüsü oluşturuyor. Duygularını ve düşüncelerini dökme gereksinimi duyarken okuduğunda mana hatta manalar arama biçiminde de gelişmeye başlıyorsun. En önce kendine karşı samimi olmayı öğreniyor, yaşadıklarını, yaşamın anlamını derinlemesine daha fazla idrak etmeye başlıyorsun. Bu da değişim demek.

İyice merak ettiniz, biliyorum; "biz nasıl okuyoruz?" Metinleri çözümleyerek deyim yerindeyse, didik didik ederek

okuyoruz. Hepimizin kitap okuma şekli değişse de çok hızlı okumayı tercih etmiyoruz. Bir kitapla 15 gün baş başayız.

Kitabın Dışına Taşan Okuma

Atölye katılımcıları, verilen kitapları okurken ilgilerini çeken satırların altını çizerler; Ece Hanım'ın okuduğumuz kitap ya da çalıştığımız konu ile ilgili okumamızı istediği makaleler doğrultusunda renkli ayraçları sayfa aralarına koyarak derslere gelirler. Bizler aslında bu sürede bir tek kitap değil, onu daha iyi anlamamızı sağlayacak birçok makale de okuruz. Bu şekilde okumak, bizlere araştırma yapacağımız konulara, paylaşacağımız duygu, düşünce ve cümlelere ulaşmada kolaylık sağlar. Olayları, karakterleri, zamanı ve mekânları kazıya kazıya deşeriz. Dönemin özelliklerini öğrendikçe kitabımızın tadı artar. O dönemin yaşamını ve tarihi olayları birleştirdiğimizde eserdeki kahramanlarla duygusal bağ kurmaya başlarız ve onların ruh hali, iç hesaplaşmaları, eylemleri hepimizi içine alır. Bazen üzülürüz, bazen de korkarız veya mutlu olup seviniriz. Köylü üretir, ağa kazanır; işçi çalışır, fabrika sahibi zenginleşir; araziler, hayvanlar, ürün satışları, komisyoncular, borçlar alacaklar... Aşklar, evlilikler, ayrılıklar... Anneler, babalar, çocuklar... Devletler ve insanlar... Kitabı okuyup bitirsek de onunla daha işimiz bitmemiştir. İşte tam da burada iyi bir okuyucu olma yolunda atölyemizin amaçlarından birine daha hizmet etmiş oluruz.

Dersin işleyişi içinde her katılımcının fazlasıyla söz hakkı vardır. Kendimizi ifade etme, duygularımızı paylaşma olanağı ile iletişim gücümüzü arttırırız. Ders biter; biz tartışmaya yolda da devam ederiz.

İnternet ortamında bin kişiyi aşkın takipçisi olan facebook sayfamız var; "Ece Ataer Kitap Okuma Atölyesi". Bu sayfa, okuduğumuz kitaplarla ilgili paylaşımların dışında çeşitli makale, araştırma ve etkinlik haberlerinin paylaşıldığı sanal derslik niteliğindedir.

Atölyemizin katkılarından bir diğeri bizleri disipline etmesidir. Okumak; kararlılık, sabır, disiplin ister yani sizi bir arayış içine sokar. Arayış, içinde keşif barındırır ve bu heyecan amaç olunca kitaplarımızı boş zamanlarımızı değerlendirmek için değil, günlük yaşantımız içinde yapmamız gerekli eylem olarak görür ve okuruz. Her gün okuma saatimiz vardır. Asla ve asla bir kitabı okumadan gelmek ve derse geç gelmek, devamsızlık yapmak atölyemizde kabul görmez. Ece Hanım, okumayı ne kadar ciddiye alıyorsa bizi de o kadar ciddiye alır.

Piyasa Kitabını Değil, Nitelikli Kitabı Seçme

Kitap seçimini merek ediyorsunuz, biliyorum. Nasıl okuduğunuz kadar ne okuduğunuz da elbette önemli. "Bestseller" diye herkesin nitelikli (!) kabul ettiği, çok okunanlar ve çok satanlar bizim atölyemizde okunmaz. Niçin okuduğumuzu bilerek okumaya başlarız. Hocamız bize seçenekler sunar ve isteklerimizi söylememizi bekler. Edebi yönü kanıtlanmış, kültür ve bilgisi damıtılmış kitaplardır önümüze seçerek koyduğu. Ama son dokunuşu Ece Hanım yapar. Atölye çalışmasıyla edindiğimiz bilgi birikimiyle nitelikli – niteliksiz eser ayrımı yapmayı artık öğrendik. Ayırt edici, özenle seçilmiş kitap ve yazarlarla tanıştık ve tanışmaya devam ediyoruz. Her kitapta şaşırıyor ve zamanımızın boşa gitmediğine alabildiğine seviniyoruz. Yazmaya da başladık. İşte şu an benim yaptığım bu! O kadar mutluyum ki!

Ders programının elverdiği sürece romanlara ve hikâyelere konu olan mekânlara gidiyor, sergi ve müzeleri geziyoruz. Her yıl bir köy okuluna kitap göndererek kütüphanelerinin zenginleşmesinde veya kurulmasında destek oluyoruz. Bütün çabamız sorgulayan, düşünen, eleştiren, ürün ortaya koyan yetişkinlere yenilerini eklemek.

Atölyemizde okuduğumuz bazı kitapların yazarlarını konuk etme imkânına da ulaştık. Yazarlarla yüz yüze sohbet etmek, kitabı sanal ortamda değil de eline alıp okumak gibi bir duygu uyandırıyor. Kitap sayfalarına dokunmak, kokusunu duymakla eşdeğer. Kitap ve yazarlardan söz etmişken bugüne kadar okuduğumuz yazar ve kitaplardan bazılarını sizlere hemen söyleyeyim:

Sabahattin Ali ile başlamıştı serüvenimiz. Okuyucusunun hayal gücünü geliştirmek, onu gerçeklerle yüzleştirmek için yazmış Ali. "Kürk Mantolu Madonna", "Kuyucaklı Yusuf", "Değirmen"le tanıştık. Tabii, meşhur magazin yıldızımız gibi değil! Sabahattin Ali'nin hayatının anlatıldığı Hıfzı Topuz'un "Başın Öne Eğilmesin" biyografisiyle tam Ali'ye veda edecektik ki Yapı Kredi Galerisinde sergisi açıldı. Hiç kaçırır mıyız? Hemen gidiverdik.

Roman ve hikâyelerden sonra farklı bir tür olan eleştirel bir kitapla tanıştık; B.Sadık Albayrak'ın "Bestseller Okuma Kılavuzu". Besteller kitapların aklı, başkaldırıyı, umudu silmeye ve haksızlıklara karşı mücadele etmeyi ortadan kaldırmaya hizmet ettiğini öğrenince nasıl bir kıskacın içinde olduğumuza hayret ve lanet ettik. Nâzım Hikmet dizelerinde *"Adınız onların adına benziyorsa eğer adınızı değiştirin"* der. Tıpkı Nâzım'ın dizelerindeki gibi adını değiştiren kitabın yazarı Bizim Sadık Albayrak'ı konuk ettiğimiz atölyemizde saatlerin yetmediği, konuşmalara doyulmayan bir söyleşi ve imza günü gerçekleştirdik.

Hangi Kitaplar Okundu?

"Eğitimli veya eğitimsiz, kendi ürettiklerinle bir şeyleri değiştiriyorsan devrimcisin" dedik ve toplum için bir şeyler yapan, aynı zamanda kendilerini yaratan kadınları inceledik. Eduardo Galeano'nun "Kadınlar" kitabından yola çıkarak Zafer Toprak'ın "Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm (1908-1935)" kitabıyla devam ettik. Anladık ki bedel ödenmeden, mücadele etmeden hiçbir şeyi değiştiremiyorsun.

Biyografik bir kitap vardı sırada; Zeynep Oral'ın "Tutkunun Romanı Leyla Gencer". Opera tarihine geçmiş, başka bir toplumun müziğini yapan, dünyanın tanıdığı ama bizim az tanıdığımız, Türk pasaportu taşımaktan vazgeçmeyen İtalyan Divası. Ardından Bakırköy'deki Leyla Gencer Opera ve Sanat Merkezi'ne giderek aryalar dinledik ve Gencer'in evinin ve kişisel eşyalarının olduğu sergiyi gezdik.

Ütopyasız devrim olur mu? Thomas More'un "Ütopia"sı ve Sadık Usta'nın "Fıçılarda Yaşamak" kitapları ile hiçbir yerde olmayan ve gelecekte var olabilecek devlet ve toplumları tasarladık. Bilgi ve görgünün gittikçe azaldığı, hatta cezalandırıldığı ve umutlarımızı kaybetmemiz için her şeyin yapıldığı bir dünyada nasıl gerçekleşebilecekse... Ütopyalara Şevket Süreyya Aydemir' in "Toprak Uyanırsa" ve "Suyu Arayan Adam" kitapları ile devam ettik. Ve arkadaşlarımıza hazırlık yaparak kendi ütopyalarımızı sunduk.

Öykücülüğümüzün temel taşlarından Sait Faik Abasıyanık bize insanları bilgisizce mahkûm etmemeyi öğretti. "Semaver", "Alemdağ'da Var Bir Yılan", "Şimdi Sevişme Vakti", "Kayıp Aranıyor" derken koşulsuz, *"İşte, ben buyum!"* diyen S. F. Abasıyanık ile *"Hişt! Hişt!"* dedik. Burgazada Sait Faik Müzesi gezimiz de olacak ama baharı bekliyoruz.

Beşiktaş Akaretler'de Füreya Koral Retrospektif sergisini içimize sindirerek gezmek için Ayşe Kulin'in "Füreya" kitabını okuduk. Ve Cumhuriyet'in kadınlara kazandırdıkları için Ata'mıza bir kez daha binlerce kere teşekkür ettik.

"Da Vinci gibi Düşünmek" kitabıyla Daniel Smith bizleri Rönesans dönemine götürdü. Rönesans ve Da Vinci eserlerini İstanbul UNIQ sergisinde görme olanağı bulduk ve oradan İslam Rönesans'ına geçtik. Amin Maalouf, "Semerkant" ile doğunun Da Vinci'si Ömer Hayyam, Hasan Sabbah ve Nizamülmülk'ü çıkardı karşımıza. "Afrikalı Leo" ile devam ettik ve Endülüs'e hayran olduk.

Osman Balcıgil'i "Yeşil Mürekkep - Bir Sabahattin Ali Romanı"nı okuduktan sonra atölyemizde konuk ettik. Neden karanlıklardan aydınlığa çıkamıyoruz? Bu ülkeyi seven evlatlarına neden iyi davranılmıyor sorularına yanıt aradık... Hâlâ arıyoruz.

Müzisyen ve Radyo-TV Program Yapımcısı ve sunucusu Ekrem Ataer, "Yasaklı Sanatın Öyküsü" kitabı ile konuk oldu atölyemize. Konuğumuzun tarih bilgisi ve paylaştıklarıyla okullarda öğretilen tarihin eksiklerini daha iyi gördük.

Yaza, karamsar da olsa Jose Saramago'nun "Körlük" ve "Görmek" kitapları ile girdik. Malum seçim zamanıydı. Bizim ülkeden daha distopik bir yer var mı? Başlamışken bırakmayalım dedik ve George Orwell'ın "1984" kitabıyla devam ettik. Orwell; *"Aykırı düşünürseniz kökünüz kazınır, buharlaşırsınız!"* diyerek şu anda içinde yaşadığımız kâbusun analizini yapıyordu. "Big Brother" her yerdeydi. Bizler inadına kurtuluşun proleterlerde olduğuna, bir sınıfın bilinçlenip örgütlendiğinde devrimi gerçekleştirebileceğine daha fazla inanmaya başladık.

Dersler boyunca yaptıklarımızı satırlara sığdırmaya çalışsam da yazdıklarım, bizlerin üç yıl içinde yaşadıklarımızın sadece küçücük bir bölümü. Okumak, anlamanın ilk adımıdır. Anlamak ve yaşantılarımızı anlamlandırmak için "Ece Ataer Kitap Okuma Atölyesi" çalışmalarına sizleri de bekliyoruz.

Kitap okumaya başlamak ve devrim için hiçbir zaman geç değildir.

EPİKTETOS'DA FELSEFE EĞİTİMİ

Ali Timuçin

Epiktetos'a göre ortak yarara katılmadan insan kendi "iyi" kavrayışını oluşturamaz. Yani Epiktetos'un eğitim anlayışı "gemisini kurtaran kaptan" anlayışıyla karşıtlaşır. Buna göre birey okul sonrasında da kendini tanrısal bir yetkinliğe çıkarabilecek çabayı göstermelidir. Nasıl herhangi bir meslek sahibi işini kişiliğinin bir parçası kılıp ustalaşabiliyorsa filozof da "yaşama sanatında" yetkinleşebilir. Sonuçta iyi bir eğitimle kendi mesleğini iyi yapan bir insan içinde bulunduğu toplumun yararlı bir parçası olur. Filozof ayrıca genel insan değerlerine ulaşmış olmakla sağlam ruhlu bir kişidir: her davranışıyla topluma örnek olur.

Stoa filozofu Epiktetos (50-120) felsefeyi yaşama sanatı diye tanımlar. Onun felsefe eğitimi anlayışı da salt kurama dayanmaz. Eğiticinin eğitileni temel felsefi ilkelerle tanıştırması onda yaşama yönelik bakış açısını geliştirmek içindir. Temel ilkeler kişiyi yaşama hazırlamak adına verilir. Eğitimin amacı kişinin içbenini geliştirmeye yöneliktir. Yani kişinin kendi bakış açısını yaşama ilişkin sağlam yargılar verebilecek biçimde geliştirmesi içindir. Böylece kişi doğru davranabilme olanağını elde eder. Kişisel gelişim okul sonrasında da sürecek bir yetkinleşme çabasını gerektirir.

Eğitim alacak kişiden beklenenler de vardır: hem onun verilenleri alabilecek belli bir kavramsal temeli olmalıdır hem de o eğitimini sağlıklı bir biçimde sürdürebilecek olgunlukta olmalıdır. Buna göre felsefe eğitimi her mesleki eğitimde olması gerektiği gibi okulla sınırlanamaz. İnsan uğraşıyla bütünleşerek kendini tanıma çabasını sürdürür ve toplumunun etkin bir parçası durumuna gelir. Epiktetos'a göre ortak yarara katılmadan insan kendi "iyi" kavrayışını oluşturamaz. Yani Epiktetos'un eğitim anlayışı "gemisini kurtaran kaptan" anlayışıyla karşıtlaşır. Buna göre birey okul sonrasında da kendini tanrısal bir yetkinliğe çıkarabilecek çabayı göstermelidir. Nasıl herhangi bir meslek sahibi işini kişiliğinin bir parçası kılıp ustalaşabiliyorsa filozof da "yaşama sanatında" yetkinleşebilir. Sonuçta iyi bir eğitimle kendi mesleğini iyi yapan bir insan içinde bulunduğu toplumun yararlı bir parçası olur. Filozof ayrıca genel insan değerlerine ulaşmış olmakla sağlam ruhlu bir kişidir: her

Stoa düşüncesinin genelinde de olduğu gibi yaşamla doğrudan buluşmayan mantık söz oyunlarının ötesine geçemez, ancak karşıdakini inandırmak için kullanılabilir. Mantığın böyle kullanılması eğitim için de sakıncalıdır. Felsefeyi bir tür gösteriye ve söz oyununa dönüştürmek isteyenler dili her zaman bu yönde kullanabilirler.

davranışıyla topluma örnek olur.

Stoa'nın son dönemi olan İmparatorluk Stoa'sının Marcus Aurelius'la (121-180) birlikte en önemli filozofu olan Epiktetos Stoa'nın kuruluş döneminin felsefi konularını benimser, bunlar mantık, fizik ve ahlaktır. Çıkarımsal kanıtlamalar yapabilmek için mantık bilgisi gereklidir. Bununla birlikte mantık bilgisi abartılmamalıdır. Epiktetos'un söylemiyle zaten mantık olmasaydı onun zorunlu olduğunu bile söyleyemezdik: kimse tutarsız yargılardan ussal düşünce çıkarmayı ummaz. Stoa düşüncesinin genelinde de olduğu gibi yaşamla doğrudan buluşmayan mantık söz oyunlarının ötesine geçemez, ancak karşıdakini inandırmak için kullanılabilir. Mantığın böyle kullanılması eğitim için de sakıncalıdır. Felsefeyi bir tür gösteriye ve söz oyununa dönüştürmek isteyenler dili her zaman bu yönde kullanabilirler. Eğitimsiz insanlar zayıf kişilikleriyle hemen böylelerine kanabilirler. Bu nedenle Epiktetos felsefe eğitimine gelecek kişide belli bir kültürel altyapı olmasını ister.

Doğanın Akışı ile İnsanın İradesini Birleştirmek

Yetersiz birey felsefe okuluna orada bulmak istediğini bulacağı umuduyla gelir. Yaşam herkesin dileğine göre işlese bilgi edinmeye ne gerek vardı? Epiktetos'a göre doğru eğitimin dayandığı bir ilke vardır, o da her şeyin olduğu gibi olmasını dilemeyi öğrenmektir. Bu düşünce aynı zamanda Stoa'nın fiziğiyle de bağlantılıdır. Evrende her şey belirlenim düzeninde neden sonuç bağlantılarıyla yürür. Buna göre insanoğlu yaşamı bildiği gibi değiştiremez. Doğanın işleyişini

Epiktetos'un da felsefe öğrencisinden beklediği budur: okuldan çıkıp insanlara amaçlarına nasıl ulaşabildiğini ve kaçınmayı istediğine nasıl kapılmadığını göstermektir. Amaç tüm mesleki uğraşların üzerinde değer ortaya koyan örnek insanı topluma sunmaktır. Ruhu sağlam biri güçlükleri de kendine yararlı kılar. Epiktetos'un bu bakışı ardılı Marcus Aurelius'u da etkilemiştir. Güçlüklere kendini bırakan birini Epiktetos kurda, engerek yılanına ve eşekarısına benzetir. Oysa eğitimli biri ölüm, hapishane, işkence ve sürgün gibi güçlüklerin nasıl yüreklice karşılanabileceğini göstermeye çalışır.

dikkate alan ve istemimizi bu işleyişle uyumlu kılmayı amaçlayan bir eğitim yararlıdır. Eğitim için yeterli olgunluğa ulaşmamış bir öğrenci kaprisleri dikkate alınmadığında huzursuz olacaktır. Böyle biri uğradığı her türlü güçlüğü istemine yapılmış bir saldırı gibi algılayacak ve yaşamını çekilmez kılacaktır. Öğrencinin böyle davranmasında doğru gibi iyi gibi genel kavramlarla ilgili önbilgisinin olmaması kadar doğanın parçası olan insanın yapısını tanımaması da etkilidir. Belli bir olgunluğa ulaşıp felsefe eğitimine hazırlanmış olan kişi acele yargılardan ve duygusal tepkilerden kaçınacaktır. Bununla birlikte Epiktetos edilgin öğrenciyi de eğiticinin hevesini kırdığı ve verimini düşürdüğü için uygun bulmaz. Felsefenin amacı eğitilecek kişinin yargı yetisini güçlendirmek olsa da eğitilecek kişi de yetersiz bilinçle verilecek eğitimden yararlanamaz.

Buna göre eğitim doğal yaşamın işleyişinden ve insanın yapısından kopuk yapay bir etkinlik değildir. Örneğin kendini yetkinleştirmiş bir öğretmeni niteliksiz kılamayız, yetersiz bir öğretmeni de hemen yetkinleştiremeyiz. Kendini göstermek adına etkili sözlerle çalıştığı konuyu iyi aktaran bir öğretmen bazı öğrenciler tarafından beğenilse de yetersizdir. Bir öğrenci öğretmeniyle ilgili şu savaşı ne güzel anlattı diyebilir. Ancak Epiktetos'un bakış açısına göre önemli olan anlatılanları yaşamla buluşturacak bağlantıları öğrencide uyandırabilmektir. Öğretmen öğrencinin içbenine dokunup artık böyle davranmamalıyım duygusunu veriyorsa eğitim anlamlıdır. Buna göre Epiktetos'un felsefe eğitiminde mantık ve fizik bilgisi eğitsel başarıya ulaştıracak

Epiktetos Sokrates'i örnek gösterir.

araçlar gibi dururken ahlak bilgisi amaç gibi durur. Bu nedenle Epiktetos Sokrates (M.Ö.470-399) ve Sinop'lu Diogenes (M.Ö.413-323) gibi filozofları öğrencilerine örnek gösterir. XVIII. yüzyılda Rousseau da Epiktetos'un eğitim anlayışındakine benzer biçimde Plutharkos'un ünlülerin yaşamlarını anlatan çalışmasını eğitim için önermiştir.

Epiktetos'tan Dostoyevski'ye Yaşama Katılan Bilgelik

Epiktetos'un eğitiminde ilk aşama öğrenciye yaşamda arzulanması ve kaçınılması gereken şeylere ilişkin bir kavrayış kazandırmaktır. Öğrenci temel felsefi ilkeleri öğrendiğinde elindeki tek gücün usuna bağlı yargı yetisi olduğunu özümseyecektir. Buna göre eğitimin amacı kişiye dış etkilerden bağışık bir istemlilik kazandırmaktır. Yani ün, unvan, para ve kamu görevi gibi dışımızdaki şeylere prim vermeden karar alabilecek bir özgürlüğe kişiyi ulaştıracak temeli kazandırmaktır. Hatta bu eğitimde Stoa düşüncesine göre dışımızda sayılan bedenimize ilişkin insanların olumsuz gördüğü durumlar bile önemsenmez. Buna göre hastalık ve ölüm korkularını bile bir yana bıraktıracak ruh sağlamlığına ulaşmak olası olacaktır. Ancak felsefe eğitiminin sınanması ve geliştirilmesi okuldan çıkıp yaşamla buluşmayı gerektirir. Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler*'inde Staretz Zosima'nın Alyoşa'dan şu isteği Epiktetos'un da felsefe öğrencilerinden beklediğine uyar: *"Senin için şunu düşünüyorum: bu duvarlar arasından çık, ama dünyada da rahip kal. Senin de birçok düşmanların olacak ama onlar da sevecek seni. Hayatta çok acı çekeceksin; bu acılar senin mutluluğunu arttırmaya yarayacak. Hem kendin şükredeceksin, hem de başkalarına öğreteceksin bunu. Sen böylesin işte."* Epiktetos'un da felsefe öğrencisinden beklediği budur: okuldan çıkıp insanlara amaçlarına nasıl ulaşabildiğini ve kaçınmayı istediğine nasıl kapılmadığını göstermektir. Amaç tüm mesleki uğraşların üzerinde değer ortaya koyan örnek insanı topluma sunmaktır. Ruhu sağlam biri güçlükleri de kendine yararlı kılar. Epiktetos'un bu bakışı ardılı Marcus Aurelius'u da etkilemiştir. Güçlüklere kendini bırakan birini Epiktetos kurda, engerek yılanına ve eşekarısına benzetir. Oysa eğitimli biri ölüm, hapishane, işkence ve sürgün gibi güçlüklerin nasıl yüreklice karşılanabileceğini göstermeye çalışır. Bununla birlikte çoğu insan tasımların çözümüne nasıl ulaşılır ya da nasıl dava açılır gibi gündelik sorunlarla ilgilidir. Birçok kişi de filozofluğu bilgiçlik taslama ya da para kazanma aracı olarak görür. Ama filozofluk gösterisi yapanın durumu tedavi edeceğim diye hastanın peşinden koşan doktorunki kadar garip olacaktır. Epiktetos'a göre böyleleri asalaktan farksızdır. Yetersiz insan kendini sorgulamayan ve dış etkilerle sürüklenen insandır. Buna göre eğitimsiz kişi işler kötüye gitti mi suçu başkalarında arar. Eğitim sürecine giren kişiyse kendini suçlar. Ama iyi eğitilen bir kişi ne kendini ne başkasını suçlayacaktır. Epiktetos'un bakış açısına göre dışımızdaki her konuya rahat yaklaşabiliriz. Sakınmamız gereken şey bize bağlı olan yargılarımızdır. Eğitim süreci kişiliğimizi güçlü kılmaya yöneliktir. Buna göre doğru yargı hem dışımızdaki şeyleri doğru değerlendirip doğru tutum almayı getirecektir hem de zaten dışımızdaki şeylerden etkilenmeden sakınımlı kararlar alabilmemizi sağlayacaktır.

Ödeve ve Doğamıza Uygun Davranmak

Felsefe eğitimi öncelikle içbeni geliştirmeye yönelik yani kişinin kendini sorgulamasına yönelik olduğundan özellikle bu eğitimin ikinci ve üçüncü aşaması doğrudan yaşamda gerçekleşir. İkinci aşama ödeve uygun davranabilmektir. Doğru düzgün eyleyen yani usa uygun eyleyen biri özensiz davranış-

Epiktetos Sokrates (M.Ö.470-399) ve Sinop'lu Diogenes (M.Ö.413-323) gibi filozofları öğrencilerine örnek gösterir.

lar sergilemez ve toplumsal yaşamın gereğine göre davranır. Ödeve uygun davranmak doğamıza uygun davranmaktır yani içinde yaşadığımız topluma ve geniş anlamda dünyaya yararlı eylemektir. Bu bağlamda ödev ahlakı oğul, baba, kardeş, yurttaş olarak birbirimize saygılı olmakla ilgilidir, ayrıca yerinde tutumlarla ve davranışlarla toplumsal bağları güçlendirmekle ilgilidir. Ödeve uygun davranışlar zamana ve yere göre değişmez davranışlardır. Yurdunu savunurken görevini yapan biri ödev ahlakı gereği bulunduğu yerden kaçmayı düşünmez. Üçüncü aşamada sakınımlı bir biçimde karar almayı gerektiren durumlar vardır: akla yatkın görünen ya da insanı baştan çıkaran işler. Örneğin bir insan filozof olmaya özenebilir. Ama aynı kişi filozof gibi istemli olduğunu kanıtlayacak tutumları gösteriş amacıyla alıyorsa aslında dış etkilere kapılmış demektir. Amacı övgü beklemektir. Övgü bekleyen kolaylıkla başkalarına dalkavukluk edebilir. Oysa eğitici filozof insanlara yanlışlarını gösterip yardımcı olurken bile övgü beklemez. Bu nedenle Epiktetos filozof olma yolundaki birinin kendine filozof dememesini ve ona filozof diyeni engellemesini ister. Çünkü felsefe eğitiminin amacı kişiyi her türlü dış etkiden bağışık kılmak ve böylece kişinin ruh dinginliğini sağlamaktır. Böylesi bir kişi felsefi öğretileri ve okuduklarını özümseyip kendi bakış açısıyla yaşama katkı verebilen kişidir.

İnsan doğal olarak toplumsal bir varlıktır, başkalarıyla duygulanıma açık olup başkalarıyla olan yakınlıklarından sevinç duyar. Ama insan yalnız kalmayı da bilmelidir. Doğal olarak yalnız kişi korumasız ve başkalarının saldırılarına açık kişidir. Yine de insanı huzurlu kılan kendiyle olan uğraşıdır. Filozof örnek insan olacaksa ve başkalarına yararlı olacaksa önce kendine yardım edebilmelidir. Bunun için ussal düzenin işleyişini kavrayarak bu düzene uygun tepkiler verebilmelidir. Genelde Stoa düşüncesindeki filozoflar duyarsız ve asık suratlı diye nitelendirilmişlerdir. Ancak onların bu tutumları insanların sorunlarına duyarsız kalmalarından değil bu sorunları değerlendirişlerinden gelir. Örneğin Epiktetos'a göre de ödev ahlakı gereği insanların sıkıntılarını paylaşmalıyız ama bu sıkıntılarının yargılarına bağlı olduğunu bilerek bu paylaşımı derinden yaşamamalıyız. Yine bir çocukla karşılaştığımızda bu çocuğa gülümsememiz uygun olur. Sonuçta insanı ölçülü ve yücegönüllü kılan felsefe eğitimidir. Buna göre felsefe eğitimi bizi her konuda huzurlu ve kendinizle barışık kılacaktır. Siyasetçi yurtta ve dünyada belki her türlü kargaşayı giderebilir. Ancak siyasetin gücü bireysel huzursuzlukları gidermeye yetmez. Bu nedenle Roma'da siyasetin nasıl işlediğini gören Epiktetos felsefeye adım atanlardan siyaset gibi sıradan uğraşlardan uzak durmalarını ister. Çünkü gündelik çıkarın kovalandığı kirli ortamlarda lekelenmemek pek olası değildir. Toplumsal ilişkilere giren kişi ya o insanları dönüştürür ya o insanlara benzer. Bu nedenle girilecek ortamı ve koşulu sakınımlı biçimde değerlendirmek gerekir. Yine de kamusal görevden kaçılamayacağı koşullar ve durumlar olabilir. Hatta Epiktetos filozofları devlet görevlerinde düşünmeyen Epikuros'u (M.Ö.341-270) insanı toplumsal yaşamın dışında göstermekle suçlamıştır.

Marcus Aurelius

Doğanın işleyişini dikkate alan ve istemimizi bu işleyişle uyumlu kılmayı amaçlayan bir eğitim yararlıdır. Eğitim için yeterli olgunluğa ulaşmamış bir öğrenci kaprisleri dikkate alınmadığında huzursuz olacaktır. Böyle biri uğradığı her türlü güçlüğü istemine yapılmış bir saldırı gibi algılayacak ve yaşamını çekilmez kılacaktır.

Epiktetos'a göre kamusal görevler de dışımızdaki şeyler olarak peşinde koşulası şeyler değildir. Böylesi görevler hak edildiğinde zaten kendiliğinden gelir.

Felsefe Maymun İştahlıların İşi Değildir

Ayrıca ona göre felsefe insanın gecesini gündüzüne katarak çalışması gereken bir alandır. Bazı insanlar bu uğraşı kolay sanarak hazır yolumuzun üzerinde, geçerken bir de Epiktetos'un şu konuda bir fikrini alalım diyebilirler. Sonra ummadıkları bir yanıtı alınca ne biçim konuşuyor diye ona sövebilirler bile. Ama doğaya uygun davranan biri değer yargıları kökten farklı ve daha çok gözü pırıltılı yaşamda olan birine neden vakit ayırsın. Buna göre felsefe değişik hevesleri olan maymun iştahlı insanların uğraşı da olamaz. Epiktetos'a göre bir dönem filozof, sonra vergi kesenekçisi, sonra belagatçi, en sonrasında Caesar'ın maliye memuru bile olabilecek bir kişinin felsefeyle hiç işi olmamalıdır. Tüm bu işler birarada yürümeyecektir. Bu nedenle insan hangi işten sorumlu olacaksa kendi yapısını düşünerek o işe girişmelidir. Nasıl güreşçi olacak kişinin o işe yatkın bir yapısı olacaksa ve işini yerine getirmek için iyi bir antrenman arkadaşına gereksinimi varsa yani işi belli bir disiplini gerektiriyorsa felsefeyle uğraşacak kişi de belli arzularını dindirmeli ve yakınlarından bile kopmayı göze almalıdır. Tanıdıklarınca alaya alınmayı, küçümsenmeyi önemsememelidir. Nasıl marangoz ağacı, yontu sanatçısı bronzu dönüştürüyorsa filozof da yaşamı dönüştüren kişidir. Bu nedenle katlandığı güçlükler ona huzur, özgürlük ve dinginlik olarak dönecektir. Güreşçi bir karşılaşmada yerde kalsa da güreşini kaldığı yerden sürdürür. Filozof da usunu ve istemini kullandığı sürece savaşımını kaldığı yerden sürdürür. Bu nedenle insan yaşamını sürekli içsel bir etkinlikle vareder. Yani yitirilenler de kazanılanlar da içten gelir. Buna göre yakışıksız işler yapan ve hafiflikler gösteren biri de olabiliriz, ölçülü, düzgün davranan ve özdenetimli yani ağırbaşlı biri de olabiliriz. Bu nedenle kararlarımızı doğaya uygunluk ilkesine uygun düşüp düşmediğini gözeterek acele etmeden vermeliyiz. Doğaya uygun karar vermek de kişinin dışsal şeylerle içsel şeyleri ayırt edebilmesine bağlıdır. İnsan için tüm insani koşullar kapandığında ölüm bile güzeldir. Ölen kişi doğanın döngüsüne katılıp bu döngünün sürmesini sağlar. Epiktetos'un bakış açısına göre yaşam olanın değişimiyle ilgiliyken ölüm olmayanın değişimiyle ilgilidir. Yaşamı doğru kavrayan insan ölüm de içinde tüm dışsal şeylerle ilgili korkusunu yenmiş insandır. Böylesi bir insan yüreklidir yani erdemlidir. Sonuçta Epiktetos'un bilgeden beklediği felsefe yapanın nasıl biri olduğunu her davranışıyla insana göstermesidir. Bu da boş laf üretmekle olmayacaktır, yerine göre insana katlanarak, yerine göre insanı hoş görerek olacaktır. Epiktetos'un şakacı diliyle söylersek, insanlara olan her türlü yararımızı tükürüğümüzle yüzlerini yıkamadan göstermeliyiz.

AYLAK SİSİFOS, YORGUN HERAKLES VE UYUZ ATLAS'IN TEKMİLİ KİRDEN MACERASI

Haydar Ali Albayrak

"Keyfimi kaçırma Atlas, hiç keyfimi kaçırma. Sigortaya yarın giderim. Bugün benim günüm, kutlayacağım uzun uzun! Davet ettin geldim. Yüzün bal satıyordu ama bu kadar bal yemek yeter! Bak bugünü hatırla! Sisifos'un kurtuluşunu, bayramını hatırla! Sisifos tarihe geçmese de olur! Sisifos'un bayramı kutlansın yeter!"

Dünyayı taşımakla görevli Atlas bir gün Sisifos'u konuk eder. Daha evvel ayaküstü sohbet etmiş, birbirlerini pek tanıyamamışlardır. Atlas'ın niyeti iki lafın belini kırıp can sıkıntısını bir nebze geçiştirmektir ancak Sisifos'u görünce hakkındaki düşünceleri dağılır. Tutkusu arşı titreten Sisifos kendisine anlatılandan çok farklıdır. Kayayı bir arabaya yüklemiş tıngır mıngır getirmektedir. İner inmez nevalesini hazırlar, Atlas'ın yanına taşır. Ardından elindeki ufak bir aletin düğmesine basar. Atlas'ı şaşkın bakışlarla bulan Sisifos açıklama ihtiyacı duyar.

"Arabaya kilitledim kayamı, çaldırıp başıma dert almayayım. Eh sen hâlâ taşıyorsun! Bırak yahu iki tek atalım, dünyanın derdi biter mi!" deyince Atlas iyiden iyiye şaşırır.

"Ne teki adam! Görmüyor musun dünyanın yükü sırtımda! Anamdan emdiğim süt burnumdan geldi bunca zaman. Teki çifti görecek gözüm mü kalmış! Teki çift, çifti dört görürüm ben! Hem sen o kayayı neden arabada bıraktın? İki de şuracıkta iterdin. Burası öyle dik sayılmaz, hem yolun da az..."

"Ah Atlas'ım vah Atlas'ım! Acıyorum haline doğrusu! Ben..."

Duraksar, sır bildiriyormuşçasına kısık ve bu sırrı bildirmekten hayli memnun bir sesle devamını getirir: "Ben bıraktım o işleri. Kaya üzerime zimmetli, kaybolmasın diye yanımda taşıyorum. Yoksa bedelini ağır ödetirler. Artık itip çekmekmiş işim olmaz"

Atlas kendi kendine konuşur: "Dünya çok bozuldu çok!"

Elindeki dünyayı fark eder, hemen toparlanır.

"Dünya ne kadar bozulursa bozulsun ben görevimin başındayım. Aslında altındayım ama ne önemi var. Görev aşkıyla yanıp tutuşuyorum, kırpmıyorum ya gözümü."

Sisifos piknik için getirdiği örtüyü sermiş arabadan mangal ve etleri indirmiştir bile.

"Sen mangalı yakabilir misin Atlas?"

Atlas yüzünü ekşitir, dünyayı değilse bile kibarlığı elden bırakır.

"Git ötede zıkkımlan! Görmez misin ellerim dolu! Nazire mi yapıyorsun aklınca?"

"Karnın da tok değil ya adam! Yiyelim içelim gönlümüzce. Ne olmuş Atlas, şu üç günlük dünya nefsini kırdığına değer mi? Düşmez kalkmaz bir Zeus!"

Bir şimşek çakar, bir patırtı duyulur.

"Sisifos, sen şahit oldun mu hiç Zeus'un kudretine. Bak bir adını ünlemeye yollayıverdi tehdidi!"

"Sen hiç kardeşine benzemiyorsun. O daima insanların yanında durdu." "Kardeşim herkese mavi boncuk dağıtır. Ne yaptı, senin sigaranı da mı yaktı! Karaciğerini kartallara yem etti kardeşim, peki insanlar elini uzattı mı? Yanına ressamlarla tırmanıp birlikte resim yaptırıyorlarmış. Sonra asıyorlarmış salonlarına. Kafa ütüleme yalvarırım." Suyun kaldırma kuvvetini bulan adam küçümseyerek bakar Atlas'a.

"Yolladı ama yanlış yere yolladı. Benim mangal başında ecel teri döktüğümden habersiz mi? Sevgili Hermes'i haber uçuramamış mı? Şimşeğinin ateşi tenezzül etseydi, tutuştursaydı kömürleri. Uğraşmazdım en azından!"

"Git başımdan Sisifos komşuluğa çağırdık, mangal diye başımızı yakacaksın!"

"Sen hiç böyle değildin Atlas... Neyse tadımızı kaçırmayalım. Epimetheus ne yapıyor? Aptallığa devam mı?"

"Zeus'a şükür."

"Pandora yenge afiyettedir umarım. Açtı mı kutusunu?"

Atlas ters ters bakar. Sisifos Atlas'ı yumuşatmaya çalışır bir ifade takınarak ayrılır başından ve hummalı mangal yakma çalışmasına döner.

*

Uzaktan sopası, kürklü giysisiyle Herakles görünür. Bitap haldedir. Atlas ile Sisifos'a rastlayınca durur, derin bir iç çeker. İç çekişin peşi sıra araba sallanır.

"Görüyor musun Atlas, ben bunun gibi adamlar yüzünden emekli olamamışım onca sene!"

Herakles yol üzerinde herhangi bir yerde durmuşçasına rahat ve umursamaz dikilmektedir. Sisifos elindeki işi bırakıp Herakles'i izlemeye koyulur. Atlas ise elindeki 'işi' mecburen bırakamaz fakat zorlanarak başını Herakles'ten tarafa çevirir, yönünü de döner. Adımlarını değiştirmesi işkence olmuştur âdeta.

Herakles alnında damla damla biriken teri silmektedir. Yoluna yürüse kimsenin hayret etmeyeceği bir kayıtsızlık içinde yere dayadığı sopasından destek almaktadır.

Söze giren ateşi harlamakla meşgul Sisifos olur. Mangal kömürünün acı dumanı rüzgârın anlık gafletinden dolayı Herakles'e doğru savrulur. Gözü yanan Herakles sol avucuyla ovuşturur gözlerini.

"Nereden böyle Herakles? Ayakta zor duruyorsun?"

"Hakkın var Sisifos çok yorgu-

"Buldum buldum, suyun kaldırma kuvvetini buldum!" Atlas'ın kulağında çınladı suyun sesi, daha doğrusu suyun kaldırma kuvvetinin sesi yahut çağrışımı, yüzen bir tahta getirip uzattı gözünün önüne ve Atlas tarifi çağlar dışı çakıldığı, ayrılamayarak pas tuttuğu yerinden harekete geçti nehre doğru.

num. Sisifos'tu değil mi?"

Kibirli, başına buyruk Sisifos bunu bir iğneleme saymaz, aldırış etmez. Zira Herakles'in durumu yeterince açık ve samimidir.

Atlas güler.

"Gece beşik mi salladın Zeus'un oğlu?"

Herakles yeterince dinlenememiş olacak ki o ilk duruşunu bozmayıp suskunluğa gömülmüştür. Oysa ateşi yakan Sisifos'un bu saatten sonra durmaya niyeti yoktur, etleri şişe takarken bir yandan laf yetiştirir.

"Güçlü kuvvetli Herakles! Bagajdan kadehleri versene, almayı unutmuşum. Senin ilacını biliyorum ben!"

Herakles gönülsüz denileni yapmaya yönelir. Bagajı açamaz. Sisifos kumandasıyla kilidi açar. 'Fiyç fiyç!'

Bardakları alan Sisifos koluna yapışır Herakles'in.

"Dünyada bırakmam, soframıza buyur!"

Atlas dayanamayıp lafa girer.

"Nereden soframız oluyormuş? Ben oturabiliyor muyum sofraya? Sofra dediğin oturmak ister, diz kırmak gerekir!"

"Sen ona bakma Herakles, başına güneş geçmiş garibin!"

"Doğru ya güneş geçti. İnsanın dinlenmesi lazım... Herakles sen şunu tut hele sana elma getireyim."

"Her zaman aynı elma yenir mi Atlas?"

Atlas oflayıp poflar.

"Kötü bir niyetim yoktu. Hırsız herkesi hırsız zannedermiş! Neyse sohbetinize doyum olmuyor, bana müsaade."

Köşesine çekilip sessizce söylenmeye devam eder.

"Arkadaş, yalnızken çilem yetmiyormuş gibi başımı şişiriyorlar. Biri davetsiz biri patavatsız iki misafir... Aldık mı başa belayı! Tepemdeki yetmez ya! Ah Zeus Zeus, görme şu halimi!"

"Ne dediğini duydun mu Herakles? Kardeşinden âlâ hırsız gelmiş midir acaba tepesinde taşıdığı dünyaya?"

Gök gürler ve inceden bir yağmur yağmaya başlar. Sisifos yoğun ısrarlarının meyvesini Herakles'i masaya oturtarak toplar. İlk etler de pişip tabaklarda yerini almıştır. Ansızın bastıran yağmur etrafta rakısını soğuk tutacak bir pınar gözü arayan Sisifos'un planlarını tersyüz eder ve giderek hızlanır, büyür damlalar.

"Atlas! Bozguncu! Öyle ne yan baktın da mundar ettin keyfimizi?"

Yağmur mangaldaki közü sıkı bir imtihana çekerken Herakles ayağa kalkmıştır.

"Dur, ben bir şemsiye getireyim, arabada olacaktı."

"Geç oldu Sisifos, evden beklerler. Hiç halim yok zaten, yatar dinlenirim."

Sisifos daha fazla üstelemez.

"Peki madem bugünlük böyle olsun. Ama bunu saymam bilesin!"

Herakles elinde tuttuğu kadehi diker. Başı döner, silkinir. Sallana sallana yürür. Yola vardığında kayayı fark eder. Tereddüt etmez, açık unutulmuş bağajdan kucakladığı gibi kaldırır cürümünden çok yer yakan bu ateş parçasını. Atlas ile Sisifos gözlerini dikmiş izlemektedir.

"Hani yorgundun Herakles?"

Herakles söyleneni duymaz, koca taş kucağında patikadan yukarı yaylanır, tepeye ulaşıp kaybolur. Sisifos sevinçlidir.

"Biliyordum Atlas, biliyordum! Bir gün bu benim sersem kayanın öbür yüzü göreceğini biliyordum. Herakles, ah deli çocuk! Bel fıtığı olmasa bari!"

"Ona bir şey olmaz. Dünyayı da taşımıştı vakti zamanında. Merttir, yiğittir."

"Öyle öyle!"

Hava açar. Sisifos gözler tepeyi. Kaya yuvarlanır diye endişelenmektedir fakat ne Herakles'ten ne kayadan ne de Herakles'in yorgunluğundan bir iz vardır ufukta. Keyif sigarası yakar, dumanı halkalara bölüp tüttürür.

"Aylak herif kaybol hadi, bak kayadan da kurtuldun."

Sisifos'un içini bir hüzün kaplar. Gayet inandırıcı bir ses tonuyla, belki gerçekten içinden gelerek: "Öyle deme Atlas, o kaya olmadan bir hiçim ben. Neyse ki sigortasını yaptırmıştım, Herakles›in sakarlığını da ekletmiştim sözleşmeye. Ama tarihteki yerimi nasıl alacağım şimdi?"

"Sisifos! Ey burnu büyük omzu düşük Sisifos! Nice kahır çektim, ben yerimi alacak mıyım ondan dahi emin olamazken sen kalkmış

neyden bahsediyorsun!"

"Keyfimi kaçırma Atlas, hiç keyfimi kaçırma. Sigortaya yarın giderim. Bugün benim günüm, kutlayacağım uzun uzun! Davet ettin geldim. Yüzün bal satıyordu ama bu kadar bal yemek yeter! Bak bugünü hatırla! Sisifos'un kurtuluşunu, bayramını hatırla! Sisifos tarihe geçmese de olur! Sisifos'un bayramı kutlansın yeter!"

Hâlâ bir parça et kemirmekle uğraşıyordu. "Öte yandan bak, ne güzel açtı hava! Gayrı bana müsaade."

"Çöplerini topla! Hey! Kime söylüyorum? Ne hakkın var çevreyi kirletmeye?"

Sisifos uzaklaşırken elindeki son but parçasını da Atlas'a fırlatır. Alnına çarpan butla sersemleyen Atlas delirir, öfkesini yatıştırmak için saymaya başlar.

"Bir, iki, üç, dört..." Yirmi dörde dek sayar.

Arabasına atlayan Sisifos ise çoktan kayıplara karışmıştır. Atlas yalnız kalınca alnına bulaşan yağı silmek üzere bir müddet dünyayı bırakacak olur. Ayağının altından yer kayar, titrer toprak. Sövüp sayar Sisifos'a ve yüzündeki yağa. Çok geçmez bir kaşıntı tutar Atlas'ı. Aman sormayın ne kaşıntı! Bir o yana bir bu yana dönen Atlas kıvranmakta, talihine yakası açılmadık küfürler sıralamaktadır.

Oradan geçmekte olan bilim adamı kılıklı, süslemeli işlemeli giyimli garip biri:

"Bu dünya dönüyor yahu!"

Atlas bağırır.

"Dünya değil ben dönüyorum bre dinsiz!"

Yolcu konuşur.

"Kim gıdıklıyor seni? Görünmez eller mi var ilmine eremediğim?"

"Ah ah! Şu dünya olmayacaktı sırtımda, ben o sözleri sana yedirirdim!"

"Tövbe tövbe! Nihayet anlaşıldı gündüz ile gecenin kerameti, o doğa olayları açıklandı! Açıklandı doğanın o uçsuz bucaksız bereketi! Seni gıdıklıyorlarmış meğer!"

"Ne gıdıklaması sersem! Kaşınıyorum ben, kaşınıyorum. Seni de kaşımadan kaybol, çıkarmayayım şimdi hırsımı senden! Aylak Sisifos bit pire, Zeus ne verdiyse döküp gitti! Hay ben böyle dünyanın!"

Galile arabasından genç kadın ve erkekler indirir, iştahla sunumuna başlar.

"Bakın sevgili öğrencilerim! Dünyaya bakın, büyük bir keşfe tanıklık ediyorsunuz. Kopernik'in düşünceleri doğruymuş. Dünya işte orada ve dönüyor! Bravo evlat, sen de bundan öte döndür dur dünyayı! Bit pire, yılan çıyan, ben sana istemediğin kadar temin ederim. Yağı, kiri pası önüne dökerim! Heyecandan sormayı unuttum, af buyur, adın nedir kardeşim?"

Atlas dişlerinin arasından söyler adını: "Atlas."

"Bugünden kelli adın Uyuz Atlas'tır! Hadi ben yoluma gideyim, malum kervan yolda düzülür! Sen sağlıcakla kal!"

Öğrencilerine döner.

"Bu buluşu muhakkak son postaya bildirmeliyim. Acele edelim çocuklar. Beni kesin onurlandıracaklardır!"

"Fazla emin olma da..."

***

Atlas karamsarlığa kapılmış ve artık her yanını yiyip bitiren kemirgen takımına boyun eğmiştir. Beklemektedir Atlas. Sisifos'u kayayla birlikte elinden kaçıran Hades'e binlerce lanet okur, elinden başkaca şey gelmez. Herakles'in dönüp kendini kurtardığı hayalini kurar.

Herakles'in batmakta olan güneşin tepeyle buluştuğu yerden ellerini birbirine vura vura indiği gündüz düşlerine gömülür. Atlas bir beş dakikacık şurada kestireyim diye rica eder. Herakles kırmaz, içkiyi bitirir ve alır dünyayı. Atlas da uzanır toprağa, tatlı bir uykuya dalar. Kurduğu hayaller, uyumadan gördüğü düşler; konuşup didişmek uykusunu getirmiştir Atlas'ın. Ayakta bin bir zahmet durmakta ve göz kapakları görünmez yükün altında yaramaz çocuklar gibi amaçsız koşup oynamaktadır. Yavaş... Yavaş... Sonra hızlı... Sonra tekrar yavaş... İnip kalkmaktadır kapaklar ve kirpikler endişe rüzgârında başaklaşmaktadır. Baktı olmayacak, gözlerini dinlendirir Atlas, nöbetleşe kapatır sağını solunu, kollar. Ve gücü tükendiğinde unutur nöbet sırasını, her ikisi birden kapanır gözlerin.

Birinin dürtmesiyle irkilir bu sefer.

"Ayakta uyuyorsun Atlas."

Atlas açar gözlerini.

"Atlas..."

Kimse yoktur, beyninde bir ses yankılanmaktadır.

"Ayakta uyuyorsun."

Kızgın değil, sitem dolu ama yol gösterici, okşayan, gönül alan bir sestir işittiği. Serttir ses, buna karşın anlayışlıdır... Sesin karakteri sahibinin yardımseverliğini ele vermektedir.

"Her iki anlamda da ayakta uyuyorsun."

Gözlerini tekrar kapayıp açar Atlas değişir bu kez görüntü. Karşısında çırılçıplak bir adam, belli ki hamamdan çıkıp gelmiş kurulanmadan sarınmadan. En yakın hamamı düşünür Atlas. O düşünedururken adam konuşur.

Kurduğu hayaller, uyumadan gördüğü düşler; konuşup didişmek uykusunu getirmiştir Atlas'ın. Ayakta bin bir zahmet durmakta ve göz kapakları görünmez yükün altında yaramaz çocuklar gibi amaçsız koşup oynamaktadır. Yavaş... Yavaş... Sonra hızlı... Sonra tekrar yavaş... İnip kalkmaktadır kapaklar ve kirpikler endişe rüzgârında başaklaşmaktadır.

"Buldum! Buldum seni kurtaracak formülü..."

Sesi deminkinin aksine sakindir.

"Dünyadan haberin yok, ayakta uyuyorsun."

"Ne haberi?"

"Suyun kaldırma kuvvetini buldum Atlas!"

"Git yüz öyleyse, bana ne bundan! Yalnız bırakın beni, koşun plajlara!"

"Öyle deme, geçen yıkanıyordum, tasın batmadığını gördüm."

"Ben yıkanmam ki. Yıkanamam. Bana bu hak tanınmamıştır. Yağmurdan yağmura su değer vücuduma."

"Neden bitlendiğin anlaşıldı!"

Atlas çileden çıkar, haykırır.

"Hayır! Bin kere hayır! Sisifos'un ahmak hayvanları bunlar!"

"Bak sevgili dostum. Suyun kaldırma kuvveti insanın suya hükmetmesi anlamına geliyor. Suda hiç batmayan bir insanoğlu düşün."

"Düşünecek halim mi kalmış? Kurtaracaksan kurtar. Herkes kurtuldu. Sisifos kurtuldu, Herakles kurtuldu, benim tanrılara kafa tutan budala kardeşim bile kurtuldu! Diğeri desen o hep ahmaktı, kurtulmak nedir bilmez. Bir ben kaldım tutsak. Kurtaracaksan kurtar."

"Sen hiç kardeşine benzemiyorsun. O daima insanların yanında durdu."

"Kardeşim herkese mavi boncuk dağıtır. Ne yaptı, senin sigaranı da mı yaktı! Karaciğerini kartallara yem etti kardeşim, peki insanlar elini uzattı mı? Yanına ressamlarla tırmanıp birlikte resim yaptırıyorlarmış. Sonra asıyorlarmış salonlarına. Kafa ütüleme yalvarırım."

Suyun kaldırma kuvvetini bulan adam küçümseyerek bakar Atlas'a.

"Buldum buldum, suyun kaldırma kuvvetini buldum!"

Atlas'ın kulağında çınladı suyun sesi, daha doğrusu suyun kaldırma kuvvetinin sesi yahut çağrışımı, yüzen bir tahta getirip uzattı gözünün önüne ve Atlas tarifi çağlar dışı çakıldığı, ayrılamayarak pas tuttuğu yerinden harekete geçti nehre doğru.

Nehir yatağı boyunca yol aldı. Su aktı, yürüdü peşi sıra. Sırtında dünyanın yükü... Dünyanın gamı tasası binmişti sırtına... Kirli pasaklıydı, bitli uyuzluydu ve pirelenmişti bir kere!

Nehrin ağzı denize açıldığında, büyük balık küçüğü yuttuğunda, Atlas da bir balıkçı sandalına atlayıp bedenini yaydı, pusulasını rüzgârın insafına bıraktı. Rüzgâr bir elli metre kadar açığa taşıdı Atlas'ı ve Atlas, ana bakamayacağı yavruyu nasıl terk ederse bir kutsal avluya, bir çeşme kenarına terk ederse nasıl, bırakıverdi işte dünyayı öylece suya... Bir iki yalpalayıp dengeyi tutturdu gezegenimiz.

Bu da dünyanın dörtte üçünün su olmasının hikâyesidir! Atlas'ın bıraktığı dünya yalnızca çeyreğiyle kalmıştır su yüzünde!

ESKİ BİR AVCIYLA SAKARYA IRMAĞI ÇEVRESİNDE GEZİNTİ

Celal İlhan

Nasıl yoksula yeni bir gömlek giydirip yaka düğmelerini iliklediğinizde, gerçek anlamda onun iki yakası bir araya gelmiş olmazsa, ulu Sakarya'nın üstüne oturttuğunuz uç beş köprüyle de yaşam kaynağı suyumuzun iki yakası bir araya gelmiş sayılmaz.

Anadolu insanı gibi ırmaklarının da iki yakası bir araya gelmemiştir asırlardır.

Bu sözümü okuyan siyasetçilerin, savıma karşı çıkıp Sakarya Irmağı üstüne oturtulmuş gösterişli köprüleri, beton yığınlarını sayıp dökerek övünmeye giriştiklerini duyar gibiyim. Üstüne köprü kurmakla ırmağın iki yanı arasında bir bağlantı kurulabilir kuşkusuz. Onu demiyorum ben. Amacım o ırmağın doğduğu yerden denize döküldüğü yere değin yapılması gereken tarımsal ve çevresel çalışmaların bir tamam yapılıp yapılmadığını sorgulamak. Kilometrelerce uzayan, iyi yönetildiğinde bölgesine bet bereket saçan ırmaklarımızın; doğallığı, görkemi bozulmadan, toplum yararına en yüksek verimlilikle kullanılarak, iki yakasının bu anlamda bir araya getirildiğini kim söyleyebilir? Nasıl yoksula yeni bir gömlek giydirip yaka düğmelerini iliklediğinizde, gerçek anlamda onun iki yakası bir araya gelmiş olmazsa, ulu Sakarya'nın üstüne oturttuğunuz üç beş köprüyle de yaşam kaynağı suyumuzun iki yakası bir araya gelmiş sayılmaz.

Avcılık Bahane Dostluk Şahane

Yol arkadaşım Dr. İbrahim Zeren'in, avcılıktaki ustalığının, doktorluktaki ustalığından geri kalmadığını tanıyanlar bilir. On yıllardır Polatlı, Haymana köylerinde ava gider, eli boş döndüğü de pek olmamıştır. "*Gönül ne kahve ister ne kahvehane, sohbet ister gönül, kahve bahane*" derler ya, doktorun avcılığı öyledir biraz. Avı bahane ederek doğal ortamda kendine bir dostluk, bir muhabbet alanı, uzun soluklu bir ilişkiler yumağı oluşturmuş. Siyasetten başlayıp, geçim derdine oradan sağlık sorunlarına değin çok şey katmış sohbet konuları arasına. Girdiğimiz her köyde arabamızı gören yaşlı-genç, çoluk-çocuk gülerek, sevinçle karşılıyor bizi. Sayacağım köylerin nerdeyse tümünde, avcı arkadaşları, sağalttığı kişiler ve harçlıkla, bursla yardım ettiği gençler var.

Ders alan olursa söyleyeyim: köylümüzle aydınımız arasında yaratılması gereken örnek bir ilişki onunki.

Polatlı'yı geçtikten sonra sola sapıyor ve sırayla şu köylere uğruyor ya da yakınından geçiyoruz: **Hamzalı**, **Yeni Mehmetli**, **Toydemir**, **Hacı Musa**, **Ilıca**...

Ilıca Köyü'nde Hasan Şentürk ve oğlunun evinde veriyoruz ilk molayı. Sohbet muhabbet sürerken mangal yakılıyor. Polatlı'dan aldığımız mangallık malzemeler taşınıyor arabadan. Söylemesi ayıp, üç saate

yakın yiyip içiyoruz. Hasan Ağa eskiyi de yeniyi de bilen tam bir doğa aşığı. Onunla tüm çevresel sorunlar konuşabilir, kimi sonuçlara varabilirsiniz. Ondan ve öteki köylülerden ülke sorunlarını dinliyoruz. Her konuyu bizden daha derinlemesine bildiklerini, tartıştıklarını görerek şaşırıyorum.

Saat on altı sularında ayrılıyoruz Ilıca'dan. Dr. Zeren, "*Bunları yalnız dinleyeceksin, akıl vermek, yol göstermek gerekmez*" diye özetliyor durumu. Aktif siyaset yapanlara kızgınlığını saklamıyor. Konuşmasını, "*Ankara Milletvekilleri de dâhil olmak üzere hiçbir vekilin bu köyleri gezip, köylünün halini sorup dinlediklerini görmedim, duymadım*" diye sürdürüyor bir eli direksiyonda. "*Belki*" diyor ve ekliyor: "*seçim arifesinde gelmişlerdir. O gelişlerinde de köylüyü dinlemek yerine, ilgisiz konularda hamaset yapıp kafa şişirmişlerdir, hepsi o kadar. Köylüye ekonomi ya da tarım sorunları anlatmalarına gerek yok aslında, hal hatır sorup, onların söyleyeceklerini dinleseler çok şey öğrendikleri gibi partilerine de oy kazandırırlar.*"

İki günlük gözlemlerime dayanarak söyleyebilirim ki köylümüz, insan yerine konulup, içtenlikle aranıp sorulduğunda mutlu olacak, sizden hiçbir şey esirgemeyecektir; bundan eminim. Son yıllarda, Cumhuriyet karşıtı güçlerin iktidar olmasında halka, köylüye, yoksula, inançlı insanlara yakın durmasının büyük payı olduğunu söylemeye gerek yoktur sanırım. Sağlık sorunları veya başka nedenlerle kente yolu düşen köylü, gerektiğinde elinden tutacağınızı bilsin yeter ki. Dr. Zeren'in bu konularda olabildiğince içten davrandığını, Ankara'da işlerini kolaylaştırdığını, yardımcı olduğunu anlatıyor köylüler. "*Onun yaptıklarını unutursak, insanlığımızı da unutmuş oluruz*" diyorlar.

Kokar Yaylası, Devlet Üretme Çiftliği (TİGEM); iki yüz bin dönüm... Ucu bucağı belirsiz bir büyüklük. Artık Devlet işletmesi de değil. "Büyük yandaş" yüklenicilere kiraya veriliyormuş. Köylülerin anlattığına göre, çalıştırdığı işçisine ücretlerini düzenli ödemediği gibi devlete söz verdiği kirayı da ödediği yokmuş yandaşların. Ayaküstü konuştuğumuz bir köylü, "Devlet malı deniz, yiyen domuz oğlu domuz" diyerek o, yıllardır tersinden söylenen sözü, olması gerektiği biçime yerleştiriverdi.

Gazi Tepede Sakarya Savaşının Anısı

İnler Köyü önlerindeyiz şimdi. Sağa sapıp bir tepeye tırmanıyoruz. Doruk noktasında bir anıtın yükseldiği, yanı başında bir bayrağın dalgalandığı tepenin ünlü **Gazi Tepe** olduğunu söylüyor Dr. Zeren. Gazi Tepe'ye yakın bir köy İnler Köyü. Mustafa Kemal Paşa, Sakarya Meydan Savaşını bu tepeden yönetmiş. Bilindiği gibi, bu tepede attan düşerek kaburgalarından biri kırılmış ve o nedenle bir süre yattığı yerden yönetmiştir savaşı. "*Hattı müdafaa yoktur sathı m*üdafaa *vardır, o satıh, t*üm *vatandır*" dediği yerdir burası. Tepeye dikilen anıtın çevre düzenlemesine diyecek yok ama unutulmuş bir hali var. Ot çöp içinde kalmış anıtın önündeki meydan. Hüzünle ayrılıyoruz Gazi Tepe'den.

Köy adlarını anmayı sürdürelim. **Kokar Yaylası, Devlet Üretme Çiftliği (TİGEM)**; iki yüz bin dönüm... Ucu bucağı belirsiz bir

büyüklük. Artık Devlet işletmesi de değil. "Büyük yandaş" yüklenicilere kiraya veriliyormuş. Köylülerin anlattığına göre, çalıştırdığı işçisine ücretlerini düzenli ödemediği gibi devlete söz verdiği kirayı da ödediği yokmuş yandaşların. Ayaküstü konuştuğumuz bir köylü, "*Devlet malı deniz, yiyen domuz oğlu domuz*" diyerek o, yıllardır tersinden söylenen sözü, olması gerektiği biçime yerleştiriverdi. Çiftlik arazisinde de ekilmemiş, yabani otların boy attığı, insanın içini sızlatan, uzayıp giden boşluklar var. Ne amaçla kurulmuş, şimdi kimlere kazanç kaynağı olmuş, yazık ki ne yazık!

Bir zamanların, çok değil yirmi - yirmi beş yıl öncesinin Kuşcenneti Sakarya boyları, şimdi sessiz, iç sızlatan haliyle kırgın görünüyor. Sakarya'nın iki yakası yer yer ekili, yeşilliklerle bezenmiş olsa da ekilmemiş alanlar, "*Bizim suçumuz ne, üretmemize, ürün sunmamıza, açlarınızı doyurmamıza izin vermiyorsunuz?*" der gibi bakıyor gelip geçen yolculara. Dr. Zeren, karşılaştığımız bir bükü, sazlığı, yamacı yahut tepeyi göstererek, "*Buralarda ne ördekler ne keklikler ne tavşanlar avladık, ne piknikler yaptık*" diye iç geçirerek o mutlu günlerini anlatıyor durmadan. Onun adım adım gezdiği yerleri ben ancak uzaktan izleyebiliyorum. Ördeklerin bulut gibi kalktığını, kalkarken çıkardıkları kanat seslerinin, bağırtılarının gök gürlemesini andırdığını anlatıyor, sayıklar gibi "*Nasıl yok oldular, nerelere gittiler anlayamıyorum*" diye yakınıyor.

Uzun Bay Köyü'nde, Ali Özüdoğru ustanın evinde geceliyoruz. Ali Usta, Dr. Zeren'in otuz yıllık av ve sohbet arkadaşı... Sabah kahvaltısında, tavuk suyu çorba ve tereyağlı omaç (kuru yufka kırıntılarının üstüne bolca tereyağı dökülerek yapılan bir köy yemeği) sunuyor ustanın eşi. Çocukluğumuzda, çobanlık yaptığımız hayvan otlatma günlerinde, omacı analarımız da sıkça yapar, azık kordu çantalarımıza. Çocuklar arasında azığı omaç olanın havası değişir, arkadaşlarına biraz yüksekten bakardı. İlişkilerinin iyi olduğu çobancıklarla omacını paylaşır, onlar için şen şakrak bir yemek olurdu o günkü yemek. Altmış yıl önceye dayanan ağız tadını, omaç yemeğini çoktan unutmuşum. Yeniden anımsadım; severek, iştahla yedim.

On bir sularında ayrılıyoruz Uzun Bay Köyünden, Ali Usta'yı ve konuksever eşini geride bırakarak.

Ovalarda Hasat Değil İnşaat Artıkları

Sakarya ırmağı ile daha sık karşılaşıyoruz şimdi. Bazen yayılmış, bazen toplanmış, yeşillikler içinde balkıyan bükler, boğazlar ve kamışlıklara da rastlıyoruz. Yüzümüz gülüyor, içimiz açılıyor öyle zamanlarda. **Sinanlı**, **Ada Toprak Pınar**, **Hacıosmanoğlu**, **Yukarı Tüfekçi**, **Gülpınar** köylerini geçiyoruz. Sakarya Irmağının çevresindeki mümbit arazinin yeterince değerlendirilmediği gerçeği bilincimizde geziniyor, gördüklerimizi burnumuz sızlayarak, içimiz ezilerek izliyoruz. Karayolu köprüleri, hızlı tren tünelleri, parçalanmış tepeler, eski yeni inşaatlar...

Dr. Zeren, yolların neden bu denli bozuk olduğuna anlam verememişti bir süre. "*Ne olmuş bu yollara*" deyip duruyordu. Nihayet yanımızdan geçtikçe bizi toza boğan dev iş makinalarını görünce anlayabildi yolların neden çukurlarla, taş toprakla dolup yol olmaktan çıktığını. Onlarca, belki de yüzlerce birbirini izleyerek sıralı dev kolonlar görüyoruz uzaklarda. Ekili araziye sürülmüş filler gibi talan etmiş dere tepe dememişler. Her yer yol, her yer köprü, tarım alanları paramparça.

Son uğrak yerimiz yarısı yıkık, bakımsız uzun ahırların yer aldığı, sazlıkların süslediği ırmak kenarında bir düzlük... **Balık Damı** diye anılan küçük bir bölgedeyiz şimdi. Doğrusu ortada köye benzer bir yapılanma yok. Kırık dökük ahırlar, ağıllar vb. Çok balık olurmuş sazlıkların arasında. Dr. Zeren, "*O denli çok balık olurdu ki olta atmaya filan gerek kalmaz, usta birinin sazlıkların arasına dalıp, birkaç sazanla geri döndüğü çok olurdu*" diye hüzünle anlatıyor o eski günlerde yaşadıklarını. Yol arkadaşım, arabasını o alana doğru yöneltirken burada da bir arkadaşının olduğunu söylüyor.

Arkadaşını bulamıyoruz ama ağabeyi karşılıyor bizi: Çoban Mehmet Ali. İlginç bir adam Mehmet Ali. Yirmi yıl İstanbul'da kalmış, film yönetmenliği bile yapmış, okuyan yazan bir çoban... Yüz doksan koyunu olduğunu söylüyor. Onlarla mutlu bir yaşam sürdüğü anlatmasa da belli Mehmet Ali'nin. Bir öykü kitabımı armağan ediyorum. Çay kahve sunamadığı için üzülüyor.

Bir süre dinlenip yeniden çıkıyoruz yola.

Polatlı'dan girip, on beşe yakın köyün içinden, önünden, yanından geçerek büyükçe bir eğri çizdikten sonra Sivrihisar'dan çıkıyoruz Eskişehir yoluna. Yeniden giriyoruz dün ayrıldığımız Ankara'nın çekim alanına.

مناسبت ۱۰ تموز اعلان حریت مراسمندن

SULTAN HAMİD DÜŞERKEN'DE DEVRİM SAHNELERİ

B. Sadık Albayrak

İstanbul'da devrim rüzgârları esmektedir. Şöyle yazıyor Nahid Sırrı: "Artık her yere halkın kinini, halkın küstahlığını hesap ederek gidecek olduktan, kendi adamları, cariye ve hizmetkârları yanında da hakarete uğramak ihtimali bulunduktan sonra o sazlı, o kapanık Göksu'ya gitmekte ne mâna vardı!" Sultan Hamid Düşerken, halkın kininin sokağa taştığı ve eyleme döküldüğü devrim günlerinin ortasında düşenler ve yükselenleri romanlaştırır. Romanın iki ana karakteri Şefik ve Nimet, yaşamlarını belirleyen çelişkileri ve ihtiraslarıyla, sonunda geldikleri yerle, insanı düşüren değerleri sorgulatırlar.

Nahid Sırrı Örik'in Sultan Hamid Düşerken romanı, edebiyatımızın 1908 Devrimi'ni ve devrimcilerini anlatan güçlü romanlardan biridir. Romanın baş kişisi, 10 Temmuz (Miladi takvimle 23 Temmuz) 1908 ihtilalinin, Talât ölçüsünde ön saflarında bulunan Şefik, Sultan Hamid'in paşalarından birinin damadı olduktan sonra, iktidarın ve servetin etkisiyle yozlaşmıştır. Roman Şefik'teki bu değişimi anlatırken, onun kişiliğinde, iktidara gelen ve sömürü üzerine kurulu bir hayatı savunan burjuva sınıfının nasıl gericileştiğini, insani niteliklerini nasıl yitirdiğini de gösterir.

Şefik'teki değişimi başlatan, romanın ondan daha belirleyici karakteri Nimet'tir. Sultan Hamid'in hırsız paşalarından Şahabeddin Paşa'nın kızı Nimet, Nahid Sırrı'nın her cümlesine içkinleşmiş bir biçimde, tam anlamıyla egemen sınıfın bir bireyidir. Aristokrat sınıfın asalak hayatının oluşturduğu bencillik, kendini beğenmişlik, topluma ve insanlara mevkilerine göre bakış, bütün duygularının maddi çıkarlar ekseninde belirlenişi Nimet'in karakterinin ana çizgilerini oluşturur. İhtilalin şiddetli fırtınasından korunmak amacıyla yardım istemek için gittiği İttihat ve Terakki merkezinde karşılaştığı Şefik'te onu çeken şey de, iktidara yakın oluşudur. Nimet, babasından daha öngörülü bir biçimde, aristokrasinin çöküşünü ve burjuvazinin yükselişini görmüş ve o ölçüde de ihtiraslarını karşılayacak seçimlerde hesapçı ve cüretkâr hareket etmiştir.

Egemen Sınıfın Özgürlüğünü Yok Eden Devrim

10 Temmuz ihtilalinden sonra istibdat zenginleri için hayat pek güçleşmiştir. Nahid Sırrı Örik, Nimet'in devrimle ortadan kalkan "özgürlüğünü" anlatırken, Nimet'in kişiliğinin ana çizgileri de ortaya çıkar. "Bakan ve görmeye tenezzül etmeyen gözlerle mağrur ve güzel, arabada ve kayıkta halkı âdetâ yarıp, âdetâ çiğneyip geçerek ilerleyiş, o beygirlerle kürekçilerin değil, zenginlikle kudretin götürdüğü araba, ve kayıklarda giderken halkın varlığından o sanki habersiz ilerleyiş, bu ilerleyişteki doyulmaz gurur zevki, bir hafta içinde bunların hepsi kendisi için de maziye intikal etmiş demekti." (Nahid Sırrı Örik, Sultan Hamit Düşerken, 3. Baskı, 1994 İstanbul s.46) Bu bir hafta içinde İstanbul'da devrim rüzgârları esmektedir. Şöyle devam ediyor Nahid Sırrı: "Artık her yere halkın kinini, halkın küstahlığını hesap ederek gidecek olduktan, kendi adamları, cariye ve hizmetkârları yanında da hakarete uğramak ihtimali bulunduktan sonra o sazlı, o kapanık Göksu'ya gitmekte ne mâna vardı!" (s. 46) Sultan Hamid Düşerken, halkın kininin sokağa taştığı ve eyleme döküldüğü devrim günlerinin ortasında düşenler ve yükselenleri romanlaştırır. Romanın iki ana karakteri Şefik ve Nimet, yaşamlarını belirleyen çelişkileri ve ihtiraslarıyla, sonunda geldikleri yerle, insanı düşüren değerleri sorgulatırlar.

Genç ve temiz burjuva devrimcisinin, sömürüyle edinilmiş servete ortak olunca nasıl yozlaştığını görürüz. Nahid Sırrı'nın romanındaki bu tipin gelişim çizgisi, Burjuva devrimcisinin evrensel durumuna da uygundur. İktidara gelen burjuvazinin dünyanın her yerinde ortadan kaldırdığı haksızlıkların daha büyüğünü kendi çıkarları için sahneye koyduğunu biliyoruz. Nahid Sırrı'nın başarısı, bu tipik gelişim, daha doğrusu, gerileme çizgisini, gerçekçi bir roman estetiğiyle ortaya koymasında yatar.

Devrimciyi Ayartan Görkemli Konaklar

İstanbul'u, muzaffer devrimci, İttihat ve Terakki'nin önderlerinden Şefik'in gözünden çizişine bakalım... "İstanbul, bütün konakları ve bütün yalıları ile

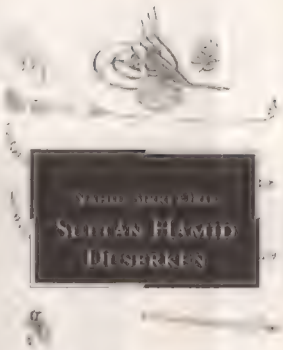

Sultan Hamid Düşerken'de karakterlerin iç dünyasının çatışmalı ve değişime açık bir biçimde çizildiğini görüyoruz. Şefik bambaşka bir yerden, umutlardan, hülyalardan buraya düşüyor. Nimet, konaklarda büyümüş paşa kızı, iktidarın, mal mülkün, sahip olmanın peşinde, aşağıladığı bir insanın karısı olmayı göze alıyor. Nahid Sırrı, Nimet'i çizerken, onun duygularındaki değişimin bu temel motivasyona bağlılığını çok iyi göstermiştir.

Zenginlik peşinde kendi kişiliğinin olumlu değerlerini yitiren, ideallerini terk eden ve sonunda "sosyal varlığı"nın gerektirdiği biçimde devrimcilerin bir düşmanı durumuna düşen Şefik, "İstanbul iki üç sabah sonra, 31 Mart askerî ayaklanmasıyla" uyandığı vakit, "içindeki hislerin sevinçten mi yoksa kederden mi ileri geldiklerini farkedemiyordu."

temmuz güneşinin içinde pırıl pırıl parlayan sokaklarda muhteşem arabalar ve denizlerinde yaldızlı kayıklarla muşlar dolaşan İstanbul, zengin olunca hayatın çok daha başka bir mâna, tasavvur edilmez bir güzellik ve müstesnalık kazandığını nice muzaffer ihtilalciden sonra kendisine de çarçabuk fısıldamıştı." (s.74) Zenginlik peşinde kendi kişiliğinin olumlu değerlerini yitiren, ideallerini terk eden ve sonunda "sosyal varlığı"nın gerektirdiği biçimde devrimcilerin bir düşmanı durumuna düşen Şefik, "İstanbul iki üç sabah sonra, 31 Mart askerî ayaklanmasıyla" (s.173) uyandığı vakit, "içindeki hislerin sevinçten mi yoksa kederden mi ileri geldiklerini farkedemiyordu." (s.174) Ama Nahid Sırrı'nın bunu çok iyi anladığını biliyoruz, romanın sonlarına doğru, 31 Mart'ı bastırmak için Selanik'ten yola çıkan burjuva devrimcilerinin gönüllü kuvveti Hareket Ordusu İstanbul'a yaklaşırken, mebusluk mevkiine çıkmış Şefik'i şöyle çiziyor: "O (Nimet-b.s.a.) karşısına çıkmamış bulunsaydı belki mebusluğu da istemeyecek, askerlik hayatından ayrılmayacaktı. Ve düşüncelerinin burasına gelince, şimdi kendisinin de Enver, Niyazi, Hafız Hakkı ve ötekiler gibi bu ordunun içinde İstanbul önlerine varmış, İstanbul'a girmeye hazırlanmakta olacağı hatırına geldi.

O zaman birdenbire ruhunda, varlığında kendi de farketmeksizin bir sarsılma, bir çöküntü oldu." (s.213) Nahid Sırrı'nın gönlü ihtilalcılardan yanadır; ihtilala sırtını dönenin çöküşünü böyle gösteriyor.

Sultan Hamid Düşerken'de karakterlerin iç dünyasının çatışmalı ve değişime açık bir biçimde çizildiğini görüyoruz. Şefik bambaşka bir yerden, umutlardan, hülyalardan buraya düşüyor. Nimet, konaklarda büyümüş paşa kızı, iktidarın, mal mülkün, sahip olmanın peşinde, aşağıladığı bir insanın karısı olmayı göze alıyor. Nahid Sırrı, Nimet'i çizerken, onun duygularındaki değişimin bu temel motivasyona bağlılığını çok iyi göstermiştir. 31 Mart ertesinde bir yemek sahnesi: "Sofrada idiler, ve iyi yemek yemeyi henüz tabiî bir şey saymaya midesi alışmayan Şefik hiç değilse on saatten beri aç kalmış bir insan iştihasıyla aşçıbaşının eserlerine iltifat ederken, Nimet bundan sonra, bu adamla geçecek hayatın düzlüğünü, mânasızlığını düşündü. Gecenin birkaç saatinde bu adamın verdiği saadetten hafızasında sabahla beraber hiçbir şey kalmıyordu. Ve bu adam günden güne ehemmiyeti azalarak sadece bir iç güveyi, ailesi meydana çıkarılmaktan, ailesinin adı anılmaktan utanılacak bir iç güveyi olacaktı." (s.175) Böyle bir koca Nimet için dayanılmazdı. Nahid Sırrı, bir yemek sahnesini anlatırken, sınıfsal bilincin nasıl belirleyici olduğunu gösteriyor bize. Yemek iştahı veya aşçılara iltifat etmek bile bu sınıfsal bilincin değerlendirmesinden geçiyor ve aşağılanıyor. Yazarın, cinsel hazzın etkisi üzerine söylediği de çok önemli. Yazar, burjuva çöküş edebiyatında abartılan ve fetişleştirilen cinselliği, karak-

terinin hayatı içinde sınırlı bir yere oturtuyor.

Devrimcinin Biran Uyuklayan Eleştirel Bilinci

Nimet, hayata hep sahip olma motivasyonuyla baktığı için, sahip olduklarıyla hiç yetinmiyor, hep daha çoğunu ve başkalarını istiyor. Sofra sahnesi şöyle devam ediyor: "Nimet birden Talât Bey'i hatırladı. Acaba nereye kaçmıştı? Ele geçince belki parçalanacak, belki bir mahkemede hüküm giyecek ve eğer kaçıp kurtularak hudutlar dışına varırsa yeni bir ihtilâl düşüncesine girişebilecek olan bu adamın karısı olmak, bunun korku, ümit ve heyecanları acaba daha güzel bir şey değil miydi?" (s.175-176) 31 Mart günlerinde tehlikede olan Talât Paşa'nın, bundan önce, Temmuz günlerinde Nimet'le karşılaştıkları bir sahne var. Romanın beni en çok etkileyen sahnelerinden biri bu; hem yazarın, hem devrimci tipinin sürekli uyanık eleştirel bilincinin somutlandığı sahnelerden biri. Yine Nişantaşı'ndaki konaktaki sofradalar, Talât'ın yemek yemesi Nimet'in yargılayıcı bakışlarıyla anlatılıyor; kocasıyla kıyaslıyor ve şu sonuca varıyor: "Şefik bu adama nisbetle ilk günden daha düzgün halliydi. Şimdi ise kıyas kabul etmez!" (s.166) Nimet, epey sofra adabı öğrettiği eserine memnuniyetle bakar.

Yemekten sonra Şefik'in nazırlık bahsi açılır. İttihat Terakki'nin üç paşasından biri, Talât Paşa, Nimet'in tutarlı ve sorgulayıcı politik değerlendirmeleri karşısında şaşırmıştır. "Ve kendisini dinlerken Talât Bey bir an onun güzelliğini unuttu, sade sözlerin mantığı ile, kuvveti ile sürüklendi. Onun samimî olamayacağını, şimdi hiçbir adamını iş başında görmek istemediği devre ait bulunan babasını âyan yaptırmak için zavallı Şefik'i ne derecelerde yormuş bulunduğunu pek güzel bildiği halde, bütün bunlar zihninden velev ki bir müddet için tamamıyla silindi, ve en ciddi edasıyla, velev ki bir müddet için pek samimî bir muhatap saydığı bu genç kadına, güya sadeliği iltizam ederek sol koluna yalnız bir bilezik takmış olan kadına kimbilir kaç köyün teri ve kadını pahasına vücuda gelmiş bu pırlantalardan dolayı da kendisinden uzaklaşmayarak içini dökmek arzusuna mağlup uzun uzun dert yandı." (s.167) Burjuva devrimcisinin değiştirdiği düzenin sorumlularından birine, bir an eleştirel silahlarını bırakarak, belki de zaafla bakmasını yazar böyle çiziyor. Yazara göre, bu olmaması gereken bir durumdur, ama zaaf insana özgüdür.

Yazar ve onun çizimiyle Talât Paşa, toplumsal gerçekliğin ortasındaki safının bütünüyle bilincindedir. Yazar, Talât Paşa'nın, Sultan Hamid'in rüşvetçi paşasının kızıyla samimi bir konuşmaya başlamasını iki kere "velev ki" yazarak açıklamaya çalışıyor. Hem yazarın, hem onun çizdiği burjuva devrimcisinin bilincinde Nimet'in kolundaki pırlantaların "kaç köyün teri ve kadını pahasına" orada bulunduğu önemli bir sorudur. Bence, bu anlatımı unutulmaz ve çarpıcı kılan da budur. Bugün sömürücülerin villaları önünde, halkın alın terini kasalarına transfer etmelerinin araçları bankaları önünde, her gün yalanlarını yaydıkları gazeteleri ve tele-

Nahid Sırrı Örik

Sultan Hamid Düşerken'de, bir devrim rüzgârı içinde yaşanan ne etkileyici sahneler var. İstanbul'da, Sultan Hamid Paşalarının konaklarının yerine oligarkların köşklerini, plazalarını, diktatörün saraylarını ve 21. yüzyılı düşleyerek okunacak sahnelerden biri de şudur: Sömürücü paşalar, "Yüzlerce kişiden mürekkep kalabalıklar tarafından sarılmış konak ve yalılarından alınıp arabalarına bindirilerek, sersemlemiş ve zelil, türlü hakaretlere uğratılıp yüzlerine tükürüle tükürüle, sade eski Serasker Rıza Paşa Vaniköyündeki yalısından istimbotla Sirkeci'ye gelmek şartıyla- bunlar Zaptiye Nezareti'ne getirildiler. Eşyasız ve pis bir odaya hep birlikte tıkıldılar."

1908 Devrimi Galatasaray lisesi önünde

vizyonları önünde, müzeleri, kültür merkezleri, tekel yayınevleri önünde kaç yazar aynı soruyu sorabilme uyanıklığını gösterebilmektedir?

Tek Cümleye Sığan Osmanlı Vahşeti

Nahid Sırrı Örik, Sultan Hamid Düşerken'i 1946 yılında yazıyor. Yazıldığı yıla göre, Osmanlıca sözcüklerin oldukça yoğun kullanıldığı bir dili var; romandaki cümle kuruluşlarının yalnızca Osmanlıca değil, yabancı dillerin etkisini içerdiğini de söyleyebiliriz. Bu etkilerin bileşimiyle yazarın damgasını taşıyan bir dil ortaya çıkmış; bunun getirdiği ağdalı anlatım sorunlarından sözedebiliriz, ama bu dilin bunların ötesine götüren ufuk açıcı yaratıcılıkları da var. Nahid Sırrı romancı yaratıcılığıyla, yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi, bazen bir cümlede toplumsal bir yasanın özlü bir imgesini ortaya koyabiliyor.

İşte, Osmanlı düzeninin temel niteliklerinden birini resmeden bir roman cümlesi; Şehzade Reşat'tan bahsediliyor: "Osmanoğulları arasında tahta çıkmamak şartıyla hiç kimsenin erişmemiş bulunduğu bir yaşa varmış olan bu yorgun ve hastalıklı şehzade, aynı bezgin hâli hareminde bile hissediyordu." (s.183) Osmanlı tahtı uğruna baba, kardeş ve evlat katilliğini olağan bir yasa haline getiren Osmanoğullarının bu yüzü, şehzadenin ruh hali anlatılırken birden bire karşımıza çıkıyor. Yazar bu gerçeği, somutun içinde, imgeselin gücüyle anlatıyor bize.

Sömürücülerin Yüzüne Tüküren Halk Gerçeği

Sultan Hamid Düşerken'de, bir devrim rüzgârı içinde yaşanan ne etkileyici sahneler var. İstanbul'da, Sultan Hamid Paşalarının konaklarının yerine oligarkların köşklerini, plazalarını, diktatörün saraylarını ve 21. yüzyılı düşleyerek okunacak sahnelerden biri de şudur: Sömürücü paşalar, "Yüzlerce kişiden mürekkep kalabalıklar tarafından sarılmış konak ve yalılarından alınıp arabalarına bindirilerek, sersemlemiş ve zelil, türlü hakaretlere uğratılıp yüzlerine tükürüle tükürüle, sade eski Serasker Rıza Paşa Vaniköyündeki yalısından istimbotla Sirkeci'ye gelmek şartıyla- bunlar Zaptiye Nezareti'ne getirildiler. Eşyasız ve pis bir odaya hep birlikte tıkıldılar." (s.73) Daha sonrası hüsran olsa da, paşaları halkın öfkesinden korumak için bir önlem olarak uygulansa da, halkın harekete geçtiği ve sonuç aldığı tarihsel bir sahne olarak Sultan Hamid Düşerken'den güncel bilincimize aktarmakta yarar var.

Bugünün devrim rüzgârını yaratacak işçi sınıfının, burjuva ihtilalinin jakoben tavırlarını özümseyerek aşması gerektiğini biliyoruz. Somut ve gerçek var oluşuyla tarihsel misyonundan habersiz görünse de, er geç İstanbul'u ve Türkiye'yi yeniden devrim sahnelerine kavuşturacak bir işçi sınıfımız olduğuna inanıyorum. Gezi kuşağıyla el ele, şairin şiirindeki mavi tulumuyla, İstanbul'u özgürlüğüne kavuşturacak işçi sınıfı, tükürmekten ve geçici tutuklamalardan daha iyisini yapacak, insanlığa karşı işlenen bütün suçların davasını görecektir.

TÜRK SİNEMASINDA YOL AYRIMI
Haydar Ali Albayrak
Doğu Kitabevi

Haydar Ali Albayrak, Türk sinemasındaki değişimi geniş ve derinlikli bir bakış açısıyla inceledi ve eleştirdi.
60'ların salon güldürülerinde, kırda, şehirde kadın emeğinin betimlendiği filmlerde kadına yaklaşımı sorguladı. Atıf Yılmaz'ın feminist, Başar Sabuncu'nun fetişist art planlı filmlerinde kadına yaklaşım arasındaki ayrımları açığa çıkardı.
Ertem Eğilmez'in ekip komedisinden 90'larda, bireyin tek başına var olma mücadelesi üzerinden üretilmiş yeni komedi tarzına, izlerini Recep İvedik'lerde seyrettiğimiz kabalaşmaya nasıl gelindi? Haydar Ali Albayrak, Kemal Sunal'ın komedi filmlerini de inceledi, İlyas Salman'ın aktör olarak toplumsal anlamını ortaya koydu. Şener Şen'in Yavuz Turgul filmlerindeki rollerini sorguladı. Türk Sinemasında Yol Ayrımı'nda yazar, sıkıntı eksenli, boğulma hissi uyandıran düşük bütçeli sanat filmlerini de değerlendirdi.

"Türk Sinemasında Yol Ayrımı adlı çalışmamda elimden geldiği ölçüde; akıntıya, yola, çekilen küreklere, izlenen seyre ve karşı seyre, izleyicinin eylemine değinmeye çalıştım."

FRANKFURT DEYİŞLERİ

Hayrettin Ökçesiz

Devrimcinin sözü, sözün devrimcisidir. Devrimci gerici söz etmez.

***

İnsan olmak niye yetmiyor, anlayamıyorum. Olması oysa öyle zor ki!

***

Sözcükler ve boş kâğıtlar, renkler ve beyaz tuvaller... Sürüp sardıklarım yaralarıma.

***

Ülkemizde aydınlanmacı, laik yurttaşlık siyaseti yerini dinci ve soy-sopçu postmodern sömürücü siyasete bıraktı.

***

İnsan sözlerden yaşlanır
Acı sert haksız
Çizgiler
Böyle çizilir yüzlerimize
Yürek böyle yorulur

***

İçinden direnmeyi kazıyıp üniversiteleri çocuk yuvasına döndürdüler.

***

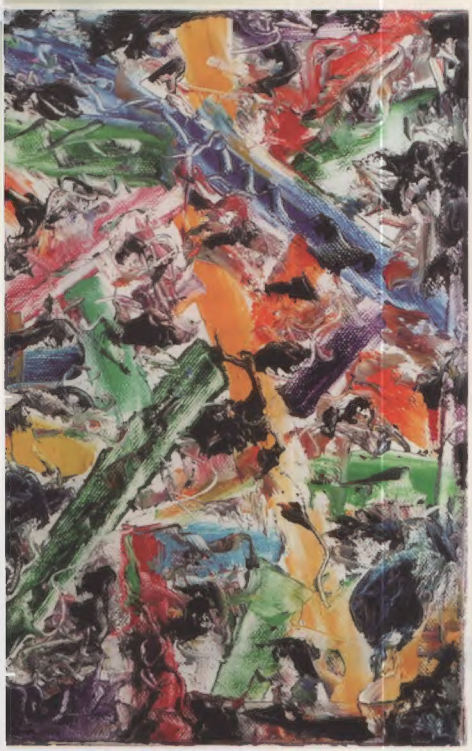

İki türlü ülke vardır: Birini liderler yönetir, ötekini yasalar... İnsanlar ikincisinde mutludur.

***

Ne tamam değildir ki, zamanı gelmişse! Birden tersine dönüverir tüm tuzaklar.

***

Bir ateş başka bir ateşi başlatmazsa söner.

***

İnsan unuturlar sanır
Unutulmaz unutulmaz
Ne somalar ne berkinler
Tamam mı tamam mı

***

Tam altmış dört mevsim yaşadım
Hiçbiri ne kış ne yaz ne bahar ne güz
Yıl tek gün tek gönül tek
Ne çok aşk yaşadım susuz

***

Doğru bir sözcük bir tirana bedeldir.

***

Anadolu
Kutsal lanet
İnsanı sabır
İhanet ve
Acıyla karılmış
Kerpiç dam
İçinde
Göz gözü görmez
Kutsal karanlık
Yanık türkülerle
Biriken öç kendinden
İnanç inanç üstüne yığılmış
Korku ve açlık
Yabanda açan umut
Bir damla süt
Bağışlatan tanrılara
Anadolu kutsal bilisizlik

***

Saat baktıkça vicdan azabı duyalım diye icat edilmiştir.

***

Bir ülkenin siyaset retoriği o ülkenin kusursuz bir aynasıdır.

***

Kurtuluş hep yoksul mahallesidir.

***

Bir roman yazsam okurların altını çizecekleri sözleri yazıyorum. Yaptığım iş budur.

***

Beni indirince ne yapacaksınız
Demiş tiran
Derin bir soluk alacağız
Yetmez mi

***

Destan destan yazıp
Sonra deste deste
Bağlayıp
En son tane tane
Toplamak
Dökülen sözcükleri
Böyledir işte şairlik
Yaşamın harman yerinde

***

Gurbetin asıl kendi içimizde olması garip bir şey.

***

İnsanın kafası işliğidir. Gerekli her araç gereç yeterince ve yerli yerinde bulunmalıdır. Bir hurdalık veya çöplük asla olmamalıdır.

***

Truva savaşında
Ne achiellus
Ne paris
Ne helen
Kassandra'ydı
Yürekleri dağlayan
Duymadı kimse çığlığını

Resim: Hayrettin Ökçesiz

ISSN 2619-9432